B·ISIDORI

EPISCOPI, THEOLOGI uetuſtiſſimi, de Natiuitate Domini, Paſſione, & Reſurrectione, Regno atq; Iuditio, Libri duo.

Eiuſdem Tractatulus, de uita & obitu quorũdam utriuſq; Teſtamenti Sanctorum.

Item, Allegoriæ quædam, ex utroq; Teſtamento excerptæ, una cum libro Præmiorum.

Omnia hæc ex codicibus duobus antiquiſſimis ſunt excerpta, hactenus prorſus a nemine uiſa.

Haganoæ per [redacted],
Anno M. D. XXIX.
Menſe Martio.

Dem. Prof. Rom.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

CAPITA LI-
BRI PRIMI.

QVIA Chriſtus a Deo patre genitus eſt — Cap. I.
Quia Chriſtus ante ſecula ineſſabiliter a patre genitus eſt — II.
Quia Chriſtus Deus & Dominus eſt — III.
De Trinitate ſignificantia — IIII.
Quia Chriſtus Dei Deus, homo factus eſt — V.
De nomine Ieſu — VI.
Quia Chriſtus ex ſemine Abrahæ ſecundū carnē genitus eſt — VII.
Quia Chriſtus de tribu Iuda ortus eſt — VIII.
Quia de ſtirpe Dauid natus eſt — IX.
Quia de uirgine ſine uirili ſemine genitus eſt — X.
Quia in Bethlehem natus eſt — XI.
Quia ſtellæ inditio natiuitas eius enituit — XII.
Quia ei munera obtulerunt Magi — XIII.
Quia a Deo patre unctus eſt — XIIII.
Quia humilis & pauper aduenit — XV.
Quia ſigna & uirtutes fecit — XVI.
Quia in corpore ab hominibus eſſet uidendus — XVII.
Quia eum non erant agnituri Iudæi — XVIII.
Quia eum non agnoſcentes, congregati ſunt aduerſus eum — XIX.
Quia uenundatus eſt — XX.
Quia a Diſcipulo ſuo traditus eſt — XXI.
Quia a ſemetipſo [redacted] — XXII.
Quia tradendus eſſet — XXIII.
Quia iudicandus erat — XXIIII.
Quia a falſis teſtibus adcuſandus eſſet — XXV.
Quia clamauerunt Iudæi, ut crucifigeretur — XXVI.
Quia etiam poſteritatem ſuam damnauerūt, clamantes, Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. — XXVII.
Quia palmis & flagellis cæſus eſt — XXVIII.
Quia arundine caput eius percuſſum eſt — XXIX.
Quia ſpinis coronatum eſt — XXX.
Quia ueſte coccinea indutus eſt — XXXI.
Quia dum pateretur, tacuit — XXXII.

Quia crucē

Quia crucem ſuam ipſe portauit XXXIII.
Quia ligno crucis ſuſpenſus eſt atq; adfixus XXXIIII.
Quia in cruce manus eius ac pedes clauis adfixi ſunt XXXV.
Quia inter duos latrones crucifixus eſt XXXVI.
Quia diuiſa ſunt ueſtimenta eius XXXVII.
Quia felle & aceto potatus eſt XXXVIII.
Quia hyſſopo circundederũt ſpongiam aceto plenam XXXIX.
Quia titulus crucis eius corruptus non eſt XL.
Quia in cruce patrem pro inimicis ſuis deprecatus eſt XLI.
Quia non pro ſuis, ſed noſtris peccatis crucifixus eſt XLII.
Quia mortuus eſt XLIII.
Quia in paſſione eius tenebræ factæ ſunt XLIIII.
Quia non fregerunt crura eius XLV.
Quia lancea latus eius percuſſum eſt XLVI.
Quia de latere eius ſanguis & aqua manauit XLVII.
Quia ſepultus eſt XLVIII.
Quia lapis ad oſtium monumenti poſitus eſt XLIX.
Quia in infernum deſcendit L.
Quia deſcendens de morte, quos uoluit, liberauit LI.
Quia in morte corpus eius corruptionem non uidit LII.
Quia tertia die ab inferis reſurrexit LIII.
Quia poſt reſurrectionẽ Apoſtolos, prędicare gẽtibus, miſit LIIII.
Quia in cœlum aſcendit LV.
Quia ſedet ad dexteram patris LVI.
Quia regnum eius in cœlo & in terra, & regnum ac perpetuum permanet LVII.
Quia poſt aſcenſionem ſuam, Spiritum ſanctum ſuper Apoſtolos miſit LVIII.
Quia Apoſtoli Spiritu ſancto repleti, linguis uniuerſa locuti ſunt LIX.
Quia ad iudicandum uenturus eſt LX.
Superdictio operis LXI.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

Quia omnes gentes ad Dei cultum uocentur Cap. I.

Quia in Chriſto credere, cunctis gentibus iuſſum eſt II.
Quia & Iudæi & gentes ſub Chriſti regimine uocentur III.
Quia ante gentes in Chriſto credere poterant, q̃ Iudæi IIII.
Quia in fine mundi credituri ſunt Iudæi V.
Quia nunc plurimi Iudæorum in Chriſto nõ eſſent credituri VI.
Quia ob incredulitatem Iudæorum Chriſtus Iudæam deſereret, atq; tranſiret in gentibus VII.
Quia proiectis Iudæis, gentes introierunt VIII.
Quia propter peccatum, quod in Chriſto præuaricati ſunt Iudæi debellati atq; diſperſi IX.
Quia Hieruſalem pro Chriſto ſubuerſa eſt X.
De perpetua ruina Hieruſalem XI.
Quia Iudæi iuxta ſpem ſuam nunquã reportabuntur xij.
Quia euacuato ueteri Teſtamento, nouum Teſtamentum iiſdem daturus eſt Deus xiij.
De ceſſatione Sabbati xiiij.
De circuncíſionis conſumatione xv.
De ſacrificiorum reprobatione xvi.
De æſcis non obſeruandis xvij.
Quia Teſtamentum uetus non ſolum propter Iudæos datum eſt, ſed propter omnes gentes xviij.
Quia Teſtamentum uetus non ſolum hiſtorialiter, ſed ſpiritualiter ſentiendum eſt xix.
Quia Teſtamentum legis Iudæi non intellegunt xx.
Quia intelligere legem nõ poſſunt, niſi in Chriſto crediderint xxi.
Quia duo teſtamenta ſunt tradita xxij
Quia baptiſmum in remiſſione peccatorum cunctis fuerat repromiſſum xxiij.
Quia Chriſmate omnes ſanctificarentur xxiiij.
Quia per ſignum crucis credentes ſaluarentur xv.
Quia Panis & Calicis ſacramentũ futurum eſſe in holocauſto xxvi.
Recapitulatio operis xxvij.

FINIS.

LIBER B. ISIDO=

RI EPISCOPI, AD FLORENTINAM Sororem ſuam, de Natiuitate Domini, Paſſio-ne, & Reſurrectione, Regno, atq; Iudicio.

Sanctæ Sorori Florentinæ, Iſidorus S.

QVædam, quæ diuerſis temporibus, in Veteris Teſtamēti libris pronunciata ſunt, de Natiuitate Domini & Saluatoris noſtri, ſecundū deitatem, uel de Corporatione eius, de Paſſiōe quoq; & Morte, ſiue de Reſurrectione, regno atq; iudicio, pro uiribus ſcientiæ ex innumerabili-bus, pauca proferenda putaui, ut Prophetarum auctoritas fidei gratiam firmet, & infidelium imperitiam adprobet. Hæc ergo, Sancta Soror, te petente, ob ædificationem tui ſtudii, tibi dedicaui, ut qua conſorte perfruor ſanguinis, cohæredem faciam & mei laboris.

ℭ Quia Chriſtus à Deo patre genitus eſt. Cap. I.

IVdæi nefaria incredulitate, Chriſtum Dei filium abnegantes, impii, duri cordes, Prophetis ueteribus increduli, nouis abſtruſi, aduentum Chriſti malunt ignorare, quàm noſſe, negare quàm credere: quem enim uenturum accipiũt, ueniſſe iam nolunt: quem reſurrecturum legunt, reſurrexiſſe non credunt. Sed ideo iſta non intelligere ſe fingunt, quia ſacrilegio ſuo hæc impleta, cognoſcunt. Ad quorum repellendam perfidiam, quædam ex Veteri Teſtamento, adgregauimus teſtimonia, quibus

Chriſtum genitū ab omnipotente patre cognoſcant. Ipſo teſtante, Tecum principiū in die uirtutis tuæ, in ſplendoribus ſanctorum, ex utero ante luciferum genui te. Ex utero itaq;, id eſt, ex illa intima, & incomprehenſibili patris ſubſtantia: ſiue ex illo diuino, atq; immenſo paterni pectoris arcano; quo pater genuit, de corde, bonum eructat uerbum: ſicut & ipſe alias ait, Eructauit cor meum uerbum bonum. Atque alibi ipſe Pater ſic dicit, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod non eſt dictum Dauid, neq; ulli ſequentium regum. Nam ibi additur, Pete à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Quod neq; Dauid, neq; genti Hebræorum conceſſum eſt, niſi tantummodo Chriſto, cuius nomen eſt per omnes gentes diffuſum: cui & reges obediunt, & gentes ſeruiunt. Sicut & alibi de eo ſcriptum eſt, Adorabunt eum omnes reges terræ, & omnes gentes ſeruient ei. Item Salomon dum patris nomen myſteriumque natiuitatis Chriſti, ſecundum deitatem uellet agnoſcere, his uerbis intonat in Prouerbiis, dicens, Quis aſcendit in cœlum, atq; deſcendit? quis conligauit aquas, quaſi in ueſtimento? quis ſuſcitauit omnes terminos terræ? quod nomen eſt eius, aut quod nomen filii eius, ſi noſti? Hunc filium Dei in Danihelo, rex ille impius adſpiciens, dixit, Ecce, uideo uiros quatuor ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis eſt, & ſpecies quarti, ſimilis filio Dei, quem fideliter credimus, nec nullatenus dubitamus, Dominum ſaluatorem. Sed obiicitur quod in Danihelo, iſte filius Dei, ſuperius etiam angelus dicitur, Adſentio. Nam & Chriſtus filius Dei angelus dicitur. Sic enim ait Propheta de ipſo, Veniet ad templum ſanctum ſuum dominator, quem uos quæritis, angelus teſtamenti, quem uos deſyderatis. Chriſtus enim, in eo, quod à patre genitus eſt, filius Dei uocatur: in eo, quod ſepe à patre miſſus ad adnunciandum patribus legitur, angelus nominatur. De quo etiam ipſe pater, ad Legiſlatorem ita proteſtatur, dicens, Ecce,

Ecce, ego mitto angelum meum, qui præcedat, & cuſtodiat te in uia, & introducat ad locum, quem paraui: obſerua eum, & audi uocem eius, ne contemnendum putes, quia non dimittet cum peccaueritis, & eſt nomen meum in illo. Quis eſt ergo iſte angelus, cui Deus & poteſtatem ſuam dedit & nomen? Quod ſi dicitur, aliqua alia eſt poteſtas angelica, hoc nefas eſt credere, quis enim in nubibus æquabitur Domino, aut quis ſimilis erit Deo, inter filios Dei? Qui enim non æquabitur natura, non poteſt æquari & nomine. Ipſe eſt enim filius, qui ſemper à patre miſſus, uiſibiliter apparebat hominibus. Ex ipſa ergo miſſione, recte angelus nuncupatur. Eſaias autem apertius filium à Deo genitum confirmans, ita adnunciat, Vox Domini reddentis retributionem inimicis ſuis: ipſis uidelicet, qui non credunt, Iudæis. Antequàm parturiret, peperit: & antequàm ueuiret, partus eius peperit maſculum. Quaſi aperte diceret, Antequàm uirgo parturiret in carne, genuit filium pater diuinitate: & antequàm tempus uirginis parturiendi ueniret, genuit eum ſine tempore pater. Vnde inferius ait, Quis audiuit unquàm tale, aut quis uidit huic ſimile? Reuera, quia nihil tale hominibus accidit, aut uſpiam ſimile. Poſt hæc ſubiunxit, Nunquid, qui alios parere facio, ipſe non pariam, dicit Dominus? & qui generationem cæteris tribuo, ſterilis ero, ait Dominus? Quibus omnibus teſtimoniis cogendus eſt infidelis, ut eligat ſibi e duobus, aut Chriſtum filium Dei credere, aut mendaces putare Prophetas, qui iſta cecinerunt.

¶ Quia Chriſtus ante ſæcula ineffabiliter à patre genitus eſt. Cap. II.

Qvod ſi quæritur, quando, uel quo modo pater filium genuerit. Reſpondeo, Quur quæritur tempus, quando ſit Dei filius genitus, dum ſit ſua natiuitate æternus? Sicut ſcriptum eſt de eo, Egreſſus eius à principio, à diebus æternitatis. Et iterũ,

Ante ſolem permanet nomen eius, & ante lunam ſedes eius. Sed & pater eundem ante luciferum, id eſt, ante omnia tempora genuiſſe teſtatur, quod & ipſe filius Dei Verbum, uirtus & ſapientia, de ſua natiuitate confirmat, dicens, Nec dum erant abyſſi, & ego iam concepta eram, nec dum fontes aquarum eruperant, nec dum montes graui mole conſtiterant ante colles, ego parturiebar, adhuc terram non fecerat, & flumina & cardines orbis terræ: quando præparabat cœlos, aderam: quando certa lege gyro uallabat abyſſos, quando appendebat fundamenta terræ, cũ eo eram, cuncta componens. Tali igitur authoritate, ante omnia ſæcula, filius à patre genitus eſſe declaratur, quando à patre per illum cuncta creata eſſe noſcuntur. Illud denuo quæritur, quomodo idem ſit genitus, dum ſacræ natiuitatis eius arcana, nec Apoſtolus didicit, nec Propheta comperit, nec angelus ſciuit, nec creatura cognouit. Eſaia teſtante, qui dicit, In humilitate iudicium eius ſublatum eſt, generationem eius quis enarrabit? Idcirco, ſi eius natiuitas à Propheta non potuit enarrari, quis profitebitur noſſe, quomodo potuit à patre filius generari? Hinc eſt & illud in libro Iob, Sapientiam Dei patris unde inuenies? latet enim ab oculis hominum, & à uolucribus cœli abſconſa eſt, id eſt, etiam ipſis angelis incognita. Item ibi, Radix ſapientiæ cui reuelata eſt? origo ſcilicet filii Dei. Ideoq; quod etiam ſuper angelorum intelligentiam atq; ſcientiam eſt: quis hominum poteſt narrare? Scire autem manifeſtum eſt, ſolum patrem, quomodo genuerit filium: & filius, quomodo genitus ſit à patre. Siquidem & gignendi filii quæritur ratio, eo quod filius non niſi ex duobus naſcatur. Habeat inquàm ſibi huiuſmodi generis ortum conditio caduca mortaliũ, Chriſtus enim ex patre ita emicuit, ut ſplendor à lumine, ut uerbum ab ore, ut ſapientia ex corde.

¶ Quia Chriſtus Deus & Dominus eſt. Cap. III.

POſt declaratum Chriſti diuinæ natiuitatis myſterium, deinde, quia idem Deus & Dominus eſt, exemplis ſanctarum

ſcripturarum

ſcripturarum adhibitis, demonſtremus. Si Chriſtus Deus non eſt, cui dicitur in Pſalmis, Sedes tua Deus in ſeculũ ſæculi, uirga æquitatis, uirga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam & odiſti iniquitatẽ, propterea unxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ conſortibus tuis, Quis eſt igitur iſte Deus, unctus à Deo? Reſpondeãt nobis, Ecce Deus unctus à Deo dicitur, & utiq; Chriſtus ipſa unctione monſtratur, cum Deus unctus inſinuatur, Dum enim audis Deũ unctum, intellige Chriſtum. Chriſtus enim à chriſmate, id eſt, ab unctione uocatur. Hunc Chriſtum ſub perſona Cyri per Eſaiã pater Deum & Dominum, ita eſſe teſtatur, dicens, Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius adprehendi dexteram, ut ſubiiciam ante faciem eius Gentes, & dorſa regum uertam, & aperiã ante eum ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo, & glorioſos terræ humiliabo. Portas æreas conteram, & uectes ferreos confringam. Et dabo tibi theſaurum abſconditum, & arcana ſecretorum, ut ſcias, quia ego Dominus, qui uoco nomen tuum Deus Iſraël. In perſona enim Cyri, Chriſtus eſt prophetatus, ubi ei ſubiugatæ ſunt Gentes in fide, & regna. Præterea, quia nullus in regno Iſraël Cyrus eſt dictus, quod ſi de Cyro Perſarum rege quis hæc crediderit, prophetatum, abſurdum & profanum eſſe cognoſcat, ut homo impi9, & Idololatriæ deditus, Chriſt9 & Deus & Dominus nũcupetur, unde & translatio Septuaginta nõ habet, Chriſto meo Cyro: ſed habet, Hæc dicit Domin9, Chriſto meo Domino. Quod in perſona ſpecialiter Chriſti Domini noſtri accipitur. Si Chriſtus Deus non eſt, dicant, quem ſit affatus Deus in Geneſi, cum diceret, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram. Sic enim ſubiungitur, Et creauit Deus hominẽ ad imaginem ſuam: ad imaginem Dei creauit illum. Quærant ergo, quis Deus creauit, aut ad cuius Dei imaginem condidit hominem, quem creauit? Quod ſi reſpondeant, Ad angelorum, num angelus æqualem cum Deo habet imaginem? Dum multum diſtet imago creaturæ, ab eo, qui creauit. Aut, nunquid an

gelus cum Deo potuit hominem facere? quod ita exiſtimare, magnæ dementiæ eſt. Cui ergo dicitur, aut ad cuius imaginem conditus homo creditur, niſi ad eius, cuius una imago cum Deo eſt, & unicum nomen diuinitatis eſt? Item, ſi Chriſtus non eſt Dominus, quis Dominus pluit ignem in Sodomis à Domino? Sic enim ait in Geneſi, Et pluit Dominus ſuper Sodomam & Gomorrham, ſulphur & ignem à Domino. In qua ſententia, nemo dubitat, ſecunda eſſe perſona. Nam quis eſt ille Dominus à Domino, niſi proculdubio filius à patre, qui ſemper ab eodem patre miſſus, deſcendere ſolitus eſt, & aſcendere: quo teſtimonio & Deitas & diſtinctio perſonarum, patris, filiiq;, luce clarius, demonſtratur. Item, ſi Chriſtus Dominus non eſt, de quo dicit Dauid in Pſalmis, Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, Id eſt, qui dum Chriſtus, ſecundum carnem ſit filius Dauid, in ſpiritu tamen, Dominus eius & Deus eſt. Si Chriſtus Dominus non eſt, de quo ait Dauid in libris Regum, Dixit uir, cui conſtitutum eſt de Chriſto Dei Iacob. Egregius Pſalmiſta Iſraël, Spiritus Domini locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam. Item, ſi Chriſtus Dominus non eſt, quis eſt ille Dominus exercituum, qui à Domino exercituum mittitur? ipſo dicente in Zacharia, Hæc dicit Dominus Deus exercituum, poſt gloriam miſit me ad Gentes, quæ expoliauerunt uos? qui enim tetigerit uos, tanget pupillam oculi eius. Quia, ecce leuabo manum meam ſuper eos, & erunt præda his, qui ſeruiebant ſibi, & cognoſcetis, quia Dominus exercituum miſit me. Age nunc, cuius ſit hæc uox, niſi Saluatoris, quia omnipotens Deus, à patre omnipotente miſſum ſe eſſe teſtatur. Miſſus eſt autem ad Gentes poſt gloriam deitatis, quam habuit apud patrem, quando exinaniuit ſeipſum, & formam ſerui accipiens, effectus eſt obediens uſq; ad mortem. Quiq; etiã & in ſequentibus loquitur, dicens, Lauda & lætare filia Sion: quia, ecce ego uenio, & habitabo in medio tui, dicit Dominus.

minus, & adplicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui: & ſcient, quia Dominus exercituum miſit me ad te. Quis eſt igitur iſte Dominus, à Domino exercituum miſſus, niſi idem Dominus Ieſus Chriſtus. Supereſt de Spirituſancto, de cuius deitate ſic ait Iob, Et quia ſpiritus Dei eſt, Spiritus Domini fecit me, & ſpiraculum omnipotentis uiuificauit me, Ecce & me ſicut et te fecit Deus, ut eundem ſpiritum oſtenderet eſſe Deum.

De Trinitate ſignificantiæ. Cap. IIII.

Patet Veteris Teſtamenti apicibus, patrem, & filium, & Spiritum ſanctum, eſſe Deum. Sed hinc iſti filium & ſpiritum ſanctum non reputant eſſe Deum, eo quod in monte Sina, uocem Domini intonantis audierint, Audi Iſrael, Dominus Deus tuus, Deus unus eſt. Ignorantes in Trinitate unum eſſe, Deum patrem, & filium, & Spiritumſanctum. Nec tres Deos, ſed in tribus perſonis, unum nomen, indiuiduæ maieſtatis. Quæramus ergo in ſcripturis Veteris Teſtamenti, eandem Trinitatem. In libro quippe primo Regum, ita ſcriptũ eſt, Dixit Dauid filius Iſai, dixit uir, cui conſtitutum eſt de Chriſto Dei Iacob. Egregius Pſalmiſta Iſraël, Spiritus Domini locutus eſt per me, & ſermo eius per linguam meam. Quis autem eſſet, adiecit, Deus Iſraël mihi locutus eſt, fortis Iſraël, dominator hominũ iuſtus. Dicendo enim, Chriſtum Dei Iacob, & filium & patrẽ oſtendit. Item dicendo, Spiritus Domini locutus eſt per me, Sanctumſpiritum euidenter aperuit. Idẽ quoq; in Pſalmis, Verbo, inquit, Domini, cœli firmati ſunt, Spiritu oris eius, omnis uirtus eorũ. In perſona enim Domini, patrem accipimus: in Verbo, filium credimus: in ſpiritu oris eius, Sanctumſpiritum intelligimus. Quo teſtimonio, & Trinitatis numerus, communio cooperationis oſtenditur. Sic & in conſequentibus, idem Propheta ait, Mittit Verbum ſuum, & liquefaciet ea, flauit ſpiritus eius, & fluent aquæ. Ecce tria, Pater qui mittit, & Verbum quod mittitur, Spiritus eius

qui flat. Nam & cũ dicitur in Geneſi, In principio fecit Deus cœlum & terram, & ſpiritus Domini ferebatur ſuper aquas. Chriſti ibi in, Domini, uocabulo, pater intelligitur. In principio filius agnoſcitur, qui dicit, In capite libri ſcriptum eſt de me, ut faciam uoluntatem tuam, quia dixit Deus, & fecit Deus. In eo uero, qui ſuper ferebatur aquis, Spiritusſanctus ſignificatur. Nam & cũ ibi dicit Deus, Faciamus hominem ad imaginẽ & ſimilitudinem noſtram, per pluralitatem perſonarum, patens ſignificatio Trinitatis eſt. Ibi tamen & unitatem Deitatis oſtenderet, & confeſtim admonet, dicens, Fecit Deus hominem ad imaginem & ſimilitudinem ſuam. Et cum dicit idem Deus, Ecce, Adam factus eſt quaſi unus ex nobis. Ipſa pluralitas perſonarum, Trinitatis demonſtrat myſterium. Cuius Trinitatis ſacramentum & Aggæus Propheta ita aperuit ex perſona Domini, dicens, Spiritus meus erit in medio ueſtri. Ecce Deus qui loquitur, ecce ſpiritus eius. Poſt hæc de tertia perſona, id eſt, de filio, ita ſubiecit, Quia, ecce ego commouebo cœlum & terram, & ueniet deſyderatus cunctis gentibus. In Eſaia quoq; ſub propria cuiq; perſona, diſtinctio Trinitatis, dicente eodẽ filio, ita oſtenditur, Ego primus, ego nouiſſimus: manus quoq; mea fundauit terram, & dextera mea menſa eſt cœlos. Nõ à principio in abſcondito locutus ſum: ex tempore antequàm fieret, ibi eram. Et conſequenter adiecit, Et nunc Dominus Deus miſit me, & ſpiritus eius. Ecce duæ perſonæ, Dominus & Spiritus eius qui mittunt: & tertia perſona eiuſdem Domini, qui mittitur. Item alibi per eundem Prophetam, Trinitatis ſic demonſtratur ſignificãtia, Ecce, inquit, puer meus, ſuſcipiam eum: dilectus meus, cõplacuit ſibi in illo anima mea, dedi ſpiritum meum ſuper eum. Pater filium dilectum puerũ uocat, ſuper quem dedit ſpiritum ſuũ. De quo Dominus Ieſus Chriſtus propria perſona teſtatur, Spiritus Domini ſuper me. Alio quoq; loco idem Eſaias, totam Trinitatẽ in digitorum numerũ comprehendens, ſic prædicat, dicens, Quis menſus eſt pugillo

aquas,

aquas ; cœlum palmo quis ponderauit? quis appendit tribus di-gitis molem terræ? In tribus quippe digitis Propheta, trinam di-uinæ omnipotentiæ æqualitatem, ſub quadam myſterii lance li-brauit, & parilitate uirtutis, cooperationem potentiæ, & unita-tem ſubſtantiæ: quæ una, eademq; in Trinitate eſt, in tribus digi-tis declarauit. Cuius Trinitatis myſteriũ alias ſe cognouiſſe teſta-tur idem Propheta dicendo, Vidi Dominum ſedentem ſuper ſo-lium excelſum & eleuatũ. Quem ut trinum in perſonis oſtende-ret, & unum in diuinitate monſtraret, ſequenter ait, Et duabus alis uolabant, & clamabant alter ad alterũ, & dicebãt, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus exercituũ, plena eſt omnis terra glo-ria eius. Ecce, trinam ſanctificationem ſub una confeſſione, cœ-leſtis perſultat exercitus: unam gloriam Trinitatis, Seraphim tri-na repetitione proclamant. Nã, quid ter ſanctus indicat, niſi eiuſ-dem trinæ omnipotentiæ gloria demonſtrata eſt? in Deitate trium perſonarum ſignificatio. Non autem ſicut tres perſonæ, ita & tres Dii credendi ſunt, ſed in eis perſonis, una diuinitas præ-dicanda eſt, ſecundum Moſi ſententiam, dicentis, Audi Iſraël, Dominus Deus tuus, Deus unus eſt. Et iterum, Ego ſum Deus, & præter me, non eſt alius.

¶ Quia Chriſtus cum patre genitus eſt. Cap. V.

SEd contra, hic obiicit pernicioſa Iudæorum perfidia, dicens, Si pater Deus eſt, & filius Deus eſt, ergo duo ſunt, & non eſt unus Deus. Proinde, audiant Eſaiam uerã perſonam uocantem Deum, & dicentẽ, Tu es Deus, & in te eſt Deus. In eo enim dum dicit, Tu es Deus, patrem oſtendit: in eo uero quod ſubiecit, in te eſt Deus, filium declarauit. Sed tamen ut eundem patrem & fi-lium, unum Deum oſtenderet, ſubiecit, Non eſt abs te Deus, ue-re tu es Deus abſconditus, Deus Iſraël. Alias quoq; unitum nomẽ patris & filii comprobatur, ipſo patre, atq; Legiſlatore Moſe dicente, Attende illi, & ne inobediens fueris ei, eſt enim nomen meum in illo.

¶ Quia Chriſtus filius Dei Deus, homo factus eſt. Cap. VI.

HVc uſq; myſterium cœleſtis natiuitatis in Chriſto, ac ſignificantiam diuinæ Trinitatis oſtendimus, dehinc Scripturæ authoritate, eundem filium Dei, natum in carne, monſtremus. Manifeſtantes primum, quia idem filius Dei, propter noſtram ſalutem incarnatus, & homo factus eſt. Sic enim de eo prædicat Eſaias, Paruulus, inquit, natus eſt nobis, filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus eius ſuper humeros eius, & uocabitur nomen eius admirabilis conſiliarius, Deus fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis: multiplicabitur eius imperium, & pacis eius non erit finis. Paruulus enim Chriſtus, quia homo, & natus nobis, non ſibi. Quod enim homo factus eſt, nobis proficit, & ideo nobis natus eſt. Filius autem datus eſt nobis: cuius, niſi Dei filius? Principatus ſuper humeros eius: ſiue, quia crucem propriis humeris ipſe portauit: ſiue, quia titulum regni ſuper humeros & caput eius, Pilatus ſcripſit. Erubeſcant itaq; impii Iudæi, & agnoſcant inuocare Chriſtũ filiũ Dei natum, & per adſumptionem corporis paruulum factum: de quo Dauid ait, Minuiſti eum paulo minus ab Angelis. Ideo, quia dum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens. Ad quem, cum pater in Pſalmis, de illa æterna natiuitate diceret, Ex utero ante Luciferum genui te. Rurſum futuram eius incarnationem item oſtendens ſubiecit, dicens, Et quaſi de uulua orietur tibi ros aduleſcentiæ tuæ. Hanc corporationem filii Dei, & Spiritusſanctus in Pſalmis, ita prænunciauit, dicens, ad Sion autem dicitur, Et uir natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam excelſus. Ecce, qui naſcitur in Sion, & qui in ipſa ciuitate factus eſt humilimus, ipſe eſt qui fundauit eam excelſus. Et quia idem eſt DOMINVS, ſequitur, DOMINVS numerauit ſcribens populis, iſte natus eſt ibi. Quis eſt iſte uir, ſcilicet, & excelſus & DOMINVS. Vir, quia homo factus: excelſus, quia eum ſupra ſe cœli & angeli ſuſcipiunt; DOMINVS, quia

cunctæ, cœli, terræq;, creaturæ illi deſeruiunt. Verũ, quoties ini mici Chriſti omnem hanc prophetiam natiuitatis eius audiunt, concluſi dum non habeant quod proponant, argumentantur, dicentes, Nec dum ueniſſe Chriſtum, de quo hæc omnia ora Prophetarum præſagia cecinerunt, Quæramus ergo tempus natiuitatis Chriſti: utrum iam aduenerit, an uenturus adhuc expectetur. In Danihelo igitur tempus aduentus eius certiſſime oſtenditur, & anni enumerantur, & manifeſta ſigna eius pronunciantur. Et poſt aduentum eius & mortem, futura Iudæorum excidia, ibi certiſſime manifeſtantur. Sic enim ad eum angelus, Danihel, aduerte ſermonem, & intellige uiſionem, Septuaginta hebdomadæ adbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper urbem ſanctam tuam, ut conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleantur iniquitates, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur uiſio & Prophetiæ, & unguatur Sanctusſanctorum. Quæ ſcilicet ſeptuaginta hebdomadæ, ſi à tempore Danihelis enumerentur, proculdubio Sanctusſanctorum, DOMINVS IHESVS Chriſtus, olim ueniſſe cognoſcitur. Hebdomadæ namque in ſacris eloquiis, ſeptem annis terminantur, dicente DOMINO ad Moſen, Numerabis tibi ſeptem hebdomadas annorũ, id eſt, ſepties ſeptem, qui ſimul faciunt annos quadraginta nouem. A tempore itaque Danihelis Prophetæ, uſque ad præſens tempus, pluſquàm centum quadraginta hebdomadæ adnumerantur. Ideoque iam uenit Chriſtus, quem adnunciabit ſermo propheticus. Poſt ſeptuaginta enim hebdomadas, natus & paſſus oſtenditur Chriſtus. Et ciuitatem Hieruſalem in exterminatione fuiſſe, & ſacrificium unctionemq; ceſſare. Sic enim ſubiecit idem Propheta, Et occidetur Chriſtus, & ciuitatem & Sanctuarium diſſipabit populus cũ duce uenturo, & finis eius uaſtitas, & poſt finem belli, ſtatuta deſolatio. Poſt paſſionem igitur Chriſti, uenit Titus, & debellauit Iudæos, & deſtruxit urbem & templũ, & ceſſauerunt libamina & ſacrificia,

quæ ultra illuc celebrari non potuerunt: ut impleretur quod fue-rat antea à Propheta prædictum. Sed duritia cordis Iudaici, quia ipſi Chriſtum interemerunt, inde cum adhuc ueniſſe nõ credunt. Probauimus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſecundum carnem iam natũ fuiſſe. Sed adiecit incredulus, Cur in carne uenit? Audi ergo cauſſam, Deus cum hominem feciſſet, ſumma beatitudine præditum, & diuinæ imaginis decore ornatum, poſuit eũ in paradiſo, ut eſſet Deo ſubiectus, & cæteris creaturis prælatus: ille autem rebellis effectus, contempta diuinitate, interdictum uiolauit præceptum, quem proiectum ob ſuperbiam, Deus non occidit, ſed exulem paradiſo fecit. Expectans, ut per pœnitẽtiam reparari poſſit ad ueniam: & cũ ille nõ reuocaretur ad uiam uirtutis, dedit legem per Moſen, ut uel per ipſam reuerteretur ad amorem Dei, & operationem iuſtitiæ. Sed cum nec hanc quidẽ, cõtumax & incredulus cuſtodiret, uenit tandem filius Dei, & corpus humanũ adſumpſit: ut dũ uideretur, crederetur: omiſſiſq; nudis dæmonũ ſimulacris, reconciliaretur gratiæ conditoris. Hæc eſt cauſſa natiuitatis Chriſti, quẽ Iudæi, & ſi patiantur natũ, ſcandalizantur tamen crucifixum & mortuum, non intelligentes, quia ſicut propter redemptionẽ mũdi uoluit naſci, ita & pati oportuit: cuius paſſionem & mortem, in ſuo loco ſcripturarum teſtimonio adprobabimus. Hinc uero ſequamur debitum ordinem, & cuius demonſtrata eſt poſt gloriam deitatis humana natiuitas, demonſtretur genus & patria.

¶ De ineffabili nomine Ieſu. Cap. VII.

PRima enim adpellatio nominis Ieſu, inuenitur in figura Domini noſtri Ieſu Chriſti, antea prædicata. Nam Ioſue quidã, qui Naue filius nominabatur, à Moſe Ieſus cognominabatur: hic enim poſt obitum Moſi, dux effectus, principatum obtinuit, & terram promiſſionis hæreditate diſtribuit. Mutatio nominis quid ſignificabat, niſi quia defuncto Moſe, id eſt, defuncta lege, & legali præcepto ceſſante, dux nobis Dominus Ieſus Chriſtus erat futurus, qui nos per Iordanis fluenta, id eſt, per gratiam ba-

ptiſmi

ptiſmi ſanctificatos, & omnibus uitiorum generibus expulſis, uel angelorum malorum hoſtibus effugatis, perduceret ad terram repromiſſionis, melle & lacte mananté, id eſt, uitæ æternæ poſſeſſionem, qua nihil dulcius. Ideo enim uir ille, huius ſacramẽti imaginem ſuſcepit, ut Ieſus nominaretur, ad ſignificandum illum uerũ Ieſum, de quo in Pſalmis ſcriptũ eſt, Venite exultemus in Domino, iubilemus Deo ſalutari Ieſu patre noſtro. Vbi oſtenditur, Dominũ eſſe Ieſum. De quo & alibi in Pſalmis, Quia placet ſibi Dominus in populo ſuo, & exaltauit manſuetos in Ieſu. Hoc enim in Hebræo ſic habetur ſcriptum.

ℭ Quod autem ex ſemine Abrahæ, futurus eſſet Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Cap. VIII.

GEneſis oſtendit, dicente Abraham ad puerum ſuum, Pone manum ſub femore meo, & iura per Deum cœli. Quo uerbo, Chriſtum Dominum cœli, de genere ſuo teſtabatur in carne eſſe uenturum. Per femur enim genus intelligitur. Significabatur enim de ſemine Abrahæ, futurum in carne Dominum cœli. De quo ſemine, per Eſaiam facta fuerat à Domino repromiſſio, In ſemine, inquit, tuo, benedicentur omnes gentes, id eſt, in Chriſto. De quo Pſalmiſta ait, Et benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum. De hoc ſemine & per eundem Eſaiam, uox Domini loquitur, Educam, inquit, de Iacob ſemen, & de Iuda poſſidentem montes meos. De quo alibi idem Propheta, Niſi Dominus reliquiſſet nobis ſemen, quaſi Sodoma fuiſſemus, & quaſi Gomorrha ſimiles facti eſſem⁹.

ℭ Et quia de tribu Iuda ſecundum carnem, Chriſtus expectandus eſſet. Cap. IX.

IAcob Patriarcha ſignificat, dicens, Non deficiet princeps ex Iuda, nec dux de femoribus eius, donec ueniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio Gentium. Certum eſt enim, uſq; ad ortum Chriſti, non defuiſſe principes populi Iudæorum ex genere Iuda, nec duces de femoribus eius, uſq; ad Herodem alienigenæ

regem, qui per ambitionem, regni inrepſerat poteſtatem. Statim enim in hoc factũ eſt, & defecit dux ex ſemine Iudæ, aduenit ille, qui mittendus erat, quem Gentes & populi expectabant. Iudæi autem peruicatia impudicæ frontis dicunt: nondum eſſe id tempus expletum, mentientes: neſcio quem regem ex genere Iudæ, in extremis orientis partibus regnum tenere. Nec attendunt mente cæcati ſimulationis ſuæ mendacium detegi: quia, iam ſicut nullum templum, nullum altare, nullum ſacrificium; ita nullus rex, nullus ſacerdos remanſit Iudæis. Neq; enim mendax eſſe poteſt Oſeas Propheta, qui dicit, Sedebunt filii Iſraël ſine rege, ſine principe, ſine ſacrificio, ſine altare, ſine ſacerdotio, ſine manifeſtationibus: quæ omnia, quis non uideat nunc in ipſis eſſe completa?

¶ Quia Chriſtus de ſtirpe Dauid natus eſt. Cap. X.

ECce, ex qua tribu naſciturus eſſet Chriſtus, docemur. Ex Dauid autem ſtirpe ſecundum carnem futurus eſſet, per Spiritumſanctum ita prænunciatus eſt in Pſalmis, Iurauit DOMINVS Dauid ueritatem, & non fruſtrabitur eam. De fructu uentris tui, ponam ſuper ſedem meam. Semel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mentiar, ſemen eius in æternum manebit, & thronus eius ſicut ſol in conſpectu meo, & ſicut luna perfecta, in æternum manebit, & teſtis in cœlo fidelis. Item in libro Paralipomenon, Et factum eſt uerbum DOMINI ad Nathan, dicens, Vade, & dic ſeruo meo Dauid, Hæc dicit DOMINVS, adnuncio tibi, quod ædificaturus ſit tibi domum DOMINVS, cumq; impleberis dies tuos, ut uadas ad patres tuos, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod erit de filiis tuis, & ſtabiliam regnum eius, ipſe ædificabit mihi domum, & firmabo ſolium eius uſq; in æternum. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium. Et miſericordiam meam non auferam ab eo, ſicut abſtuli ab eo, qui ante te fuit. Et ſtatuam eum in domo mea, & in regno meo, uſq; in ſempiternum, & thronus eius erit firmiſſimus in perpetuum. Hæc omnia

quiſquis in Salomone putat fuiſſe impleta, multũ errare uidetur. Nam qualiter in Salomone intelligendum eſt quod dictum eſt, Poſtquàm dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuũ poſt te, quod erit de filiis tuis, & ſtabiliá regnũ illius. Nunquid de illo Salomone creditur eſſe prophetatũ? Minime. Ille enim, patre ſuo uiuente, cœpit regnare. Nam hic dicitur, Quia cum completi fuerint dies uitæ tuæ, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum. Ex quo intelligitur, alius eſſe promiſſus, qui non ante mortem Dauid, ſed poſt mortem eius pronunciatus fuerat ſuſcitandus, qui ædificaret domum DOMINI: non de parieti bus manufactis, ſed de lapidibus uiuis & precioſis, id eſt, ſanctis & fidelibus. Nam & illud quod ſubiecit, Fidelis erit domus eius, & regnum eius uſq; in ſempiternum coram me. Attendat & adſpiciat quiſquàm, non de Salomone eſſe pronunciatũ, Salomon quippe domum plenam fuiſſe mulieribus alienigenis colentibus Idola, & ipſe ab eis rex Idololatriæ ſeductus atq; deiectus: qui dum bonus fuiſſet in initio, malos exitus habuit. Ergo, quis eſt iſte, cuius domus eſt fidelis in perpetuũ, & qui poſt mortem Dauid promittitur ſuſcitandus? Ille utiq; eſt, de quo ipſe Dauid exæſtuans clamat, dicens in Pſalmo octogeſimooctauo, Tu uero diſtuliſti Chriſtum tuum. Non eſt ergo ille Salomon, ſed nec iſte Dauid, ſed dilatus eſt Chriſtus. Ecce apparuerunt promiſſiones prædictæ, non in Salomone, ſed in Chriſto Domino noſtro, qui ex Dauid genere ortus eſt, fuiſſe completas. De quo ipſe per Hieremiam DOMINVS dicit, Et ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam in terra. In diebus illis, ſaluabitur Iuda, & Iſraël habitabit confidenter: & hoc eſt nomen, quod uocabunt eum DOMINVS iuſtus noſter. Adhuc idem Eſaias de Chriſto, quia ex ſemine Dauid natus eſt ſecundũ carnem, in conſequentibus, dicit, In die illa, radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorũ, ipſum Gentes deprecabuntur, & erit ſepulchrum eius glorioſum. In ſignum populorũ ſtat radix Ieſſe, quando Chriſtus ſignaculum crucis exprimit in frontibus

eorum. Ipſum Gentes deprecabuntur, quod iam hoc cernitur fuiſſe completum. Sepulchrum autem eius, in tantum eſt glorioſum, ut excepto quod redempti per mortē eius gloriam ei exhibemus, etiam locus ipſe corruſcans miraculis gloriæ ſuæ cauſſa, ad ſe omnē cōtrahat mundū. Hic locus in Hebræo ſic habet, Et erit requies eius glorioſa: utiq;, quia moriens, caro eius non uidit corruptionem, ſecundum Pſalmi ſententiam, Quia nō derelicta eſt anima eius in inferno: nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. Iſte eſt, qui per Nathan ex ſemine Dauid promittitur, qui etiam & per Eſaiam Prophetam ita pronunciatur, Egredietur, inquit, uirga de radice Ieſſe, & flos de radice eius aſcendet. Hæc uirga de radice Ieſſe, uirgo eſt Maria, de Dauid radice exorta, quæ genuit florem, Dominum Saluatorem. De quo etiam ſequitur, Et requieſcit ſuper eum ſpiritus Domini, ſpiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilii & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, repleuit eum ſpiritus timoris Domini. Ideo autem tanta dona ſpiritus ſuper eum prædicantur, quia in eo non ad menſuram ſpiritus inhabitat ſanctus, ſicut in nobis, ſed tota ineſt plenitudo diuinitatis & gratiarum. Iſte eſt, qui non ſecundum uiſionem oculorum, & auditum aurium iudicat, ſed eſt iuſtitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius. In cuius eccleſia, habitat lupus cum agno: ille utiq;, qui ſolebat ab ea rapere prædam, dum ad eam conuertitur, quaſi cum innocentibus commoretur. In cuius ouile, pardus cū hœdo accubat permixti, ſcilicet, ſubdoli cum peccatoribus: ibi etiam uitulus de circumciſione, leo de ſeculi poteſtate, ouis de populari ordine, ſimul morantur, quia in fide communis eſt conditio omnium. Puer autem paruulus minans eos, ille eſt utiq;, qui ſe humiliauit pro nobis ut paruulus. Bos autem & leo ibi comedent paleas, quia principes cum ſubiectis plebibus communem habent doctrinam. Delectatur quoq; infans ab ubere ſuper foramine aſpidis, dum Gentes, quæ ſolebant uenena aliquando prædicare: conuerſi, etiam paruuli Chriſti fidem delectantur audire. Cauerna enim Reguli,

corda

corda ſunt infidelium, in quibus ille ſerpens tortuoſus requieſce bat, quem ablactatus comprehenſum, exinde captiuum traxit, ut in monte ſancto eius, quod eſt eccleſia, non noceret. Iam uero, quia ore prophetico, de Moab naſcenti Chriſto, perhibetur teſti monium. Idem Eſaias teſtatur, Ponam enim ſuper his, qui fuge rint de Moab leonem & reliquis terræ, emitte agnum dominato rem terræ, de petra deſerti, ad montem filiæ Sion. De hac enim gente Moabitarum, egreſſus eſt agnus immaculatus, qui tollit peccata mundi, qui dominatur in orbem terrarum. Petra autem deſerti, Ruth ſignificat, quæ deſtituta morte mariti, de Booz ge nuit Obeth: & de Obeth, Ieſſe: & de Ieſſe, Dauid: & de Dauid ſtir pe, natus eſt Chriſtus. Montem autem filiæ Sion, aut hiſtoriali ter, ipſam urbem Hieroſolymam dicit, aut iuxta tropologiam, ec cleſiam in ſpecula; id eſt, in uirtutum ſublimitate locatam.

¶ Quia Chriſtus de uirgine, ſine uirili coitu genitus eſt. Cap. XI.

HActenus de nomine & gēte & genere Domini noſtri HIE SV Chriſti, Teſtamenti ueteris, fidem præſtrinximus. Dehinc generationē eius, ſecundum carnem, de uirgine, oſten damus. Eſaias enim Sanctoſpiritu plenus, futuræ incarnationis filii Dei, ſic prænunciat ſacramentum, ſic enim dicit: & adiecit Loquitur ad Achaz Dominus, dicēs, Pete tibi ſignū à Domino Deo tuo, in profundum inferni, ſiue in excelſum ſupra. Et ſubie cit, Audite itaq; domus Dauid; id eſt, genus Dauid. Nam benè ad domum Dauid loquebatur, id eſt, ad ſtirpem regiam, de qua deſcendit Maria: & adiecit, Propter hoc dabit uobis Dominus ip ſe ſignum, Ecce uirgo in utero concipiet, & pariet filium, & uo cabitur nomen eius Emanuel, quod eſt interpretatum, nobiſcum Deus. Quia ergo ille, quem in utero uirgo concepit & peperit, nobiſcū Deus uocatur. Deus itaq; in utero uirginis conceptus, na tuſq; cognoſcitur. Erubeſcant itaq; Iudæi increduli, & Chriſti gra tiæ, ſua colla ſubmittant. Ecce enim, quem uirgo peperit, nobiſ cum Deus appellatur. Quo loco argumentantur Iudæi, quod in

C

Hebræo, non uirginem, ſed iuuenculam oſtendat ſermo prophe ticus parituram. Aduerſus quos reſpondetur, non eſſe ſignum, ſi iuuencula pariat, quod eſt ætatis. Sed hoc eſſe ſignum, ad rei no uitatem, ſi uirgo pariat, quod eſt integritatis. Dum enim dicit Dominus, Dabo uobis ſignum, inſinuat quoddam inſigne mira culum, uirginem uidelicet parituram: quod proculdubio ſignũ non eſſet, niſi nouum extiterit. Oportebat enim Chriſtũ propter inſigne miraculum, ſecundum carnem naſci de uirgine. Sequi tur de eo. Butyrum & mel (fructus eſt eccleſiæ, uenientis ex circun ciſione) comedet. Butyrum, quaſi bouis ſub iugo, id eſt, ſub le ge poſita. Mel uero, eccleſia, uenientis ex gentibus, cuius fructu, id eſt, opere, paſcitur Chriſtus. Sequitur & dicit, Et priuſquàm cognoſcat puer uocare patrem aut matrem. Quod enim dixit, pri uſquàm cognoſcat, id eſt, priuſquàm cognoſcere faciat diuini tate DEVM habere ſe patrem, & carnis ſuſceptione, uirginem matrem: iuxta illud quod in Geneſi ſcribitur, dicente Domino ad Abraham, Nunc cognoui, quod times DEVM, id eſt, nunc cognoſcere feci. Abſit enim apud DEVM eſſe ignoran tiam, ut nunc cognoſceret, quod ante neſciret. Quantæ autẽ po teſtatis exiſtat idem Emanuhel, prædictus propheta ſequenter ad nunciat, dicens, Et erit extenſio alarum eius, implens latitudinẽ terræ. O Emanuhel: quem, quia de uirgine natum credimus, patrem in Pſalmis dicentem audiamus. Nam cum dixiſſet Pro pheta de Chriſto, Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Confeſtim uox patris conſecuta eſt, dicentis ad filium, An te Luciferum genui te, Et quaſi de uulua orietur tibi ros adoleſcẽ tiæ tuæ. Iurauit Dominus & non pœnitebit eum, tu es ſacerdos in æternum, ſecundũ ordinem Melchiſedec, Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ ſuæ reges. Et Dauid, Vt inhabitet, in quit, gloria in terra noſtra, miſericordia & ueritas occurrerunt ſi bi, iuſtitia & pax complexæ ſunt ſe. Veritas de terra orta eſt, & iu ſtitia de cœlo proſpexit. Quæ eſt ueritas de terra orta, niſi Chri ſtus de fœmina natus, filius Dei de carne procedens? nam caro terra eſt.

terra eſt. Quãdo eni natus eſt Chriſtus, Iuſtitia de cœlo proſpexit. Nõ enim daretur e cœlo iuſtificatio, niſi Chriſtus in carne naſceretur. Et ut oſtenderet, quod ipſa ueritas, de terra orta, homo eſſet, ſequenter adiunxit, Iuſtitia ante eum præibit, & ponet in uia greſſus ſuos. Item idem Dauid, Terra, inquit, dabit fructum ſuum. Terra Maria, dedit fructum ſuum Chriſtũ. Sed quis eſt iſte fructus? Benedicat nos Deus, Deus noſter, benedicat nos Deus. Hunc terræ fructum, prædictus Eſaias Propheta alibi manifeſtius adnunciat, dicens, Rorate cœli deſuper, & nubes pluant iuſtum, aperiatur terra, & germinet ſaluatorem. Et iuſtitia oriatur ſimul, ego Dominus creaui eum. Cœli ipſi, qui & nubes, id eſt, Prophetæ, per quos Chriſtus aduenicns, prophetabatur. Terra, Maria, quæ fide aperta, non corruptione, genuit ſaluatorem, quia ſolus Dominus eum creauit, nõ uirilis commixtio ſeminis. Vnde & Eſaias ait, Generationem eius quis enarrabit? Nullus enim hominum natiuitatis Chriſti in conceptu conſcius fuit. Solo enim Verbo Dei, uirgo prægnans apparuit. Quod etiã & Danihel Propheta figuraliter prædixerat, dicens, Vidi lapidem de monte abſciſum, ſine manibus præcidentium: & cum ueniſſet in terram, repleuit orbem terræ, Ecce, lapis iſte, Chriſtus eſt, ſine manibus abſciſus, implens omnem terram, quia in omnibus Gentibus, regnum eius eſt. De quo lapide, per Eſaiam Deus loquitur, Ecce, mitto in fundamẽtis Sion lapidem pretioſum, electum, angularem, & qui crediderit in eum, non confundetur, Hunc enim uidit Danihel abſciſum de monte, id eſt, de populo Iudæorum. Sine manibus, hoc eſt, ſine operatione uirili, ex Maria natum. Quam ſine dubio uirginẽ fuiſſe credimus, ante partum: uirginem permanſiſſe poſt partum, Ezechielo Propheta teſtante, Conuerti me ad uiam portæ ſanctuarii exterioris, quæ reſpiciebat ad orientẽ, & erat clauſa. Et dixit Dñs ad me, Porta hæc clauſa erit, nõ aperietur: & uir non tranſiet per eã, quoniã Dominus Deus ingreſſurus eſt per eã, eritq; clauſa. Quo teſtimonio, ſanctã Mariã & uirginẽ cõcepiſſe & permanſiſſe cõfitetur. Genitalia

rianq; feminea, pro eo quod clauſtra partus aperiunt, portæ di-cuntur. Sicut ait Iob, Quia non clauſit portas uentris, qui portauit me. Dominus enim noſter HIESVS Chriſtus, mirabiliter & potentialiter natus, tanquàm ſponſus proceſſit de thalamo ſuo, id eſt, ex uirginis utero. Poſt cuius ortum, nullum cum Maria conueniſſe, nullum ex eius utero genitum extitiſſe.

¶ Quia in Bethlehem natus eſt Chriſtus. Cap. XII.

PRædiximus natiuitatem Domini noſtri ex uirgine, locum quoq; originis ſuæ, oſtendamus. Nam in Bethlehem natus eſt: ad quam dicitur per Micheam Prophetam, Et tu Bethlehem domus eufratha, paruulus es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur, qui ſit dominator in Iſraël, & egreſſus eius à diebus æternitatis. Propter hoc dabit eos uſq; ad tempus, in quo parturiẽs pariet. Sicq; poſtquàm locum originis eius prædixit, deinde regnũ eius futurum in toto orbe ſubiecit, dicens, Stabit & uidebit, & paſcet gregem ſuum in uirtute Domini, & in honorem nominis Dei ſui erunt, quoniam nunc magnificatur uſq; ad terminos terræ, & erit iſte pax. De hoc loco natiuitatis Chriſti, & Abacuc Propheta ſic ait, Deus ab Africo ueniet, Bethlehem enim regio, ubi natus eſt Chriſtus, de Hieruſalẽ ad meridianam reſpicit plagam. Merito ergo ab Africo ueniſſe ſcribitur, quia à Bethlehem uenturus eſſe præuidebatur.

¶ Quia ſtellæ inditio, natiuitas eius claruit. Cap. XIII.

IN Numeris diuinus ille Balaam ſic cecinit, dicens, Orietur ſtella ex Iacob, & conſurget homo de Iſraël. Magi enim ab orientis partibus uenientes, primi Chriſti natiuitatem, ſtella indice, nunciauerunt. Scilicet, ut quem olim princeps artis eorum prædixerat, illi inſpecto ſydere demonſtrarent.

¶ Quia ei munera obtulerunt Magi. Cap. XIIII.

narrant ET hoc Prophetæ nobis narrant. Sic enim Eſaias ait, In tempore illo, deferetur munus Domino exercituum, à populo diuulſo & dilacerato, à populo terribili, poſt quem non fuit alius.

Hoc

Hæc autem dicit, propter Perſarum robuſtiſſimam gentem. Ad cuius tunc potentiam, nullus populus comparabatur: de quibus Magi uenientes, Chriſto munera detulerũt. Et iterum ipſe, Omnes, inquit, de Saba uenient, aurum & thus deferentes, & laudẽ Domino adnunciantes. De his muneribus & Dauid prædicauit, dicens, Et dabitur ei de auro Arabiæ. Et rurſus, Reges Tharſis & inſulæ munera offerent, reges Arabum & Saba dona adducent. Nam & Magos reges habuit oriens.

℄ Quia non oleo iſto humano, ſicut cæteri reges & pontifices Hebræorum, ſed à paterno ſpiritu unctus eſt Chriſtus. Cap. XV.

ESaias ex perſona eiuſdem Chriſti ſic canit, dicens, Spiritus Domini ſuper me, propter quod unxit me: euangelizare pauperibus miſit me, prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis uiſum. Simili modo & Pſalmographus, diuino adflatus ſpiritu, ita ad eundem Chriſtum loquitur, dicens, Sedes tua DEVS in ſeculum ſeculi, uirga æquitatis, uirga regni tui. Dilexiſti iuſtitiam, & odiſti iniquitatẽ, propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ, præ conſortibus tuis. In qua ſententia, primo Propheta diuinitatem Chriſti, ac perpetuitatem demonſtrat, ſequenter, pro æquitatis uirga, ſceptrũ poteſtatis eius, regnũq; denunciat. Poſtremo, quod idem Deus, à Deo unctus ſit, indicat. Non quidem oleo communi, ſicut cæteri participes ſui, id eſt, principes, qui imaginario præceſſerãt, ſed oleo lætitiæ. Quo myſtice demonſtratur Spiritusſanctus, cuius cœleſti infuſione & uirtute, Chriſtus eſt conſecratus.

℄ Quia pauper & abiectus in primo aduentu ſuo uenerit. Cap. XVI.

SAnctus Eſaias ſic indicat, dicens, Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus uenit tibi, iuſtus & ſaluans, pauper: ſedens ſuper aſinum indomitum. Item apud eundem ex perſona Dei patris. Ecce, intelliget ſeruus meus, exaltabitur & eleuabitur, & ſublimis erit ualde. Sicut obſtupuerunt ſuper te multi, ſic inglorioſus erit inter

uiros aſpectus eius, & forma inter filios hominum. Iſte aſperget gentes multas, ſuper ipſum continebunt reges os ſuum: quia, qui bus non eſt nunciatum, de eo uidebunt: & qui non audierunt, contemplati ſunt. Quis credidit auditui noſtro, & brachium Domini cui reuelatum eſt, & aſcendet ſicut uirgultum coram eo, & ſicut radix de terra ſitienti. Non eſt ſpecies ei neq; decor, & uidimus eum, & non erat adſpectus, & deſyderauimus eum deſpectum & nouiſſimum uirorum, uirum dolorum & ſitientem, ferre infirmitatem, & quaſi abſconditus uultus eius & deſpectus. Vnde nec reputauimus eum: uere languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit, & nos putauimus eum quaſi leproſum, & percuſſum à Deo, & humiliatum. Ipſe autem humiliatus eſt propter iniquitates noſtras, & adtritus eſt propter ſcelera noſtra. Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & liuore eius ſanati ſumus. Omnes nos quaſi oues errauimus, unuſquiſque in uia ſua declinauit, & Dominus poſuit in eo iniquitatem omnium noſtrorum. Oblatus eſt, quia ipſe uoluit, & non aperuit os ſuum. Sicut oues ad occiſionem ducitur, & quaſi agnus coram tondente obmuteſcit, & non aperuit os ſuum. De anguſtia & de iudicio ſublatus eſt: generationem eius quis enarrabit, quia abſciſus eſt de terra uiuentium, propter ſcelus populi mei percuſſi eum, & dabit impios pro ſepultura, & diuites pro morte ſua, eo quod iniquitatem non fecerit, neque dolus fuerit in ore eius, & Dominus uoluit conterere eum in infirmitate. Si poſuerit pro peccato animam ſuam, uidebit ſemen longæuum, & uoluntas Domini in manu eius dirigetur: pro eo quod laborauit anima eius, uidebit & ſaturabitur. In ſcientia ſua iuſtificauit ipſe ſeruos meos multos, & iniquitates eorum ipſe portabit. Ideo diſpertiam ei plurimos, & fortium diuidet ſpolia, pro eo quod tradidit in morte animam ſuam, & cum ſceleratis reputatus eſt, & ipſe peccata multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus orauit. In qua lectione, non ſolum, quia abiectus apparuit Chriſtus, ſed etiam ibi eius generatio cœleſtis exprimitur, infirmitates quoque ſuſceptæ carnis

ptæ carnis eiꝰ manifeſtatur, cõtumelia quoq; paſſionis eius, crux, mors, ſepultura ibi monſtratur, & quod innocens dânatur, & tacens ibi panditur. Deus enĩ ſuſcipiens in carne pauperis formã, ſe humiliare dignatus eſt. Qua cauſſa, ut ſalus perditis redderetur, & iam uſq; ad mortem obediens factus eſt, Eſaia teſte, Non clamabit, neq; audiet quis in plateis uocem eius, calamum quaſſatum non conteret, & linum fumigans non extinguet, ſed in ueritate profert iudicium, quo aduſq; ponat in terra iudicium, & in nomine eius Gentes ſperabunt. Et Hieremias, quod ueniret Deus in carne abiectus & humilis, ita prædixit, Domine, fac propter nomen tuũ, quia multæ ſunt auerſiones noſtræ. Tibi enim peccauimus expectatio Iſraël, ſaluator eius in tempore tribulationis. Quare ſicut colonus futurus eſt in terrã, & quaſi uiator declinans ad manendum? quare futurus es quaſi uir uagus, & fortis qui nõ poteſt ſaluari? Tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum ſuper nos inuocatum eſt, ne derelinquas nos. Dum enim dicit, tibi peccauimus, exprimit Iudæorum perſonam, qui in Deum peccauerunt, quando uenientem eum in forma hominis, crucifixerunt. Obtulit enim ſe adſpectibus hominũ, tanquã m uagum hominem & inquilinum, illi autem putantes hoc tantum eſſe, quod uidebatur, occidunt hominem quaſi qui non poſſet ſaluari,

ℭ Quia ſigna & uirtutes fecit. Cap. XVII.

GEnera quoque & uirtutes curationum tanto ante præſcripta ſunt per Eſaiam Prophetam dicentẽ, Ecce, inquit, Deus noſter ipſe ueniet, & ſaluabit nos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures ſurdorum audient. Tunc ſaliet claudus quaſi ceruus, & plana erit lingua mutorũ. Et iterũ, Spiritus Domini ſuper me, eo quod unxit me, ad adnunciandum manſuetis miſit me, ut mederer contribulatos corde, prædicarem captiuis redemptionem, & cæcis uiſum. Hæc enim omnia ſanitatum ſigna, in aduentu Chriſti, facta ſunt. Statim enim ut natus eſt, præcedente ſtella, adorauerunt, & Magi obtulerunt munera. Deinde uaria aduentus eius repræſentauit miracula. Cæcis enim, ut DEUM

cognoſcerēt, profundæ noctis caligo detergitur. Defunctis, rediuiuæ lucis gratia redditur, ut animæ uiuificarentur. Surdi, ut auditum fidei ſuſciperent, audire cœperunt. Claudi, ut ad DEVM currerent, inceſſu alacri uegetantur. Muti, ut DEVM confiterentur, claris uocibus clamauerunt. Leproſi, pro abolendis contagiis animæ, lurida membra depoſuerunt. Effectu enim maieſtatis ſuæ, multa fecit, quæ prætereunda non ſunt, dum cuncta leguntur, nam excellentiæ ſuæ uirtutem pendulis greſſibus tumentis æquoris fluctus calcauit, & maris magni procellas, ſuo imperio mitigauit. Iam uero paſſionis eius obitum, etiam elementa tremuerunt. Dum ſol fugit, dum tellus concutitur, ſaxaq; ſeſe inlidentia diſſoluuntur: ſiquidem, & ipſa mors eum tenere non potuit. Nam reſurgens die tertia, ad ſedem paternam reuolauit, miniſteriisq; angelorum, reducitur à terris ad cœlum. Plura quoque & ſimilia eius omnipotentia factā ſunt. Sed dicit incredulus, quod & Prophetæ miracula multa fecerant. Verum eſt: nullus tamen eorū, ut Chriſtus, mortuus reſurrexit, & in cœlū aſcendit.

ℭ Quia idem Deus in corpore, ab hominibus eſſet uidendus. Cap. XVIII.

PEr Eſaiā teſtatur Dn̄s, dicens, Propter hoc ſciet popul9 me9 nomen meum in die illa, quia ego ipſe qui loquebar, ecce adſum. Et Dauid, Ambulabunt de uirtute in uirtutem, & uidebitur Deus Deorū in Sion. Et iterum, Viſi ſunt greſſus tui Deus, in greſſus Dei mei regis. Vtiq;, quibus uenit in mundum, & quibus iterum aſcendit in cœlum. Tunc enim manifeſtatus eſt, & reuelatus occultus aduentus eius. Quem Iudæi ſi cognouiſſent, nunquàm Dominum gloriæ crucifixiſſent. De cuius etiam corporali uiſione, ſupra dictus Eſaias, ita adnunciauit, Inglorioſus, inquit, erit inter uiros adſpectus eius, & forma eius inter filios hominum: quibus non eſt nunciatum, de eo uidebunt: & qui non audierūt, cōtemplati ſunt. Et Hieremias in libro Baruch, Hic eſt Deus noſter, & nō æſtimabitur alius ab eo, qui inuenit omnem uiam prūdētiæ, & oſtendit eam Iacob puero ſuo, & Iſraël dilecto ſuo.

ſuo. Poſt hæc in terris uiſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Et Abacuc, Domine, inquit, audiui auditum tuum, & timui, in medio duorum animalium cognoſceris: dum appropinquauerunt anni, innoteſceris: dum uenerit tempus, oſtenderis Item ipſe, Videbunt te Gentes, & dolebunt populi, id eſt, Iudæi. Siquidem & prædictus Eſaias de ipſo ſic cecinit, Propter Sion nõ tacebo, & propter Hieruſalem non quieſcam, donec egrediatur ut ſplendor iuſtus eius, & ſaluator eius, ut lampas accendatur, & uidebunt Gentes iuſtum tuum, & cuncti reges inclytum tuum. Et iterum, Vox ſpeculatorum tuorum leuauerunt uocem, ſimul laudabunt, quia oculo ad oculum uidebunt. Et infra, Parauit Dominus brachium ſanctum ſuum in conſpectu omnium Gentium, & uidebunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri.

¶ Et quia eum non erant agnituri Iudæi. Cap. XIX.

SIc prædixerat Hieremias ex perſona Domini, Præuaricatione præuaricata eſt in me domus Iuda, ait Dominus. Negauerunt me & dixerunt: non eſt ipſe. Hoc etiam nunc uſq; Iudæi de Chriſto dicunt, non eſt ipſe: expectantes alium, qui eſt Antichriſtus. Et Eſaias, Non eſt ſpecies ei neq; decor: & uidimus eum, & non erat adſpectus, & deſyderauimus eum deſpectum & nouiſſimum uirorum, uirum dolorum, & ſcientem ferre infirmitatem: & quaſi abſconditus uultus eius & deſpectus, unde nec reputauimus eum. Quibus uerbis, incredulitatem Iudæorum ſignificat, à quibus uiſus eſt Chriſtus, non habere ſpeciem neq; decorem: unde, nec reputatus eſt eſſe Deus. Quem tamen, quia non eſſent agnituri, neq; recepturi, idem Eſaias alias adprobat, dicens, Audite cœli, & auribus percipe terra, quia Dominus locutus eſt: filios nutriui & exaltaui, ipſi autem ſpreuerunt me. Cognouit bos poſſeſſorem ſuum, & aſinus præſepe Domini ſui. Iſraël autem me non cognouit, populus autem meus me non intellexit, Et iterũ, Auditionem audietis, & non intelligetis: & cernentes uidebitis, & non ſcietis. Incraſſatum eſt enim cor populi huius: unde & Ezechiel, Factus eſt ſermo Domini ad me, dicens, Fili hominis

In medio domus exaſperãtis tu habitas: qui oculos habent ad uidendum & non uident, & aures ad audiendum, & non audient. Sic enim excæcati ſunt, ut ſaluatorem nec agnoſcerent, nec ſuſciperent. Et cuius diem Abraham uidit, & lætatus eſt: & cuius aduentum Prophetæ magno cum deſyderio expectauerunt. Iſti & uiderunt, & nõ agnouerunt, inſuper & blaſphemauerunt, clamãtes, Nos nõ habemus regẽ, niſi cæſarem, & cætera quæ ſequuntur. Cuius populi duritia ſic non mutatur, quomodo nec Ethyopis color, aut pardi uarietas: Hieremia teſtante, Si immutare poteſt Ethyops pellem ſuam, aut pardus uarietates ſuas.

¶ Quia eum non agnoſcentes Iudæi, congregati ſunt aduerſus eum. Cap. XX.

SEd quia eum Iudæi non agnoſcentes, congregati ſunt, ad interficiendum eum, & uniuerſalem adſenſum in paſſione eius præbuerunt, ita legitur, Quare fremuerunt Gentes, id eſt, Romani; & populi meditati ſunt inania: hoc eſt, Iudæi. Adſtiterunt reges terræ; hoc eſt, Herodes & Pilatus, & principes conuenerunt in unum, Scilicet, principes ſacerdotum, & ſeniores Iudæorum, aduerſus Dominum, & aduerſus Chriſtum eius. Et iterum ex eiuſdem Domini perſona, Circundederunt me canes multi, concilium malignantium obſedit me. Canum autem nomen in eos, eſt etiam per Prophetam alterum conſtitutum. In Eſaia enim ſcriptum eſt, Omnes canes cæci, neſcientes latrare. Canũ enim mos eſt (ut ait noſter Hilarius) paſtorem adludere, gregem noſſe, inſidiantes feras perſequi. At uero iſti cæci canes, paſtorem ſuũ non uidentes, officium non intelligentes, latratus ſuos à feris ad regẽ, à furibus ad Dominum retorſerunt. Vnde & alius Propheta de his ita dicit, Facti ſunt mihi in ſagittã reciprocã.

¶ Et quia triginta argenteis, adpreciatus & uenundatus eſt. Cap. XXI.

PEr Zachariam ita ipſe prænunciauit, Si bonum eſt, inquit, in conſpectu ueſtro, date mercedem meam triginta argenteos: & dixit Dominus ad me. Proiice illud ad ſtatuarium de-

corum

torum preciū, quod adpreciatus ſum ab eis. Hæc enim nota om nibus cauſſa eſt. Iudas enim pœnitentia motus, pecuniam repor tauit, & proiecit in templum: abiit, & laqueo ſe ſuſpendit, ut im pleretur quod dixerat Eſaias, Teſtis falſus non erat impunitus, eo quod uendit argento iuſtum. Quam pecuniam, bene Domi nus mercedem ſuam dixit: multa enim opera apud eos fecerat, reddens uitam mortuis, lucem cæcis, ſurdis auditum, greſſum claudis: pro quibus omnibus, Iudæi nefanda extimatione, mor tem triginta argenteorum, mercedem illi reſtituerunt.

Ꞇ Nam & quia Dominus traditorem ſuum, per panem oſtendit, Apoſtolis porrectum. Cap. XXII.

ETiam in Pſalmis commemorauit in ſe impletum, dicens, Qui edebat panes meos, ampliauit aduerſum me ſubplanta tionem. Et iterum, Tu uero homo unanimis, dux meus & no tus meus, qui ſimul mecum dulces capiebas cibos. De ipſo autē Iuda proditore, Hieremias præſcius, ita ante prædixit, Peccatū Iudæ ſcriptum eſt ſtylo ferreo in ungue adamantino. Quod ſiue ad Iudam ſiue ad Iudæos non incongrue conuenit, qui ſic pecca uerunt in Chriſtum, ut non ſit peccatum eorum atramento con ſcriptū, quod deleri forſitan poteſt, ſed ſtylo ferreo in ungue ada mantino exaratum, id eſt, quod deleri non poſſit, præ duritia cordis eorum, niſi crediderint.

Ꞇ Nā & ipſe ſponte pro nobis ſemetipſum tradidit. Cap. XXIII.

ESaias dicit, Oblatus eſt, quia ipſe uoluit Et infra, Pro eo quod tradidit in mortē animā ſuā, uidebit ſemen longæuū, & uoluntas Domini, in manu eius dirigetur. Et ipſe per Hie remiā Prophetā ſic loquitur, Reliqui domū meā, dimiſi hæredi tatē meam, tradidi dilectam animā meam in manus inimicorū eius, hoc eſt, in manus Iudæorum, qui eum interficerunt.

Ꞇ Quia comprehendendus erat. Cap. XXIIII.

HIeremias Propheta longe ante ita prædixit, Spiritu oris no ſtri Chriſtus Dñs captus eſt in peccatis noſtris. Quo uatici nio demōſtrauit aperte, & Chriſtū Dñm eſſe, & traditū pro noſtris.

peccatis fuiſſe. Item Sapientiæ liber dicit, Dixerunt inter ſe impii, comprehendamus iuſtum, quia inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris: promittit ſcientiam Dei ſe habere, & filium Dei ſe nominat. Et infra, Si enim eſt uerus filius Dei, ſuſcipiet illum, & liberabit eum de manu contrariorum. Et infra, Vt ſciamus reuerentiam illius, probemus patientiam ipſius, morte turpiſſima condemnemus eum, id eſt, affixione crucis.

ℭ Quia iudicandus erat. Cap. XXV.

CLamat Dauid, ſub figura populi peccantis in Deum, Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci, ut iuſtificeris in ſermonibus tuis; & uincas cum iudicaris. Veniẽs enim Chriſtus in corpore, tanquàm ſe reum conſtituit, & iudex hominum, hominibus ad iudicandum ſe præbuit, ſicq; mitis & patiens, dum iudicatus eſt, uicit, quia nihil in eo dignum quod iudicaretur populus perſecutor inuenit. Vnde & Propheta aduentum iudicii eius adnuncians, ſic comminatur contra eundem populum, dicens, Audite quæ Dominus loquitur: Surge, & contende iudicio aduerſus montes, & audiant colles uocem tuam. Audiant montes iudicium Domini, & fortia fundamenta terræ, quia iudiciũ Domini cum populo ſuo, & cum Iſraël diiudicabitur, dicẽs, Popule meus quid feci tibi, & quid moleſtus fui tibi, reſponde mihi, quia eduxi te de terra ægypti, & de domo ſeruientium liberaui te, & miſi ante faciem tuã Moſen, & Aaron & Mariam. Vbi oſtendit beneficia, & præſtita Domini in populum ſuum Et contra hæc aduerſus eum mala eorum, & quid iuxta hic eidẽ populo uenturum ſit, deinde ſubiungit, Audite tribus, quis approbauit illud? adhuc ignis in domo impii theſauri iniquitatis.

ℭ Quia falſis teſtibus accuſandus erat. Cap. XXVI.

PEr Oſeæ Prophetam idem Dominus ſic dicit, Væ, inquit, eis, quoniam receſſerunt à me, uaſtabuntur, quia præuaricati ſunt in me: ego redemi eos, & ipſi locuti ſunt contra me mendacia: & ego erudiui eos, & confortaui brachia eorum, & ipſi in me cogitauerunt malitiam, reuerſi ſunt, ut eſſent abſq; iugo, fa

cti ſunt, quaſi arcus doloſus. Et Zacharias, Si inualuerunt ſu-per me uerba ueſtra, dicit Dominus, & dixiſtis, quid locuti ſu-mus contra te. Et in Pſalmis dicit, Inſurrexerunt in me teſtes ini qui, & mentita eſt iniquitas ſibi. Et Eſaias de Iuda dicit, Teſtis falſus nō eſt impunitus, pro eo quod uendidit pro argento iuſtū.

℄ Quia clamauerunt Pilato, ut cruci-figeretur. Cap. XXVII.

PEr Hieremiā Chriſtus de ſynagoga prædixerat, dicens, Reli qui domū meā, facta eſt mihi hæreditas mea, quaſi leo in ſylua, dedit contra me uocem ſuam, blaſphemans utiq; & dicens, Crucifige, crucifige. Et alibi ipſe dicit, Super quem aperuiſtis os ueſtrum, & aduerſus quem laxaſtis linguas ueſtras. Et Eſaias, Ruit, inquit. Hieruſalem, & Iudas concidit, quia linguæ eorum contra Dominum. Item ipſe, Expectaui ut facerent iudicium, fecerunt autem iniquitatem, & non iuſtitiam, ſed clamorem.

℄ Quia etiam poſteritatem ſuam dam-nauerunt. Cap. XXVIII.

NAm quia peccantes Iudæi etiam in Chriſto poſteritatem ſuam clamauerunt, dicentes, Sanguis huius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Olim cum obiurgatione Eſaias illis prædixe rat, dicens, Semen peſſimum præparate filios ueſtros occiſioni, in iniquitate patrum ueſtrorum. Venientibus enim in Iudæam Gentibus, propter ſcelera patrū, etiā filii trucidati ſunt. Sub quo rum perſona & Hieremias interitum eorum ira deplorat, dicens, Patres noſtri peccauerunt, & non ſunt, nos autem iniquitates eo rum exoluimus. Item Hieremias, Sacerdotes non dixerunt, ubi eſt Dominus, & tenentes legem, neſcierunt me, & paſtores præ uaricati ſunt in me. Propterea adhuc iudicio contendam uobiſcū, ait Dominus, & cum filiis ueſtris diſponam. Item ipſe, Quare er go eſt factus in prædam? Super eum rugierunt leones, & dede-runt uocem ſuā, poſuerunt terram eius in ſolitudinem, & ciuita tes eius exuſtæ ſunt, & non eſt qui habitet in eis.

℄ Quia flagellatus eſt, & palmarum ſuſtinuit ictus. Cap. XXIX.

IOb de eo ſic dicit, Exprobrãtes & cõſpuentes percuſſerunt maxillam meam, ſatiati ſunt pœnis meis. Et in Pſalmis ipſe dicit, Ego ad flagella paratus ſum. Et iterum, Congregata ſunt in me flagella, & ignoraui. Similiter & per Eſaiam, Non ſum, inquit, contumax, neq; contradico, corpus meum dedi percutientibus, & genas meas uellentibus: faciem meam non auerti ab increpantibus & conſpuentibus. Et per Hieremiam dicit, Poſui ſcapulas meas ad flagella, & maxillas meas ad palmas. Item de ipſo idem Hieremias, Dabit, inquit, percutienti ſe maxillam, ſaturabitur opprobriis.

¶ Quia arundine caput eius percuſſum eſt. Cap. XXX.

ET ſuſtinet patienter, Eſaias prædixerat, dicens, Arundinem quaſſatam non conteret.

¶ Quia ſpinis coronatus eſt. Cap. XXXI.

ET ſpinea quia corona capiti eius impoſita eſt, ſcribitur hoc in Canticis Canticorum, ex perſona patris de contumeliis filii, iniquitatem Hieruſalem mirantis atq; dicentis, Exite & uidete filiæ Hieruſalem regem in corona, qua coronauit eum mater eius, id eſt, coronam ſpineam, quam capiti eius impoſuit Synagoga. Sed per Hieremiam idem filius ſic dicit, Spinis peccatorũ ſuorum circundedit me populus hic. Et apud Eſaiam, Plantauit, inquit, uineam electam, & expectauit ut faceret uuas. Fecit autẽ ſpinas, utiq;, quia degenerans à Patriarcharum fructu: non fructus iuſtitiæ, ſed ſpinas mortis, & crucis ſuo attulit creatori.

¶ Quia ueſte coccinea indutus eſt. Cap. XXXII.

NAm quod milites inludentes, ueſte coccinea induerunt eũ. Prænunciauit hoc Eſaias Propheta, dicens, Quis eſt iſte, qui uenit de Edom, tinctis ueſtibus de Boſra: quare rubrum eſt ueſtimentum tuum, tanquàm calcantium in torculari? At ille reſpondens, Torcular, inquit, calcaui ſolus. Calcare enim torcular ſolum ſe dixit, quia ſolus propter mundi peccatum, paſſionẽ ſuſcepit, ſoluſq; delicta omnium ſanguine ſuo lauit.

¶ Quia dum pateretur, tacuit.
Cap. XXXIII.

NAm quia dum pateretur, tacuiſſe ſcribitur. Hoc Propheta-rum uoces teſtantur. Eſaias enim ſic de illo ait, Tanquàm ouis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe, ſic non aperuit os ſuum. Hic enim in paſſione Pilato interroganti, nihil locutus eſt, ſed in humilitate iudicium eius ſublatum eſt. De quo & ipſe alibi, Non clamabit, neq; audiet quis in plateis uocem eius. Item idem Chriſtus per eundem Prophetam, Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico, corpus meum dedi percutientibus. Et ipſe alibi, Tacui, ſilui, nunquid ſemper tacebo? Primo enim tacuit ut iudicaretur, quando ſicut agnus corā tondente ſe, fuit ſine uoce, nec aperuit os ſuum, ſuamq; compeſcuit poteſtatem. In nouiſſimo autem, ſic de eo ſcribitur, Deus manifeſte ueniet, Deus noſter, & non ſilebit. Tacuit enim ut iudicaretur, quando uenit occultus. Nequaquàm autem tacebit ut iudicet, quando uenerit manifeſtus.

¶ Quia crucem ſuam ipſe portauit.
Cap. XXXIIII.

ESaias prædixit, Puer natus eſt nobis, filius datus eſt nobis, & factus eſt principatus eius ſuper humeros eius. Quis enim regum poteſtatis inſignia in humero portat, & non aut in capite coronam, aut aliqua propriæ ueſtis ornamenta? Sed ſolus rex ſeculorum Chriſtus, gloriam poteſtatis ſuæ & ſublimitatis in humeris extulit. Quod etiam Iſaac figurauit, qui cum à patre hoſtia duceretur, ligna ipſe ſibi portauit, Chriſti eximiam tunc præfigurans paſſionem, lignum paſſionis ſuæ geſtantis.

¶ Quia ligno crucis ſuſpenſus eſt, atq; ſuffixus. Cap. XXXV.

HIeremias Propheta ex perſona Chriſti prædixerat, dicens, Ego quaſi agnus manſuetus qui portatur ad uictimam, & non cognoui, quia ſuper me cogitauerunt conſilia, dicentes,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Mittamus lignum in panē eius, & eradamus eum de terra uiuentium. Hæc enim, quæ paſſurus erat Dominus à Iudæis, quaſi ſi iam facta fuiſſent, Propheta commendat. Nam, cui eſt lignum in pane miſſum, niſi Chriſti adfixo carnis in ligno? Panē enim, corpus eius agnoſcimus. Lignum in pane eſſe, fides noſtra, crucem agnoſcit in corpore: quia uita corporis ſui, panis eſt. Scriptū eſt enim, Et erit uita tua pendens ante oculos tuos, & timebis die ac nocte, & non credebis uitæ tuæ. Sed in Pſalmis iterum: quia extendit manus ſuas in cruce, ſic dicit, Eleuatio manuum mearum ſacrificium ueſpertinum. Siue quod ueniente quaſi mundi ueſpera, ſiue quod declinante iam ſole ad ueſperam, Dominus in cruce animam poſuit, eleuans manus ſuas in eundem crucis lignum, atq; offerens ſeipſum Deo pro nobis ſacrificium, ut per illud ſacrificium, delerentur peccata noſtra. Apud Eſaiam quoq; de crucis eius prædicatione, ita ſcribitur, Et erit principatus eius ſuper humeros eius, id eſt, uexillum ſuæ crucis, quod ſuis protulit humeris: iuxta uaticiniū Dauid Prophetæ, qui dicit, Dominus regnauit à ligno. Abacuc quoq; paſſionem crucis Chriſti ita prænunciauit, dicens, Cornua in manibus eius ſunt. Quod, quid eſt aliud, niſi trophæum crucis. Item, ipſe de aſcenſione crucis, in qua exaltatus eſt, omnia traxit ad ſeipſum, ita dicit, Dominus fortitudo mea, conſtituet pedes meos in conſummatione ſuper excelſa imponet me, ut uincam in claritate eius.

ℭ Quia crucifixus eſt, & manus eius, ac pedes, clauis adfixi ſunt. Cap. XXXVI.

PEr Dauid ipſe loquitur, dicens, Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa mea, ipſi uero cōſyderauerunt & cōſpexerunt me. Quibus itaq; uerbis in cruce corpus ſignificat extentum, manibus pedibusq; confixis, & clauorū tranſuerberatione confoſſis. Quod Dauid paſſus non eſt, qui ſine ulla corporis paſſione legitur in pace quieſcere: ſed hoc de Chriſti prædictum eſt paſſione, qui à populo Iudæorum, clauis in ligno confixus eſt. Manus enim & pedes non confodiuntur, niſi eius

qui in ligno

qui in ligno ſuſpenditur. Item in Canticis Canticorum, Manus meæ diſtillauerunt myrrhã,& digiti mei pleni myrrha. Quod ſpẽcialiter dixit, propter fixuras clauorum, & per malitiam, qua crucifigẽdus erat. Ita eni præmiſit idẽ de ſemetipſo Dominus, dicẽs, Si adfiget, inquit, homo Deum, quia uos configitis me. Et dixiſtis, In quo configimus te? Et ſubiecit Deus poſt hæc illis, Me uos configitis gens tota: quod pertinet ad myſterium Dominicæ paſſionis, in qua Iudæi Chriſtum crucifixerunt, quando ſceleratas manus iniecerunt in eum. Quod etiam per Zachariam iterum Deus memorat, dicens, Et adſpicient ad me quem cõfixerunt, & plangent eũ planctu, quaſi ſuper unigenitũ, & dolebunt ſuper eũ ut doleri ſolet in morte primogeniti. Hoc enim factum deprehendimus in HIESV, quem confixerunt Iudæi in cruce, quem & dolebunt à ſe crucifixum in iudicii die, cum uiderint eum in patris, ac ſua maieſtate regnantem.

¶ Quia inter duos latrones crucifixus eſt. Cap. XXXVII.

NAm quod inter duos latrones crucifigendus eſſet, longe ante per Eſaiam prædicatum eſt, Et inter iniquos deputatus eſt. Et Abacuc Propheta, In medio, inquit, duorum animalium, cognoſceris, id eſt, inter medios duorum latronum.

¶ Quia diuiſa ſunt ueſtimenta eius. Cap. XXXVIII.

POſt crucis ſententiam, ſequitur rerum diuiſio, & ſors ſuper ueſtem, quam per Dauid idem Dominus ante prædixerat, dicens, Diuiſerunt ſibi ueſtimenta mea, & ſuper ueſtem meam miſerunt ſortem. Quæ prophetia, quemadmodum ſit expleta, Euangelica narrat hiſtoria. Nam dum ueſtimenta alia à militibus fuiſſent diuiſa, pro tunica autem dicunt, Non ſcindamus eã, ſed mittam⁹ ſortẽ cuius ſit. Erat enĩ tunica omni parte contexta.

¶ Quia felle & aceto potatus eſt. Cap. XXXIX.

QVod autem pendenti in cruce, acetum cum felle mixtum dederunt, hoc iam fuerat in Pſalmis prædictũ à Domino,

Dederunt in eſca mea fel, & in ſiti mea potauerũt me aceto. Quod quidem & alias ad Hieruſalem ipſe ſic proclamat, Ego te plantaui uineam electam, quomodo facta es in amaritudinem uitis alienæ. Deus enim bonam plantauerat uineam, hoc eſt, Iudæorum gentem: illa uero uitio ſuo deprauata, conditorem amaritudine potauit. Pro quo & Moſes, Vua, inquit, eorum uua fellis, & botrus amaritudinis ipſis. Vnde & ſuperius obiurgãs eos dicit. Sic plebs fatua & non ſapiens, hæc Domino retribuiſti.

¶ Quia hyſſopo circundederunt ſpongiam aceto plenam. Cap. XL.

NAm quod hyſſopo circundederũt ſpongiam aceto plenam, in Pſalmis dictum fuerat, Aſperges me hyſſopo, & mundabor. Vnde & in lege per hyſſopi faſciculum aſpergebantur agni ſanguine, qui mundari uolebant, quo ſignificaretur per paſſionem Domini, peccata ablui mundi.

¶ Quia titulus crucis eius corruptus non eſt. Cap. XLI.

PRo quo titulo dixerunt Iudæi, Noli ſcribere rex Iudæorum. Et reſpondit Pilatus, Quod ſcripſi ſcripſi. Iam enim in Pſalmo quinquageſimoſexto fuerat prophetatum, Ne corrumpas tituli inſcriptioné. In cuius Pſalmi ſerie, non ſolũ paſſio uel mors, ſed etiam reſurrectio & aſcenſio Domini prædicatur.

¶ Quia in cruce pendens, patrem pro inimicis ſuis deprecatus eſt. Cap. XLII.

ESaias dicit, Ipſe peccata multorum tulit, & pro tranſgreſſoribus orauit. Et in Pſalmis ſic, Pro eo, inquit, quod eos diligebã, aduerſabantur mihi, ego autẽ orabam pro eis. Item Abacuc dum dixiſſet de eo, In medio duorum animalium cognoſceris: ſubiecit, Cum conturbata fuerit anima mea, in ira, miſericordiæ tuæ memor eris. Præfigurauit enim Propheta ſub hac ſententia in ſemetipſo Iudæorum perſonam, qui Chriſtum commoti ira, crucifixerunt. Vbi tamen ille memoratus miſericordiæ ſuæ, dixit, Pater ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt.

Et quia

¶ Et quia non pro ſuis, ſed pro noſtris peccatis crucifixus eſt. Cap. XLIII.

PRo iniquitatibus populi ſui, ductus eſt ad mortem, & dabit impios pro ſepultura eius. Et iterum, Vulneratus eſt propter iniquitates noſtras, & attritus propter ſcelera noſtra, & liuore eius ſanati ſumus. Et iterũ, Omnes nos quaſi oues errauimus, unuſquiſq; in uiam ſuam declinauit, & Dominus poſuit in eo iniquitates omnium noſtrum. Iuxta Apoſtolum qui dicit, quia cum peccatum non cognouiſſet, ipſe pro nobis peccatum factus eſt. Quare autem pro nobis paſſus eſt, hæc eſt cauſſa.

¶ Quia mortuus eſt. Cap. XLIIII.

POſt flagella & crucem, felliſq; & aceti potationem: deinde ſequitur mors eius, quam lex ipſa non ſiluit, dicens, Recubans dormiuit ut leo, & ut catulus leonis, quis ſuſcitauit eum? Clamat etiam & eandem mortem eius & ſexageſimusſeptimus Pſalmus, Deus noſter Deus ſaluos faciet nos, & Domini mors, & Domini exitus. Quid apertius diceretur? Dominus enim HIESVS, qui interpretatur Saluator, ipſe eſt Deus noſter, ſaluos faciens nos: quem quia oportuit naſci, & à uita exire per mortem. Ideo ſubiunctum eſt, Domini mors, & Domini exitus. Itẽ & per Eſaiam, Tanquàm ouis ad occiſionẽ ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe ſine uoce, ſic non aperuit os ſuum. Pro peccatis populi ſui ductus eſt ad mortem. Iudæi autẽ Chriſtum, quẽ ſperant moriturum, non ſperant reſurrecturum. Ideoq; reſpondeant, Quis eſt iſte, quem Propheta adnunciat. Item apud Hieremiam ſic dicit, Inebriaui animam laſſam, & omnem animam eſurientem ſaturaui. Ideo quaſi de ſomno ſuſcitatus ſum & uidi, & ſomnus meus dulcis eſt mihi. Daniheli quoq; angelus de occiſione & morte Chriſti ſic loquitur, dicens, Scito & animaduerte ab exitu ſermonis, ut iterum ædificetur Hieruſalem, uſq; ad Chriſtum ducem hebdomadæ ſeptem, & hebdomadas lxii. erunt. Et poſt hebdomadas lxii. occidetur Chriſtus, & non erit eius populus qui eum negaturus eſt. Vnde & ibi ſequitur, Cladis Iudæo

rum, quæ poſtea completa eſt, & ciuitatem & ſanctuarium diſſi-pabit populus cum duce uenturo, id eſt, Romanus exercitus cum Veſpaſiano. Item in Sapientia ſic legitur de morte eius; Cõtumeliis & tormentis interrogemus eum, ut ſciamus reuerentiã illius, & probemus patientiam ipſius, morte turpiſſima condemnemus eum.

¶ Quia in paſſione eius, tenebræ factæ ſunt. Cap. XLV.

QVod uero media die in paſſione eius tenebræ factæ ſunt, & ſol ipſe refugit, hoc etiã Diuini libri loquuntur, Amos Propheta teſtante, Et erit in die illa, dicit Dominus, occidetur uobis ſol meridie, & tenebreſcere faciam terram in die luminis. Et Hieremias, Exterrita eſt, inquit, quæ parturit, id eſt, Hieruſalem, & adflicta eſt anima eius. Occidet ei ſol cum adhuc medius dies eſſet, & cõfuſa eſt & maledicta, reliquias eorũ in gladio dabo, quod factum eſt per Veſpaſianum.

¶ Quia non fregerunt crura eius. Cap. XLVI.

POrro, quia non fregerunt eius crura, niſi tantum latronum iam prædictum fuerat, Os eius non comminuetis. Præceptum enim fuerat eis celebrare paſcha, in ouis ſimilitudine, in qua Dominicæ paſſionis umbra præceſſerat, qui tanquàm ouis ad occiſionem ductus eſt. Illa enim figura agni, Chriſti paſſionẽ ſignificabat.

¶ Et quia lanceà latus eius percuſſum eſt. Cap. XLVII.

SIc prænunciatum eſt ab ipſo per Iob, Confregit me, & poſuit me quaſi in ſignum, circundedit me lanceis ſuis. Conuulnerauit lumbos meos, cõcidit me uulnere ſuper uulnus, id eſt, uulnere lanceæ ſuper uulnus clauorum. Vnde etiam & per Dauid, Super dolorem uulnerum meorum addiderunt. Sic eſt ab eo prænunciatum, & per Hieremiam, Tetendit arcum ſuum, & poſuit me quaſi ſignum ad ſagittam. Miſit in renibus meis filias pharetræ ſuæ. Et iterum de ipſo populo, ſic ait idem Dominus per Prophetam,

phetam, Facti ſunt mihi in ſagittam reciprocam. Et Zacharias, Viderunt in quem confixerunt, utiq; hominem quem crucifixerunt. Quo etiã teſtimonio promiſſus eſt Chriſtus, in ea qua crucifixus eſt carne uenturus.

ℭ Nam quia ex latere eius ſanguis & aqua manauit. Cap. XLVIII.

ZAcharias dicit, Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui, emiſiſti uinctos tuos de lacu, in quo non eſt aqua. Et iterum, Cum egrederetur uir ab oriente: ecce, aquæ redundantes à latere dextro, ſcilicet Chriſti. Item de eadem aqua, quæ ex latere eius profluit, Propheta alius ſic dicit, Flumina aquæ uiuentis egredientur de uentre illius, Aquæ ſcilicet baptiſmatis, quæ credentes uiuificant, & quæ ſitientibus largiuntur, quando impletur quod ſcriptum eſt, Lauamini, mundi eſtote, & lauabis me & ſuper niuem dealbabor.

ℭ Quia ſepulturæ eſt traditus. Cap. XLIX.

IN Pſalmis dicitur, Collocauerunt me in obſcuris, ſicut mortuos ſeculi. Quaſi diceret, ſicut hominis, utiq; quia ipſe Deus erat. Item Eſaias, Erit Dominus nominatus in ſignum æternũ, quod non auferetur, & erit ſepulchrum eius glorioſum. Et alibi, Dabo impios pro ſepultura eius, & diuites pro morte eius.

ℭ Quia lapis ad oſtium monumenti poſitus eſt. Cap. L.

POſtquàm ſepultus eſt, lapis ad oſtiũ monumenti adpoſitus eſt. Per Hieremiam item idem ait, Lapſa eſt in lacu mea uita, & poſuerunt lapidem ſuper me. Et iterum, Concluſit uias meas lapidibus quadris, circumædificauit aduerſum me, ut non egrediar.

ℭ Quia in infernum deſcendit. Cap. LI.

SIc idem Dominus in Eccleſiaſtico dicit, Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inſpiciã omnes dormientes, & illuminabo ſperantes in Deum. Item in Pſalmis, Vita mea in inferno adpropinquabit: æſtimatus ſum cum deſcendentibus in lacum. Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos liber.

Deſcendit enim ſicut homo in infernum, ſed ſolus inter mortuos liber fuit, quia mors illum tenere non potuit.

ℭ Quia deſcendens de morte, quos uoluit liberauit. Cap. LII.

ITem quia in infernum deſcendens, eos qui captiui erant, à diabolo eruit, & ſic iterum ad cœleſtia remeauit. Per Ozeã ita ante prænunciauit, Ego, inquit, ego capiam & uadam, tollam, & non eſt qui eruat. Vadens reuertar ad locum meum, id eſt, ad cœleſte ſolium. Et infra, De manu, inquit, mortis liberabo eos, de morte redimam illos. Ero mors tua, o mors, ero morſus tuus inferne.

ℭ Quia in morte corpus corruptionem non uidit, ſed ſtatim deuicta morte reſurgens, ab inferis remeauit. Cap. LIII.

ET hoc per Prophetam idem in Pſalmis prædixit, Caro mea requieſcit in ſpe, quoniam non derelinques animam meã in inferno, nec dabis ſanctum tuum uidere corruptionem. De qua reſurrectione & in Pſalmo tertio ita cantatur, Ego dormiui & quieui, & exurrexi, quoniã Dominus ſuſcitauit me. Vbi quid aliud indicat prophetia, quod dormierit & reſurrexit, niſi ſomnus iſte, mors eſſet: & euigilatio, reſurrectio? Quod & in ſexageſimo Pſalmo manifeſtius oſtenditur, ubi dicit, Tu autem Domine, miſerere mei, & reſuſcita me, & retribuam illis. Nunquid qui dormit, non adiiciet ut reſurgat. Item ibi, In pace dormiam & requieſcam, quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. Singulariter, quia tantum ſolus ipſe ſic requieuit, ut confeſtim poſt mortem reſurgeret. Item per Eſaiam de eadem reſurrectione ſua, ſic clamat Nunc exurgam dicit Dominus, nũc exaltabor, & nunc ſubleuabor Vbi aperte teſtimonium reſurrectionis & aſcenſionis oſtenditur: Vnde & ibi zelum Iudæorũſubiecit, dicens, Concipietis errorem & parietis, ſpiritus ueſter ut ignis uorabit uos.

ℭ Quia tertia die reſurrexit. Cap. LIIII.

Oſeas

OSeas prædixerat, dicens, Venite & reuertamur ad Domi num, quia ipſe cœpit, & ſanabit nos, Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos, & uiuemus in cõſpectu eius. Omnia enim hæc in Chriſto ita cõpleta ſunt. Quinta feria enim traditus, Paraſceue paſſus, Dominica circa diluculum reſurgẽs, ab inferis remeauit. Vnde & ſubiunxit Propheta, Quaſi dilucu-lo præparatus eſt egreſſus eius. Quod autem dixit, Reſurgemus & uiuemus in conſpectu eius, hoc Propheta de ſua perſona, uel ſanctorum eloquitur, qui in inferno erant, & cum illo tertia die reſurrexerunt.

¶ Quia poſt reſurrectionem ſuam, Chriſtus piſcatores Apoſtolos prædicare Gentibus miſit. Cap. LV.

PEr Hieremiam ante ſic meminit, dicens, Ego mittam piſca tores multos, dicit Dominus, & piſcabuntur eos. Deniq; ſe cundum Matthæi Euangelium legitur, quod HIESVS ueniens iuxta mare Galilææ, Petrum & Andream fratrem eius uidit, mit tentes retia in mare, quibus dixit, Venite poſt me, & faciam uos piſcatores hominum. Similiter & duos fratres, Iacobum Zebe-dæi, & Iohannem fratrem eius, dum uidiſſet in nauicula cum pa tre Zebedæo, texentes retia, prouocans eos, de piſcatoribus piſci um, piſcatores reddidit hominum. Scilicet, ut prædicationis re te, cunctos credentes de profundo ſeculi huius extraherent. Poſt hos piſcatores: ſequitur, Et mittam uenatores, & uenabuntur eos de montibus, & de collibus, & de cauernis petrarum, quod ſpeci aliter ad conuerſionem pertinet Gentium, quos undiq; Apoſtoli cœperunt, qui ſuper adſumptionem conſtituti ſunt animarum. Quos quia poſt gloriam reſurrectionis ſuæ DOMINVS ad prædicandum in Gentibus mitteret. Et per Eſaiam ſic prælo-cutus eſt, dicens, Veniam, inquit, ut congregem cum omnibus Gentibus & linguis, & uenient & uidebunt gloriam meam, & ponam in eis ſignum: utique crucis, & mittam ex eis qui ſaluati fuerint ad Gentes in mare, in Africam, in Libyam, tenen

tes ſagittam, id eſt, uelocem prædicationis ſermonem. In Italiam quippe & Græciam, & qui ad inſulas longe, & ad eos qui non audierunt de me, & non uiderunt gloriam meam. In qua ſententia, ſpecialiter miſſi Apoſtoli prophetantur. Simulque & quod per totum mundum prædicauerunt Euangelium, idipſum Prophetæ non tacuerunt, de quibus etiam & in Pſalmis ante præ dictum eſt, Non ſunt loquelæ, neq; ſermones, quorum non audiantur uoces eorum: In omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ, uerba eorum.

ℭ Quia in cœlum aſcendit. Cap. LVI.

IAm uero, quia poſt reſurrectionem ſuam, in hominis formā, Chriſtus in cœlum, uſq; ad patrem aſcendit, Danihel dicit, Aſpiciebam in uiſu noctis, & ecce in nubibus cœli, quaſi filius hominis ueniebat, & uſq; ad antiquum dierū peruenit, id eſt, uſq; ad patrē. Poſt hæc adiecit, Et in conſpectu filiorū obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem & regnum, & omnis populus, tribus & linguæ, ipſi ſeruient. Poteſtas eius, poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius, quod non corrumpetur. Huius aſcenſionem in cœlis prorſus Pſalmiſta ſic indicat, Ipſe tanquam ſponſus procedens de thalamo ſuo. Exultauit ut gygas ad currendam uiam, à ſummo cœlo egreſſio eius, & occurſus eius uſq; ad ſummū eius. Veniens enim de cœlo, uſq; ad inferos deſcendit, regreſſuſq; repetit manſionem ſuam, aſcendens ad ſedem patris, de quo antea ſolus exiuit. Cuius aſcenſus in cœlum uel introitus, quibus gaudiis declaretur, Pſalmographus indicat, Videntes enim poteſtates æthereæ carnem Chriſti aſcendentem in nubibus, & portas cœli ingredientem, dixerunt, Tollite portas principes ueſtras, & eleuamini portæ æternales; & introibit rex gloriæ. Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio. Hunc aſcenſum eius & alibi commemorans Dauid, dicit, Aſcendens ſuper cherubin & uolauit, uolauit ſuper pennas uentorum. Et iterum, Aſcendit in altum, cœpit captiuitatem, dedit dona hominibus. Qui utiq; niſi fuiſſet in terra, nō diceretur aſcē

dere.

dere. Sed quid eſt, captiuam duxit captiuitatem? niſi, quia deuicta morte, ipſam carnem quam e terris adſumpſerat, quaſi captiuã in cœlũ ducebatur. Vnde & poſt hæc Propheta hortatur omnes gentes, prouocans eas ad laudem Chriſti, eundemq; aſcenſum eius, eiſdemq; iterũ ſic prænuncians, Regna terræ cantate Deo, pſallite Domino, pſallite Deo, qui aſcendit ſuper cœlos cœlorum ab oriente. Quia idem locus in orientis partibus eſt, ubi Chriſtus reſurrexit, & unde in cœlum aſcendit. Et poſt hæc ſubdidit, Viſi ſunt ingreſſus tui Deus, ingreſſus Dei mei regis. Videntibus enim omnibus Apoſtolis, atq; quingentis uiris, ſic aſcẽdit in cœlum. Huius aſcenſionem & Salomon in Canticis prædicat Canticorum, Ecce, hic ſaliens ſuper montes, tranſiliens ſuper colles. Et Amos dicit, Aedificauit Dominus in cœlo aſcenſum ſuum, & policitationem in terra firmauit. Sed & illud quod per Eſaiam Dominus dicit, Nunc conſurgã, nunc exaltabor, nunc ſublimabor. Teſtimonium reſurrectionis & aſcenſionis Chriſti declarat, quaſi aperte diceret, Nunc exurgam à mortuis, nunc exaltabor in cœlo, nunc ſublimabor in regno. Vnde & alibi ipſe Eſaias, Ecce intelliget ſeruus meus, exaltabitur & eleuabitur, & ſublimis erit ualde. Quod utiq; ad aſcenſionem cœli, & gloriam pertinet regni.

❡ Quia ſedet ad dexteram patris. Cap. LVII.

IN Pſalmis ſcriptum eſt, Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis. Donec ponam inimicos tuos, ſcabellum pedum tuorum. Inquirant ergo Iudæi, cui dictum eſt à Domino, Sede à dextris meis. Nunquid archangelo? non opinor, neq; angelo, neq; prophetæ, nam nullus horũ in ea gloria eſt: ſed ille, quem digno conſeſſu ſuo inuiſibilis Deus habet, hic ſedet ad dexteram patris: qui ſicut conſeſſu Dei dignus eſt, ita & natura dignus eſt, & nomen eſt. De quo dicit & Pſalmus, Regnabit Dominus ſuper omnes gentes, Deus ſedit ſuper ſedem ſanctam ſuam. Et iterum, Dominus in cœlo parauit ſedem ſuam, & regnum eius omnium dominabitur.

Quia regnum eius in cœlo & in terra æternum ac perpetuum permanebit. Cap. LVIII.

DAnihel dicit, Videbam in uiſione noctis, & ecce, cum nubibus cœli, quaſi filius hominis ueniebat, & uſq; ad uetuſtum dierum peruenit, & in conſpectu eius prælatus eſt, & ipſi datus eſt principatus, & honor, & regnum, & omnis populus, tribus & linguæ, ipſi ſeruient. Poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur, & regnum eius quod non corrumpetur. Quo teſtimonio oſtenditur, ita accepiſſe Chriſtum ab omnipotente Deo dominationem & regnum, ut poteſtas eius æterna ſit, & regnum eius ſine ullo corruptionis ſine permaneat. Et iterum idem Danihel, In diebus illis, ſuſcitabit Dominus cœli regem, qui in æternum non commouebitur. Et regnum eius populo alteri non dabitur. Percutiet & cõteret uniuerſa regna, & ipſum ſtabit in æternum, Et Eſaias Propheta de eodem, Multiplicabitur, inquit, eius imperium, & pacis eius non erit finis. Et in Pſalmis ſic legitur, Orietur in diebus eius iuſtitia, & abundantia pacis, donec extollatur luna, id eſt, uſq; ad conſummationem ſeculi.

Quia poſt aſcenſionem ſuam, Spiritum Sanctum ſuper Apoſtolos miſit. Cap. LIX.

DAuid ita dicit, Aſcendit in altum, cœpit captiuitatem, dedit dona hominibus. Poſt aſcenſionem enim ſuam miſit Spiritumſanctum, in quo omnium eſt plenitudo donorum. De quo & per Iohelem Prophetam adnunciat, dicens, Erit, inquit, poſt hæc, effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem, & prophetabunt filii ueſtri, & filiæ ueſtræ. Senes ueſtri ſomnia ſomniabunt, & iuuenes ueſtri uiſiones uidebunt, ſed & ſuper ſeruos meos, & ancillas, in diebus illis, effundam de ſpiritu meo, Et Zacharias, Effundam, inquit, ſuper domum Dauid, & ſuper habitantibus Hieruſalem ſpiritum gratiæ & præcum.

Quia Apoſtoli Spiritusſancto repleti, linguis uniuerſarum gentium locuti ſunt. Cap. LX.

Et hoc

ET hoc ante prænunciatū eſt, dicente Pſalmiſta, Non ſunt lo quelæ, neq; ſermones, quorū non audientur uoces eorum.

¶ Quod autem uenturum Chriſtum de cœlis iudicem ſperamus, & quod ei omne iudicium dedit pater. Cap. LXI.

PEr Ezechielem ita adnunciatur, Hæc dicit Dominus Deus, Aufer cidarim, tolle coronam, nonne hic eſt qui humiles ſubleuabit, & ſublimes humiliabit? Iniquitatē autē ponā eam. Et hoc non factum eſt, donec ueniat cuius eſt iudicium, & tradā ei. De quo Eſaias, Domin⁹ ſicut fortis egredietur, & ſicut uir præliator. Suſcitabit zelum, uociferabitur & clamabit, ſuper inimicos ſuos confortabitur. Tacui ſemper, ſilui, patiens fui, ſicut paries loquor, diſſipabo & abſorbebo ſimul. Hoc ad ſecundum aduentum adtinet, in quo nō humilis ut iudicetur, ſed ut iudex fortis egredietur. Neq; tacebit, quod in priori aduentu fecit: aut patiens erit, ſicut fuit in paſſione carnis, ſed iudicans, uociferabit. Loquitur ut paries, quia repente quaſi paries conruens, ſuos hoſtes eſt oppreſſurus. Hoc etiam & teſtimonio Pſalmiſtæ docetur, ubi dicit, Deus manifeſte ueniet, Deus noſter, & nō ſilebit: utiq; quia & ſi in primo humilitatis ſuæ aduentu, tacuit iudicatus: in ſecundo, dū manifeſtus uenerit ut iudicet, nō tacebit, ſed clamabit, ut reddat ſingulis ſecundū opera eorū. Ignis ante eū ardebit, & in circuitu eius, tempeſtas ualida. Ignis ante ipſum ardebit, qui ut ligna, fœnū, ſtipula, delinquentiū conſumpturus eſt opera. Ac ſicut aurū & argentum, lapideſq; precioſos, iuſtorū probaturus eſt geſta. Qui dicturi ſunt, Tranſiuimus per ignē & aquā, & induxiſti nos in refrigerium. Aduocabit cœlos ſurſum, & terram diſcernere populum ſuum. Congregate illi ſanctos eius, qui ordinent teſtamentum eius ſuper ſacrificia, & adnunciabunt cœli iuſtitias eius, quoniam Deus iudex eſt. Et Eſaias, Auditam, inquit, faciet Dominus gloriam uocis ſuæ, & terrorem brachii ſui oſtendet, in comminatione furoris, & flamma ignis deuorantis. Allidet in turbine & in lapide grandinis. Brachium

enim Dei, Chriſtus eſt, qui in flamma & terrore tempeſtatis ad iudicandum uenturus eſt, de cuius iterum iudicio idem Propheta ſic dicit, Conſurge ſicut in diebus antiquis, in generationibus ſeculorũ. Nunquid, non tu percuſſiſti ſuperbum, uulneraſti draconem? Hic ſecundus Chriſti prædicatur aduentus, ut ea uirtute conſurgat in iudicio ad ſeparationem bonorum atq; malorum, qua uirtute ſurrexit in generationibus ſeculorum. Hoc eſt, in principio quando percuſſit ſuperbum, id eſt, diabolum, ſeparando eum à bonorum conſortio angelorum. De cuius Chriſti iudicio, & Micheas Propheta ſic loquitur, dicens, Audite colles iudicium Domini, & fortia fundamenta terræ, quia iudicium Domini cum populo ſuo, & cum Iſraël diiudicabitur, dicens, Popule meus quid feci tibi, aut quid moleſtus fui tibi, reſponde mihi? Tunc enim iuxta Malachiam, Videbunt in quem confixerunt, & plangent eum plauctu, quaſi ſuper unigenitum, & dolebunt ſuper eum, ut doleri ſolet in morte primogeniti. Dolebunt enim eum à ſe crucifixum, cum uiderint iudicantem, & in patris ac ſua maieſtate regnantem. Iob quoq; ante legem Euangelicis uirtutibus clarus redimendum ſe & reſuſcitandum, & Deo iudici, qui uenturus eſt iudicare uiuos & mortuos præſentandum, prophetica authoritate pronunciat, dicens, Credo enim quod redemptor meus uiuit, & in nouiſſimo die de terra reſurrecturus ſum, & rurſum circundabor pelle mea, & in carne mea uidebo Deum. Quem Deum? niſi qui uidendus eſt in iudicio: ſicut legimus, Videbunt in quem compunxerunt. Quem quidem dicunt in eo loco iudicaturum impios, ubi ipſe eſt iudicatus, Ioële Propheta teſtante, Exurgam, inquit, & aſcendant omnes gentes in ualle Ioſaphat, ibi ſedebo, ut iudicem omnes gentes in circuitu. Iam pleriq; ibi aſſerunt futurum iudicium, ubi paſſus eſt Dominus, Eſaia probante, Conſummationem & eleuationem Dominus Deus exercituum faciet in medio orbis terræ. Quæ conſummatio & adbreuiatio proceſſura quæ poteſt eſſe, niſi iudicii futuri. Sed ubi ſit medium terræ, illud fidele de paſſione teſtimonium Dauid

oſtendit, qui dicit, Deus autem rex noſter ante ſecula operatus eſt ſalutem in medio terræ. Nulla enim alia eſt ſalus noſtra, niſi redemptio Domini noſtri Saluatoris & iudicis, quæ in medio terræ orta eſt.

¶ Epilogus operis.

Ecce Noui Teſtamenti iudicem & regem de Prophetis, ecce Chriſtum ex lege omnium Dominum tenent. Iſta omnia in libris Hebræorum legunt Iudæi, & non intelligunt, quia omnia ſignata ſunt in illis, Propheta teſtante, Et erunt ſermones libri huius, ſicut ſermones libri ſignati. Quem ſi quis dederit homini neſcienti literas, dicat, lege: reſpondeat, neſcio literas. Et rurſum det alteri ſcienti literas, & dicat, lege: ille uero reſpondeat, non poſſum, ſignatus eſt enim liber. Et ſunt Teſtamenti Veteris ſignacula, quæ filius & hæres reſignauit, cordis noſtri oculos illuminans, ſicut ſcriptum eſt, Liga teſtimonium, ſigna legem in diſcipulis meis. Habemus enim ad intelligendum Chriſtum ducem, legem: teſtes, Prophetas, ex quibus diuinitatem eius & nomen, gentem quoq; & genus, patriam, natiuitatem, uirtutes, & curationes, comprehenſiones, palmas, flagella, conſputationes, ſuſpenſionem, fellis & aceti potationem, mortem, ſagittam, ſepulchrum, infernum, incorruptionemq; corporis, reſurrectionem carnis, aſcenſionem eius in cœlis, regnum atq; iudicium declarauimus.

FINIS LIBRI PRIMI.

ΠΡΟΟΙΜΙΟΝ
LIBRI SECVNDI.

QVadam ex parte Domini & Saluatoris noſtri Natiuitatem, Paſſionem, Reſurrectionem, cœlique Aſcenſionem, explicui. Sequens uero Opuſculum utriuſq; populi Prophetiam. id eſt, Iudæorum ac Gentium, demonſtrabit. In quo opere, Sancta Soror, poteris ex paucis animaduertere, quãta Prophetarum uoces, in abiectione Iudaicæ plebis & ceremoniarum cecinerunt, quantaq; in laude populi, Noui uel Veteris Teſtamenti intonuerunt.

¶ De Gentium uocatione. Cap. I.

IN principio autem opuſculi huius, de Gentium credulitate loquendum eſt, ut facilius reliqua contineantur, dum ipſa fides eccleſiæ antea declaratur. Deniq; cum pro adorato uitulo Dominum precaretur Moſes, ut parceret populo peccatori, Reſpondit Dominus, Propitius ero illis: ueruntamen, uiuo ego & uiuit nomen meum, quia implebitur gloria mea omnis terra. Proinde, quia omnes Gentes ad unius Dei ueri cultum eſſent uocandæ, Dauid Propheta teſtatur, dicens, Reminiſcentur & conuertentur ad Dominum uniuerſi fines terræ, & adorabunt in conſpectu eius omnes patriæ gentium: quoniam Domini eſt regnum, & ipſe dominabitur Gentium. Et rurſum, Cantate Domino canticum nouum, quia mirabilia fecit. Notum fecit Dominus ſalutare ſuum, ante conſpectum Gentium, reuelauit iuſtitiam ſuam. Quam pluralitatem Gentium, ita declamat adunari ad Dei cultum, In conueniendo, inquit, populos in unum, & regna ut ſeruiant Domino. In

no. In unum itaq;, id eſt, in unum gregem, ut qui diuerſorum
ritu, ſimulacrorum regna multa, & populi dicebantur, in unã
conueniendo fidem, unus Dei populus, unumq; regnum uoce-
tur. Huius populi congregatio ex Gentibus, ipſa eſt eccleſia, cui
in Pſalmis uoce prophetica dicitur, Audi filia & uide, & inclina
aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum, & domum patris tui,
quia concupiuit rex ſpeciem tuam. Prouocat enim Propheta ple
bem Gentium obliuiſcere populum ſuum, id eſt, infidelium cœ
tum & domum patris ſui: Babylonia, ſcilicet, quæ diaboli & do
mus & coniux eſt, & Chriſto fidei coniugio copulare. Ad cuius
populos Eſaias clamat, dicens, Congregamini, & uenite, & acce
dite ſimul, qui ſaluati eſtis ex Gentibus. Neſcierunt enim qui le
uant ſignum ſculpturæ ſuæ, & rogant Deum nõ ſaluantem. Qui
ſunt iſti ſaluati ex Gentibus, niſi qui crediderunt ex Gentibus?
Quod uero dicit, Congregamini, & accedite ſimul: oſtendit, in
unam debere Gentes fidem, communionemq; conglobari. Item
ipſe, Conuertimini ad me, & ſalui eritis omnes fines terræ, quia
ego Deus, & non eſt alius. In memetipſo iuraui, egredietur uer
bum de ore meo, & non reuertetur, quia mihi curuabuntur om
nia genua, & iurabit omnis lingua in Domino. Hoc iam contue
mur fuiſſe completum, quando in omnibus terræ finibus, Dei di
latatur eccleſia. Qua Prophetia, erubeſcant Iudæi, qui dum Deũ
ſibi peculiariter defendentes, dum audiunt, Iurabit omnis lin-
gua in Domino, id eſt, non tantum Hebræorum populus, ſed &
omnis Gentium multitudo. Adhuc idem Eſaias, Poſteaquàm
Chriſti, quam in carne protulit humilitatem, degeſſit denuo lau
dem eccleſiæ Gentium, pro qua talia protulit, ita prædicauit: ſi-
mulq; quod per uniuerſum mundum ſit ipſa una, ſic Prophetan
do aperuit, dicens, Lauda ſterilis quæ non paris, decanta laudẽ,
& hinni, quæ non pariebas, quoniam iam multæ filiæ deſertæ,
magis quàm eius, quæ habebat uirum, dicit Dominus. Dilata
locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum extende,
ne parcas, longos fac funiculos tuos, & clauos tuos conſolida. A

dextram enim & leuam penetrabis, & ſemen tuum Gentes hære-ditabit, & ciuitates deſertas inhabitabit. Et iterum, Creauit fru-ctum labiorum pacem: pacem ei qui longe eſt, & ei qui prope. Hoc & Apoſtolus exponit, ubi dicit, Pro eccleſia ex circunciſione, & ex præputio ueniente, Euangelizauit pacem his qui longe, & pacem his qui prope. Et iterum, Quæſierunt me, qui ante non interrogabant: inuenerunt, qui non quæſierunt me: dixi, Ec-ce ego, ecce ego, ad gentem qui non inuocabat nomen meum, Expandi manus meas tota die ad populũ incredulum. Item ipſe idem, Domus mea, domus orationis uocabitur cunctis populis, ait Dominus. Ad ultimum autem ſic ait, Venio, ut congregem cum omnibus in omnibus gentibus & linguis, & uenient, & ui debunt gloriam meam, & ponam in eis ſignum, & mittam ex eis qui ſaluati fuerint ad Gentes, in mare, in Africa, in Libya, tenentes ſagittam. Hæc Eſaias. Hieremias autem Gentium com promiſſionem ſic oſtendit, Et congregabuntur omnes Gentes in nomine Domini in Hieruſalem, & non ambulabunt poſt praui-tatem cordis ſui. Et poſt paululum, Iurauit Dominus in ueritate; & in iudicio, & benedicent eum Gentes, ipſumq; laudabunt. Itẽ idem ipſe de uocatione Gentiũ, Domine, inquit, fortitudo mea, ad te Gentes uenient ab extremis terræ, & dicent: Vere, menda cium poſſiderunt patres noſtri. Item idem Hieremias ad populũ Iſraeliticum, Audite uocem tubæ. Et dixerunt, Non audiemus, Propter hoc audite Gentes. Item in Oſea, Et miſerebor eius, qui fuit ſine miſericordia, & dicam non populo meo: populus meus es tu. Et ipſe dicit, Deus meus es tu, & erit in loco ubi dictum eſt, Et non plebs mea uos, ibi uocabuntur filii Dei uiui. Item in So-phonia, Quia tunc reddam populis labium electum, ut uocent omnes in nomine Domini, & ſeruiant ei humero uno, & poſt hæc adorabunt eum uiri de loco ſuo, omnes inſulæ Gentium. In quo etiam loco, uocatio Gentium prophetatur: nec iam locum orationis unum, in quo carnalis populus Deum quodamodo ui-debatur includere, ſed pro uno omnem locũ eſſe orationis oſten-

dat, dum

dit, dũ dicit, Adorabit eũ uir de loco ſuo. Micheas quoq; cõgrega re oẽs gentes prænũciat, ut fidei diſciplinã percipiant: Ita, Et erit, inquit, in nouiſſimo dierum mons, domus Dñi præparatus in uertice montium, & eleuabitur ſuper colles, & fluent ad eum populi, & properabunt Gentes multæ, & dicent, Venite, aſcendamus ad montem Domini, & domum Dei Iacob, & docebit nos de uiis ſuis, & ibimus in ſemitis eius, quia de Sion egredietur lex, & Verbum Domini de Hieruſalem, & iudicabit populos multos, & corripiet Gentes fortes, uſq; in longinquo nouiſſimis diebus. Hi ſunt, in quibus Saluatoris reſplenduit fides. Præparatus autẽ mons ſuper uerticem montium, Chriſtus eſt, & quia ipſe eſt caput Apoſtolorum & Prophetarum. Domus uero Domini, eccleſia Chriſti eſt, ſuper eundem ſtabilita, ad quam Gentiũ congregatur diuerſitas. Lex autem de Sion exiit, & Verbum Domini de Hieruſalem, ſiue ut ueniret in Gentibus, relictis ob incredulitatẽ Iudæis: ſiue quia in eadem plebe pòſitus eſt, HIESVS dixit diſcipulis ſuis: Ite, docete omnes gentes. Item Zacharias de eccleſia Gentiũ, ſic dicit, Lauda, & lætare filia Sion: quia, ecce uenio, & habitabo in medio tui, ait Dominus, & adplicabuntur Gentes multæ ad Dominum in die illo, & erunt mihi in populum, & habitabo in medio tui: & ſcies, quia Dominus exercituũ miſit me ad te. Item ibi, Hæc dicit Dominus exercituum, uſquequo ueniant populi, & habitent in ciuitatibus multis? & uadant habitatores, unus ad alterum, dicentes: Eamus, & deprecemur faciem Domini, & quæramus Deum exercituum, uadam etiam & ego, Et uenient populi multi & Gentes robuſtæ, ad quærendũ Dominum exercituum in Hieruſalem. His ergo tot, tantiſq; teſtimoniis, erubeſcant Iudæi, Gentiũ conuerſarũ æmulatores, tandemq; conuicti cognoſcant: atq; audiant in Deuteronomio Dominum proclamantem, Eritis Gentes ad caput, incredulus autem populus ad caudam.

¶ Quia in Chriſto filio Dei credere, cunctis Gentibus iuſſum eſt. Cap. II.

IAcob in benedictionibus Patriarcharũ dixit, Non deficiet princeps ex Iuda, neq; dux de femorib⁹ eius, donec ueniat qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio Gentium. Et Dauid ex perſona eiuſdem Chriſti in Pſalmis, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te. Pete à me & dabo tibi Gentes hæreditatẽ tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. Et iterum, Conſtitues me in capita Gentium. Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, obauditu auris, obaudiuit mihi. Similiter & alibi de eodem Pſalmographus idem ſic dicit, Ante ſolem permanet nomẽ eius, & ante lunam ſedes eius, & benedicentur in eo omnes tribus terræ, omnes Gentes ſeruient ei. De cuius dominatione, etiam ſuperius ſic fuerat prælocutus. Et dominabitur à mari uſq; ad mare, & à flumine uſq; ad terminos orbis terræ. Quod teſtimoniũ, nec Salomoni congruit, nec Dauid. Notũ eſt enim, quibus terminis, regnum concluſum extitit Salomonis, ſed hoc in Chriſto uidemus fuiſſe completum. Cuius ab ortu ſolis, uſq; ad occaſum, magnũ eſt nomen eius in Gentibus. Hic & à flumine dominandi ſumpſit exordium, ubi baptizatus eſt à Iohanne, & peruenit per fidem in Gentibus, uſq; ad terminos terræ. Item, in eiſdem Pſalmis de eius æterna natiuitate, & poteſtate in Gentibus, ita Dominus loquitur, Ante Luciferum, inquit, genui te, tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchiſedec. Iudicabit in nationibus. Et Eſaias, In die illa, erit radix Ieſſe, qui ſtat in ſignum populorum, ipſum Gentes deprecabuntur. Et poſt alia, Leuabit ſignum in nationibus procul, & ſibilabit ad eum de finibus terræ. Item idem Eſaias, de Chriſto Domino noſtro in Gentibus regnaturo, Hæc dicit Dominus Deus, creans cœlos, & extendens eos, firmans terrã, & quæ germinant ex ea, dans flatum populo, qui eſt ſuper eam, & ſpiritum calcantibus eam, ego Dominus uocaui te in iuſtitia, & præhendi manum tuam, & ſeruaui te, & dedi te in fœdus populi, in lucem Gentium, ut aperires oculos cæcorum, & educeres de concluſione uinctum, de domo carceris ſedentes in tenebris. Ego Dominus, hoc eſt nomen meum, hoc

enim iam conſtituimus eſſe completum pro Chriſto, qui lux factus eſt in carne ignorantiæ Gentium poſitarum. De quibus & ipſe alibi dixit, Educam cæcos in uiam quam neſciunt, in ſemitis quas ignorauerunt, ambulare eos faciam. Ponam tenebras coram eis in lucem: ut impleretur quod per eundem Prophetam fuerat dictum, Gentium populus, qui ſedebat in tenebris, uidit lucem magnam habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta eſt eis. Item ipſe de Gentium uocatione ad Chriſtum, Attendite ad me populus meus, & tribus mea audite, quia lex à me exiit, & iudicium meum in luce populorum requieſcit. Prope eſt iuſtus meus, egreſſus eſt ſaluator meus. Et poſt hæc, Gaudete & laudate ſimul deſerta Hieruſalem, quia cõſolatus eſt Dominus populum ſuum, redemit Hieruſalem. Parauit Dominus brachium ſanctum ſuum in oculis omnium Gentium, & uiderunt omnes fines terræ ſalutare Dei noſtri. Adhuc per prædictum Eſaiam, uox diuina, Chriſtum in carne iudicem Gentium, ita adnunciat, Ecce, inquit, ſeruus meus, ſuſcipiam eum, electus meus, complacuit ſibi in illo anima mea, dedi ſpiritum meũ ſuper eum, iudicium Gentibus profert. Non clamabit, neq; accipiet perſonam, nec audietur foris uox eius. Calamum quaſſatum non conteret, & linum fumigans non extinguet. In ueritate educet iudicium, & legem eius inſulæ expectabunt. Seruus quippe, ſed ex ſuſceptione hominis Chriſtus, qui quoniam prius ad Iudæos ueniens, non eſt receptus, iudicium in Gentibus protulit: quale iudicium, niſi ut fide iuſtificarentur? Cuius uox non audietur foris, hoc eſt, in hæreſibus & Iudæis extra Dei eccleſiam poſitis. Item de ipſo in Eſaia, Ecce, intelliget ſeruus meus, exaltabitur & eleuabitur, ſublimis erit ualde, ſicut obſtupuerunt in te multi, ſic inglorioſus erit inter uiros adſpectus eius, & forma eius inter filios hominum, iſte aſperget Gentes multas, ſuper ipſum continebunt reges os ſuum. Quia, quibus non eſt narratum, de eo uiderunt, & qui non audierunt, contemplati ſunt. Item qui ſupra de eo. Ecce, teſtem populis dedi eum, ducem ac præceptorem Gentibus: ecce, gentem

quam neſciebas, uocabis. Et Gentes quæ non cognouerunt te, ad te current propter Dominū Deum tuū, & ſanctū Iſraël, qui glorificabit te. Quæ prophetia omnis, de uocatione Gentium manifeſta eſt, quia in Chriſto eſſent credituræ. Et Abacuc, ita, inquit, Dominus loquitur, Scribe uiſum aperte, & explana eū ſuper tabulas, ut percurrat qui legerit eum, quia adhuc uiſus procul adparebit in finem, & non mentietur: ſi moram fecerit, expecta illū, quia ueniens ueniet, & nō tardabit. De incredulis autem Iudæis, ita ſequitur, Ecce, qui incredulus eſt, non erit recta anima eius in ſemetipſo. Siquidem & per Aggæum, de Chriſto in Gentibus regnaturo, ſic cecinit idem Dominus, dicens, Spiritus meus erit in medio ueſtri, nolite timere, quia hæc dicit Dominus: adhuc modicum, & ego commouebo cœlum, & terram, & mare, & aridā: & mouebo omnes Gentes, & ueniet deſyderatus cunctis Gentibus. Quod ſi de Antichriſto hanc prophetiā infidelis intelligat, mendacium eſt. Proculdubio illum non Gentes deſyderant, ſed ſoli Iudæi expectant.

¶ Quia uterq; populus, Iudæorum & Gentium, ſub Chriſti regimine uaticiniis prophetatum uocentur. Cap. III.

ESaias dicit, Et erit in die illa, nutriet & homo uaccā boum, & duas oues, & præ ubertate lactis, comedet butyrum. Vacca boum, plebs eſt ex Iudæa, ueniens ex ſemine Patriarcharum. Oues duæ, eccleſia, ueniens de Gentibus: & idcirco duæ oues, & una uacca; quia auctior eſt ex Gentibus eccleſiæ numerus quàm ex Iudæa. Homo autem, qui nutriet eas, ipſe eſt Chriſtus, qui per Hieremiam dicit, Conuertimini filii reuertentes, dicit Dominus, quia ego uir ueſter, & adſumam uos, unum de ciuitate, & duos de cognatione. Et dabo uobis paſtores iuxta cor meum, & paſcent uos ſcientia & doctrina. Superius nanq; dixerat per Eſaiā, Nutriet homo uaccam unam, & duas oues: quem hominem, Deus nunc ſemetipſum eſſe oſtendit, qui adſumet duos de cognatione, & unum de ciuitate. Quia minor eſt numerus credentium

ex circun-

ex circunciſione, quàm ex præputio. Hanc autem ciuitatem Iudæam dicit, ſiue Hieruſalē, cognationē uero eius Gentes. Paſtores autem Apoſtolos, uel eccleſiæ doctores, Chriſti gratiam prædicantes. Sic & alio loco, idem ipſe Hieremias Iudæos ſeruire Chriſto proclamat, Et erit in die illa, ait Dominus exercituum, Conteram iugum meum de collo tuo, & uincula illius diſrumpā, & non dominabuntur eis amplius alieni, ſed ſeruient Domino Deo ſuo, & Dauid regi ſuo, quem ſuſcitabit eis. De quo Eſaias: Ecce, dies uenient, dicit Dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, & regnabit rex, & ſapiens erit, & faciet iudicium & iuſtitiam ſuper terram. In diebus illis, ſaluabitur Iuda, & Iſraël habitabit confidenter, & hoc eſt nomen quod uocabunt eum Dominus iuſtus noſter. Cuius ortum propter utranq; gentem, uox patris, per Pſalmiſtā ita adnunciat, Commemorabo ſuperbiæ Babylonis ſcientibus me: Ecce, Paleſtina & Tyrus cū Ethiopia, iſte natus eſt ibi. Ad Sion autem dicetur uir, Et uir natus eſt in ea, & ipſe fundauit eam excelſus. Dominus narrabit ſcripturas, populos, iſte natus eſt ibi. In Babylone Paleſtina & Tyro Ethiopia, Gentes ſignificantur. In Sion uero, Hebræorum populus, quia pro utrarumq; ſalute gentiū, natus eſt Chriſtus. Item Ezechiel Chriſtum ſub perſona Dauid, ſuper utranq; gentē ſic prædicat regnaturū, Rex, inquit, unus erit, omnibus imperans, & non erunt ultra duæ gentes, nec diuidentur amplius in duo regna, nec polluuntur ultra in Diis ſuis, & ſaluos eos faciam de uniuerſis ſedibus ſuis, in quibus peccauerunt, & mundabo eos: & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus. Et ſeruus meus Dauid, rex ſuper eos, & paſtor unus erit omnibus eorum: quia Chriſtus rex Iudæorum eſt. Eſaias indicat dicens, Dicite filiæ Sion: ecce, rex tuus uenit tibi, iuſtus & ſaluans, pauper, ſedēns ſuper aſinum indomitum. Danihel autem Propheta, poteſtatem Chriſti, non ſolum ſuper Gentes, ſed etiam ſuper Iudæos à Deo patre datam, ſcribens, ſic ait, Aſpiciebam in uiſione noctis: & ecce, cum nubibus cœli, quaſi filius hominis ueniebat, & uſq; ad antiquum dierum perue

nit, & in conſpectu eius obtulerunt eum. Nam poſteaquàm dixit eum adſumptum in cœlũ, & perductum uſq; ad patrem, adiecit, Et data eſt ei poteſtas, & honor, & regnum, & omnes populi, tribus & linguæ, ipſi ſeruient. Quæ tribus? niſi Hebræorum populus. Quæ linguæ? niſi Gentium nationes. Amos quoq; Propheta ad Chriſti regnum Iudæos ſic prouocat, dicens, Præparate in occurſum Domini Dei tui Iſraël: quia, ecce ego firmans tonitruũ, & creans ſpiritum, & adnuncians hominibus Chriſtum ſuum. Sic & Eſaias, Domus Iacob uenite, & ambulemus in lumine Domini. De quo Dauid ait, In lumine tuo, uidebimus lumen. Inter hæc & Micheas Propheta, dum locum originis Chriſti declararet, ita eum, ſuper Iſraël dominaturum, ſubiunxit, Et tu inquit, Bethlehem, domus Eufrata, non es minima in milibus Iuda, ex te mihi prodiet dominator in Iſraël. Quo loco, oſtendit Chriſtum Dominum eſſe Iudæorum, eiuſq; regimine eundem populum ſubiugandum, ubi & poteſtatem eius per uniuerſum mundũ ita prænunciauit, Stabit, inquit, & uidebit, & paſcet gregem ſuũ in uirtute Domini, in honorem nominis Dei ſui erunt, quoniã nunc magnificatur uſq; ad terminos terræ, & erit iſte pax. Cuius aduentum Iudæis prædicandum, Eſaiæ ſic Dominus loquitur, Super montem excelſum aſcende tu, qui Euangelizas Sion, exalta in fortitudine uocem tuam, qui Euangelizas Hieruſalem, dic ciuitatibus Iuda, nolite timere: ecce Deus ueſter, ecce Dominus Deus in fortitudine ueniet, & brachium eius dominabitur: ecce, merces eius cum eo, & opus illius coram eo: ſicut paſtor gregem ſuum paſcit, in brachio ſuo congregabit agnos. Zacharias autẽ Propheta, de Chriſti regno, in Iudæis & Gentibus, ita proclamat, Exulta ſatis filia Sion, iubila filia Hieruſalem: ecce, rex tuus uenit tibi iuſtus, & ſaluator, & aſcendens ſuper aſinum, & ſuper pullum aſinæ, & poteſtas eius à mari uſq; ad mare, & à flumine uſq; ad fines terræ. Quæ Prophetia, quomodo fuiſſe cõpleta in Chriſto, Euangelia ipſa teſtantur.

¶ Nam & quia prius Gentes credere poterant in Chriſtũ, & poſtea Iudæi. Cap. IIII.

DAuid Propheta oſtendit, uidens enim quod ad Iudæã redimendã ueniſſet Dóminꝰ, ſed ante gentilitas crederet, & poſt modũ Iudæa ſequeretur, dicit, Aethiopia præueniet manus eius Deo, id eſt, priuſquàm Iudæa credat, ſaluandam ſe offert omnipotenti Deo, peccatis nigra gentilitas, ſicut & Eſaias ait, Donec plenitudo Gentium introeat, & ſic omnis Iſraël ſaluus fiat. Et Deuteronomio, Eritis Gentes in caput, incredulus autem populus in cauda, quaſi in nouiſſimo conuerſurus.

¶ Et quia in finẽ mundi in Chriſtũ credituri ſunt Iudæi. Cap. V.

TRanſeuntibus quippe iſtis carnalibus Iudæis, poſtea in nouiſſimis tẽporibus, filii eorũ in Chriſto credituri ſunt, Oſea Propheta teſtãte, Quoniã diebus multis, ſedebũt filii Iſraël ſine rege, ſine principe, ſine ſacrificio, ſine altare, ſine ſacerdotio, ſine manifeſtationibus: utiq; , quemadmodũ nũc eſſe uidentur. Deinde ſequenter adiungit, Et poſtea reuertentur filii Iſraël, & inquirent Dñm Deũ ſuũ, & Dauid regẽ ſuũ, & ſtupeſcent in Dño, & in bonis ſuis, in nouiſſimis diebus. Quæ omnis Prophetia procul dubio de Chriſto eſt, qui in Dauid nomine ſignificatur, de cuius ſemine ſecundũ carnẽ eſt genitus. De quo Eſaias dicit: Ecce, dies ueniẽt, dicit Dñs, & ſuſcitabo Dauid germẽ iuſtũ, & regnabit rex, & ſapiẽs erit, & faciet iudiciũ & iuſtitiã ſuper terrã. In diebus illis, ſaluabitur Iuda, & Iſraël habitabit cõfidẽter, & hoc eſt nomẽ quod uocabunt eũ Dñs iuſtus noſter. Malachias quoq; ante finẽ mundi, Heliã ſic dicit eſſe mittendũ, ad cõuerſionẽ Iudæorũ: Ecce, ego mittam uobis Heliã Prophetã, anteq̃ ueniat dies Dñi magnꝰ & horribilis, & cõuertet cor patrũ ad filios, & cor filiorũ ad patres eorũ. Ante aduentũ enim iudicii, mittet Dñs Heliã, ad cõuertendũ cor filiorum, ad cor Patriarcharũ & Prophetarũ, ut credat poſteritas eorum in Domino Ieſu Chriſto, quem illi Prophetantes expectauerunt. Nam ſi hactenus Iudæi recte credunt, quid eſt, in quo per Heliam cõuerti eos in nouiſſimo Propheta teſtatur? Nunc enim mente cæcati ſunt, nec poſſunt intelligere Saluatorem, quem audiunt, niſi in finem mundi, dum fuerit conſummatio ſeculi,

Pronunciat enim hoc Dominus per Eſaiam Prophetam, dicens, Audite audientes, & nolite intelligere, & uidete uiſionem, & nolite cognoſcere: excæca cor populi huius, & aures eius adgraua, & oculos, ne forte uideant oculis ſuis, & auribus ſuis audiant, & corde ſuo intelligant, & conuertantur, & ſanem illos. Et dixit Propheta, Vſquequo Domine? Et dixit Dominus, Donec deſolentur ciuitates abſq; habitatore, & domus ſine homine, & terra relinquetur deſerta, & longe faciet Dominus homines. Tunc conuertetur, & erit in oſtenſione ſicut terebinthus, & ſicut quercus, quæ expandit ramos ſuos, ſemen ſanctum erit quod ſteterit in ea. Ecce, adparet eos nunc à lumine fidei & ueritatis eſſe alienos. Audiunt enim Chriſtum, & non intelligunt: uident, & non agnoſcunt. Sed quamdiu ita erunt? quouſq; ſubuertantur urbes, & terra pene redeat in deſerto. Tunc enim conuerſi uidebunt, credituri in Chriſto, atq; intelligẽtes, ſanabuntur, & cognoſcent omnia. Iuxta quod & Hieremias eis dicit, In nouiſſimo dierum, cognoſcetis ea. De hac nouiſſima credulitate Iudæorum, & Sophonias ſic dicit, In tempore illo, ſaluabo claudicantem, & eam quæ eiecta fuerat, congregabo. Et ponam eos in laudẽ, & in nomen in omni terra confuſionis eorum, in tempore illo, quo adducam uos, & in tempore, quo congregabo uos. Dabo enim uos in nomen, & in laudem in omnibus populis terræ, cum conuertero captiuitatem coram oculis ueſtris, dicit Dominus. Claudicantẽ, plebem Iudæam dixit, quæ nunc à ſemitis fidei claudicat. Sicut Pſalmus teſtatur, dicens, Et claudicauerunt à ſemitis ſuis. Et hãc ſe ſaluaturum in nouiſſimo, Deus pronunciat, dum dicit, Saluabo claudicantem. Et per Ezechielem, Poſt dies, inquit, multos uiſitaberis, & nouiſſimo annorũ uenies. Et paulo ſuperius, quia baptizandi ſunt. Tollam, inquit, uos de Gentibus, & congregabo uos de uniuerſis terris, & adducam uos in terram ueſtram, & effundam ſuper uos aquam mundã, & mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris, & ab uniuerſis Idolis ueſtris, mundabo uos. Et dabo uobis cor nouũ, & ſpiritũ nouum ponam in medio

ueſtri.

ueſtri. Et auferam cor lapideũ de carne ueſtra, & faciam, ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini, & habitetis in terra, quam dedi patribus ueſtris: & eritis mihi in populum, & ego ero uobis in Deum. Et ſaluabo uos ex uniuerſis inquinamentis ueſtris. Hic eſt enim populus in nouiſſimis conuerſurus, quem Iacob Patriarcha ſub figura Beniamin, Lupum mane comedentem prædam, & ueſpere ſpolia diuidentem prophetat: utiq; quia initio mundi idem populus, quaſi in mane legem accepit. In ueſpera autem mundi, dum fuerit crediturus, diuidet inter Nouum Teſtamentum & Vetus. Nam de his quæ ad Iſraël in futuris promittuntur, ad eandẽ partem dicitur, quæ creditura eſt in Chriſto, quando in nouiſſimis temporibus, conuerſuri ſunt, quale eſt illud apud eundem Oſeam, Et erit in loco ubi dicetur ei, Non populus meus dicetur ei, nõ filii Dei uiuentis, Et cõgregabũtur filii Iuda, & filii Iſraël pariter, & ponent ſibimet caput unum. Hoc iñ nouiſſimis erit temporibus, quando Helia prædicante, conuertetur Iuda ad Chriſtum, ut ſit unum cũ Iſraël ſpiritaliter, hoc eſt, cũ populo Gentiũ, iam Deũ ex fide uidentiũ, ponentem ſibimet caput unum, quod eſt Chriſtus. Aſcendenteſq; de terra, hoc eſt, à carnali terrenaq; ſpe, ad promiſſa cœleſtia.

¶ Sed quia plurimi, ex Iudæorum populo, non eſſent credituri in Chriſtum. Cap. VI.

Moſes Legiſlator eandem eorum incredulitatem ante prænunciauit, Et erit uita tua pendens ante oculos tuos, & timebis die ac nocte, & non credes uitæ tuæ. Vnde & Eſaias, Domine, quis credidit auditui noſtro, & brachiũ Domini, cui reuelatum eſt? & uidemus eum, & non erat adſpectus. Quibus uerbis, incredulitatem Iudæorum deſignat, qui Chriſtum uidentes, non receperunt: quem quia, nec credere, nec cognoſcere potuerunt, ilico excidium habituri: ſic Hieremias prædixit, Aſcendite muros eius, & diſſipate, auferte propagines eius, quia non ſunt Domini. Præuaricatione præuaricata eſt in me domus Iuda, ait Dominus, Negauerunt me, & dixerunt, non eſt ipſe. Hoc

nunc uſq; Iudæi pro Chriſto dicũt, nõ eſt ipſe, expectãtes aliũ, qui eſt Antichriſtus. Vnde & Dñs, Ego, inquit, ueni in nomine patris mei, & nõ recepiſtis me: alius ueniet in noĩe ſuo, & recipietis eũ. Itẽ, apud eundẽ Hieremiã, Ecce, ſermo Dñi factus eſt eis in obprobriũ, & nõ ſuſcipiũt illud uſq; adhuc: quia, Gentibus obediẽtibus Chriſto, Iudæi eũ nõ eſſent recepturi, in Pſalmis oſtenditur. Nã cũ per Prophetã diceret idẽ Chriſtus, Conſtitues me in caput Gentiũ, & populus, quem non cognoui, ſeruiuit mihi. Continuo ſubiunxit incredulitatẽ Iudaicam, dicens, Filii alieni mentiti ſunt mihi, filii alieni inueterauerunt, & claudicauerunt à ſemitis ſuis. Qui ſunt alieni, niſi Iudæi? qui recte alieni nuncupantur, pro eo, quod in perfidia permanentes, ab æternæ uitæ præmiis abdicati ſunt, quæ nobis ſecundum fidem, à Dei filio promittuntur. Hæc quoq; in Chriſto Iudæorum praua incredulitas, etiam per Eſaiam ita eſt adnotata, dicente Domino illis, Audite audientes, & nolite intelligere: & uidete uiſionẽ, & nolite cognoſcere: excæca cor populi huius, & aures eius adgraua & oculos, ne forte uideant oculis ſuis, & auribus ſuis audiant, & corde ſuo intelligant, & cõuertentur, & ſanem illos. Et alio loco, Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentẽ, qui ambulant uias non bonas. Quibus Heremias, Audite populus ſtultus, & ſine corde: oculi ſunt illis, & non uident, aures ſunt illis, & non audient: aut me non timebitis, dicit Dominus, aut à facie mea non formidatis, qui conſtitui terminum maris, harenam, imperium æternum, & non tranſgredietur illud. Et turbabitur, & non poterit, & reſonabunt fluctus eius, & non tranſgredietur illud. Populo autem huic factum eſt cor inobediens, & incredulum. Et alibi idem ipſe, Quomodo dicitis ſapientes nos ſumus, lex Domini nobiſcum eſt, uere mendacium operatus eſt ſtylus mendax ſcribarum. Confuſi ſunt ſapientes, & perterriti, & capti ſunt: Verbum enim proiecerunt, & ſapientia nulla eſt in eis. De quibus Eſaias, Qui peccare, inquit, faciebant homines in uerbo, & declinauerunt fruſtra à iuſto. Pro quo eos

idem

Idem Propheta ita increpat, dicens, Audite me, duro corde, qui longe eſtis à iuſtitia, Prope feci iuſtitiam meam, non elongabitur, & ſalus mea nõ morabitur. Dabo in Sion ſalutem, & in Hieruſalem gloriam meam. Ipſe autem Propheta, & credulitatem Gentium, & incredulitatem Iudæorum in Chriſto ita adnunciat, Quæſierunt me, qui ante non interrogabant: inuenerunt me, qui non quæſierunt. Dixi: ecce ego, ecce ego, ad gentem quæ nõ inuocabat nomen meum, expandi manus meas tota die ad populum incredulum. Quæſierunt enim nunc Gentes, quæ ante non interrogabant, quia ad eos Prophetæ non ueniebant: & inuenerunt, quando illis Chriſtũ nunciauerunt. Quid uero Iudæa plebs, niſi quod ſequitur, Expandi manus meas ad populum incredulum? Et iterum de eadem repromiſſione Gentium, Erunt campeſtria in caulas gregum, & uallis achor in cubile armentorũ populo meo, qui requiſierunt me. Et uos, qui reliquiſtis Deum, numerabo uos gladio, & omnes in cæde corruetis. Cuius ergo populi ſunt iſtæ repromiſſiones, niſi Gentiũ, qui requiſierunt Deum. De quibus ſuperius ait, Quæſierunt me, qui ante non interrogabant. Et qui ſunt, qui reliquerunt Deum, & corruerunt cæde, niſi Iudæorũ populus. De quo iam ait, Expandi manus meas ad populum incredulum. Contra hunc ſunt quæ ſequuntur, Ecce ſerui mei comedent, & uos eſurietis: quia ueſcente pane Verbi Dei, uocato ex Gentibus populo, Iudæa areſcit ieiuna.

¶ Et quia ob incredulitatẽ Iudæorum, Chriſtus Iudæam deſereret, tranſiretq; ad Gentes. Cap. VII.

Hieremias Propheta prædixerat, dicens, Tibi peccauimus, expectatio Iſraël ſaluator eius. Quare ſicut colonus futurus es in terra, & quaſi uiator declinans ad manendum. Quare futurus es quaſi uagus uir, & qui non poteſt ſaluari. Quid ergo in hac ſentẽtia intelligitur? niſi quia uidebat Propheta in ſpiritu, quod ueniens Chriſtus, relicturus eſſet Iudæam, & iret per fidẽ in Gentibus. Idcirco dicebat, Quare ſicut colonus futurus es in terra, & ſicut uiator declinans ad manendum. Hoc eſt, ueniſti in terra ci-

to receſſurus à Iudæis. Sicut & alibi ex perſona Dñi idẽ Propheta ; dicit, Quis dabit me in ſolitudine diuerſoriũ uiatorũ, & derelinquã populũ meũ, & recedam ab eis ; quia omnes adulteri ſunt cœtus præuaricatorum, & extendunt linguam ſuam, quaſi arcum mendacii, & non ueritatis. Vox enim iſta Chriſti eſt, qui in ſolitudine Gentium diuerſorium, id eſt, eccleſiam conſtituit, in qua conuerterentur errantes, derelinquens populum Iudæorũ. Quibus per Malachiam dicit, Non eſt ultra mihi uoluntas in uobis, dicit Dominus. Ab ortu enim ſolis, uſq; ad occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus. Cum illis enim ante fuit Deus, ſed poſtquàm pro peccato ſuo abiecti ſunt, redemptor mundi in populo Gentium tranſiit. Cuius uniuerſitas, nunc per totum orbem terrarum exultat & dicit, Magnificauit Dominus facere cum illis. Magnificauit Dominus facere nobiſcum, facti ſumus lætantes. Ad populum enim Iſraël, prius uenit Chriſtus: ſed quod non eſſent credituri, Propheta non tacuit, dicens, Prius ad Sion dicet: ecce adſum, & Hieruſalem Euangeliſtam dabo, & uidi, & non erat: neq; ex iſtis quiſquàm qui inierit conſilium, & interrogatus, reſponderet uerbum. Sed quia ad Gentes tranſiit: Sequitur, Ecce ſeruus meus, ſuſcipiam eum: electus meus, complacuit ſibi in illo anima mea. Dedi ſpiritum meum ſuper eum, iudicium Gentibus profert.

¶ Quia proiectis Iudæis, Gentes introierunt. Cap. VIII.

Ecce, oſtenſum eſt Iudæos pro ſcelere, quod in Chriſto peccauerunt, abiectos, diſperſoſq; fuiſſe, ſed quia proiectis illis, Gentes in eorum ſedibus per fidem erant ſucceſſuræ. Non ſiluerunt & hæc Prophetæ. Eſaias enim ſic dicit, Educ foris populum cæcum, & oculos habentẽ: ſurdum, & aures eis ſunt, omnes Gentes congregatæ ſunt ſimul, & collectæ ſunt tribus. Quis in uobis adnunciet iſtud ? & quæ prima ſunt, audire nos faciat: ecce, foras educitur Iſraël habens oculos ; & aures ad terrenas promiſſiones, & colligetur in unum diuerſitas Gentiũ, ut ubi illi uocati ſunt, iſti ingrediantur.

ingrediantur, & ad iſtos pertineat hæreditas, quæ illis fuerat repromiſſa: adhuc quia eadem Gentes in ſedibus Iudæorum ſucceſſuræ erant, idem Propheta alio loco adprobat, dicens, In die illa, cantabitur canticũ iſtud in terra Iuda, Vrbs fortitudinis noſtræ Sion, ſaluator ponetur in ea, muros & ante murale, aperite portas, ingrediatur gens iuſta, & cuſtodiens ueritatem, uetus error abiit. Seruabis pacẽ, quia in te ſperauimus: quia incuruabit habitantes in excelſo. Ciuitatem ſublimem humiliauit, humiliauit eam uſq; ad terram. Detrahet eam uſq; ad puluerem, & conculcauit eam pes pauperis, greſſus egenorum. Quo uaticinio oſtenditur, iuſtum, humilemq; Gentium populum ſucceſſiſſe in locum, quem ſuperba plebs Iudæorũ perdiderat. Talia & alibi idem Propheta, ſub gratiarum actione Domino dicit, Domine Deus meus es tu, & exaltabo te, confitebor nomini tuo, quoniam feciſti mirabilia, & cogitationes antiquas fideles, Amen: quia poſuiſti ciuitatem in tumultum, urbem firmam, in ruinam, domum alienorum, ut non ſit ciuitas, & in ſempiternum non ædificetur. Super hoc laudabit te populus fortis, ciuitas Gentium robuſtarũ, timebit te. Alio quoq; in loco ad eoſdem Iudæos ſub exprobratione, ita loquitur, dicens, Et dimittetur nomen ueſtrum in iuramentum electis meis: uos autem interficiet, & ſeruos ſuos uocauit nomine alio: in quo, qui benedictus eſt ſuper terram, benedicetur à Deo, Amen. Et qui iurat in terra, iurabit in Deo, Amen. In terra itaq; iurat, id eſt, in carne à Chriſto accepta: in quo, quicunq; iurat, uere in Deo iurat.

Quia propter peccatum, quod in Chriſto præuaricati ſunt Iudæi, inde debellati atq; diſperſi ſunt. Cap. IX.

Esaias prænunciauit, dicens, Ipſe redemit eos, & portauit eos, & leuabit eos cunctis diebus ſeculi. Ipſi autẽ ad iracundiam prouocauerunt, & adflixerunt ſpiritum ſancti eius, & conuerſus eſt eis in inimicum, & ipſe debellauit eos. Item per Oſeam Prophetam, Væ, inquit, eis, quia receſſerunt à me: & uaſtabun

tur, quia præuaricati ſunt in me. Ego redemi eos, & ipſi locuti ſunt contra me mendacia, & receſſerunt à me, & ego erudiui eos, & confortaui brachia eorum, & ipſi in me cogitauerunt malitiam. Reuerſi ſunt, ut eſſent abſq; iugo, facti ſunt quaſi arcus doloſus. Abiecit eos Deus meus, quia non audierunt eum, & erunt uagi in nationibus. Et Eſaias, poſteaquàm prædicauerat de Chriſto, dicens, Tanquàm ouis ad occiſionem ductus eſt. Subiecit ſtatim, Propter ſcelus populi mei, percuſſi eum, & dabo impios pro ſepultura eius, & diuites pro morte eius. Et reliqua. Et per Hieremiã, idẽ filius pro ſua paſſione Iudæorũ ſic infert fuiſſe perditionẽ, dicit enim, Facta eſt mihi hæreditas mea, quaſi leo in ſylua, dedit contra me uocem, ideo odiui eam. Nunquid auis diſcolor hæreditas mea mihi? nunquid auis tincta per totum? Venite congregamini omnes beſtiæ terræ, properate ad deuorandum. Congregamini dixit, uenerunt enim beſtiæ agri, hoc eſt, feroces principes Gentium, & traditi ſunt illis ad deuorandum populi Iudæorũ, propterea ꝙ contra Deũ uocem dederunt. Vnde & ſubiungit, Propter me exterminata eſt exterminatione omnis terra. Chriſti enĩ hæc uox eſt. Multa enim prius peccata fecerũt filii Iſraël, ſed nunq̃ ſic traditi ſunt tam longæ perditioni & captiuitati. Quãdo autem compleuerunt menſuram patrum ſuorum, & poſt prophetarum necem, Chriſtum interfecerunt, tunc peccata peccatis cumulantes, traditi ſunt in longam exterminationem. Idcirco nunc dicitur, Propter me exterminatione exterminata eſt omnis terra. Quod quia non intelligunt, proinde ſe traditos direptioni, Eſaias Propheta hoc ante prænunciauit, dicens, Effudit Dominus ſuper populum ſuum indignationẽ furoris ſui, & forte bellum, & combuſſit eum in circuitu, & non cognouit, & ſuccendit eum, & non intellexit. Quorũ interitũ, mœrẽs Hieremias Propheta, ita deplorat, Facti ſunt, inquit, filii mei perditi, quoniã inualuit inimicus. Et iterũ, Quos educaui & nutriui, inimicus meus cõſumpſit eos.

¶ Quia propter quod negauerunt Chriſtum, inde ſubuerſa eſt Hieruſalem. Cap. X.

Per Hiere-

PEr Hieremiam ſic prædicat idem Dominus Dicens, Aſcen dite muros eius & diſſipate, auferte propagines eius, quia non ſunt Domini. Præuaricatione enim præuaricata eſt in me domus Iuda, ait Dominus, Negauerunt me & dixerunt, non eſt ipſe. Item Eſaias, Ruit Hieruſalem, Iuda concidit, quia linguæ eorum, & adinuentiones eorum contra Dominum. Quo teſtimo nio, demonſtrat urbem Hieruſalem, & prouinciam Iudææ pari ter concidiſſe, cauſamq; oſtendit ſceleris eorum, quia contra Do minum blaſphemauerunt, dicentes, Tolle, tolle, crucifige talẽ. Nos non habemus regem, niſi cæſarem. Siquidem & Dauid pro. pter Chriſti paſſionem, futuram urbis, ac Iudæorum calamita- tem, ex perſona eiuſdem Chriſti, ita prædixit, quando illi ſicut Euangelium loquitur, dederunt fel atq; acetum, Dederunt, in- quit, in eſca mea fel, & in ſiti mea potauerunt me aceto. Fiat men ſa eorum coram ipſis in laqueum, & in retributionem & in ſcan dalum. Effunde ſuper eos iram tuam, & indignatio iræ tuæ, ad- prehendat eos. Fiat habitatio eorum deſerta, & in tabernaculis eorum, non ſit qui inhabitet. Hoc enim poſtea expletũ eſt, quod fuerat ante prædictũ, factũ eſt enim in hac ipſa urbe Hieruſalem. Nam poſtquàm Chriſtũ amaritudine potauerunt, & poſtquàm clamauerunt aduerſus filium Dei, ut occideretur, ſucceſſit dein- de uindicta à Domino. Debellata eſt ciuitas, expugnati Iudæi, multaq; milia interfecti. Nuſquam illuc modo permittitur accede re Iudæorũ, ubi Chriſtum crucifigendum adclamauerunt. Itẽ in Danihelo, angelus ille, poſtq̃ occiſionem Chriſti prædixit, ſub- ſecutam protinus ſubuerſionẽ Hieruſalem pronunciauit, dicens, Et ciuitatem & ſanctuarium diſſipabit populus cũ duce uenturo, Id eſt, Romanus exercitus, cum Veſpaſiano. Cuius uaſtitati, Eſaias Propheta, lamentabile carmen compoſuit, in quo eadem Hieruſalem plangitur, & ruina illius perpetua, ſermone Prophe tico decantatur, ſub ſimilitudine uineæ, quã plantauerat Deus. Turrem & torcular, templum, ſcilicet & altare. Quæ hæc igitur uinea quidiu uberrimos adtulit fructus, habuit cuſtodem Deũ.

De quo ſcribitur, Non dormitabit, neq; obdormiet, qui cuſtodit Iſraël. Poſtquàm uero ſpinas attulit creatori, reliquit eam Deus, & ſtatim uaſtauit eam aper de ſylua, & uindemiauerunt eam omnes tranſeuntes uiam. Ita dicente Domino, Et nunc oſtendam uobis, quid facturus ſim uineæ meæ. Auferam maceriam eius. Hoc eſt, tollam angelorum auxilium. De quibus in Pſalmis ſcriptum eſt, Emittit angelum Dominus in circuitu timentium eũ, & eripiet eos, & diripietur ab aduerſariis. Deſtruam muros eius, ut inimicis Gentibus pateat. Et nubibus mandabo deſuper, ne pluant ſuper eam pluuiam, quod nõ de priore captiuitate prophetatum eſt. Illo enim tempore, poſt captam urbem, & Hieremias prophetauit. Et Danihel, & Aggæus, & Zacharias, futura dixerunt. Sed hoc de nouiſſima captiuitate prædictum eſt, quia poſt paſſionem Domini, nec Prophetas, nec Apoſtolos habuerunt Iudæi, qui imbres præberent uirtutum. Sed econtrario illud eis accidit, quod in Leuitico peccantibus eis promiſit Dominus, Ponam cœlum uobis æreum, & terram ferream. Et in Deuteronomio, Erit cœlũ ſuper te æreum, & terra ſub te ferrea. Et rurſum, Dabit Dominus pluuiam terræ tuæ, & cinis de cœlo deſcendet ſuper te, donec tradat te & deleat. Sed quare iſta acciderunt illis? quia ſpectauit Deus, ut facerent iuſtitiam, & largitorem tantorũ munerum ſuſciperent. Illi autem fecerunt ſpinas, quibus Chriſtũ coronauerunt. Fecerunt & clamorem, quo uociferati ſunt contra Dominum, ut crucifigeretur.

ℭ Deſpretis Iudæis, & ſynagogæ reprobatio. Cap. XI.

PEr Eſaiam ſic Dominus loquitur, Quis eſt hic liber repudii matris ueſtræ, quo dimiſi eam? aut quis eſt creditor meus, cui uendidi uos? Ecce, in iniquitatibus ueſtris uenditi eſtis, & in ſceleribus ueſtris, dimiſi matrẽ ueſtrã. Similiter & per Oſeã, Iudicate matrem ueſtram, iudicate, quoniã ipſa non eſt uxor mea, nec ego uir eius. De cuius populi reprobatione, & per Hieremiã, Reliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam: facta eſt mihi hæreditas mea ſicut leo in ſylua, dedit ſuper me uocem ſuam,

Illo enim exceptis ſacramentis, quæ umbra erant futurorum, cætera promiſſa temporalia ſunt, Sabbatū ſcilicet & Circunciſio, & multiplex ſacrificiorum ritus, ciborumq; obſeruantia, ac dierū ceremoniæ, quæ omnia carnali congruunt uetuſtati. At contra, in Teſtamento nouo, cordis bonum promittitur, uitæ æternæ fœlicitas pollicetur. Et non quidem foris in lapideis dipticis, ſed intrinſecus in tabulis cordis. Vnde & ita ſubiungit, Quia hoc eſt teſtamentum quod ordinabo domui Iſraël, poſt dies illos, dicit Dominus, dabo legem meam in cordibus eorum, & in mente eorum ſcribam eam. Quod ſignificaret eam, ſpiritaliter in cordibus eorum operari debere, ſecundum interiorem hominem, uetuſtate carnalis operationis mutata. Intus enim circunciſio, nō præciſione carnis, ſed cordis purgatione: intus ſabbatum, non per abſtinentiam ſeruilium operum, ſed per abſtinentiam peccatorum. Quam legem etiam Gentibus reuelari, per Eſaiā ſic Dominus proteſtatur, dicens, Lex à me exiet, & iudicium meū in lucem Gentiū. Per quod oſtenditur, commune eſſe fœdus Teſtamenti Noui, Iudæis & Gentibus, Oſea etiam Propheta teſtante. In die illa, ait Dominus, uocabit me uir meus, non uocabit me ultra baalim, & auferā nomina baalim de ore eius, & non recordabitur ultra nominis eorum. Et percutiam eis fœdus in die illa cum beſtiis agri, & cum uolucribus cœli, & reptili terræ. Et arcum, & gladium, & bellum conteram de terra, & dormire eos faciam fiducialiter. Et ſponſabo te mihi in ſempiternum, & ſponſabo te mihi in iuſtitia, & iudicio, & miſericordia, & miſeratione, & ſponſabo te mihi fide, & ſcies, quia ego Dominus.

¶ De ceſſatione Sabbati. Cap. XIIII.

MErito Sabbatum carnaliter Iudæi cuſtodirent, ſi quid ſit ſabbatum noſſent. Nomen quidem ſabbati uſurpant, ſed quid ipſum ualeat, ignorāt. Legē quippe carnaliter cuſtodire delectantur, dū tota ſpiritaliter intelligatur, dicente Domino per Propheram, Aperiam in parabolis os meum, loquar propoſitiones ab initio. Ergo ſi lex & Prophetæ, in parabolis, & in ænigmati-

bus conſtat, nō eſt accipienda ſabbati obſeruatio, niſi ſpiritaliter. Nam carnalia otia eius & à Domino & à patribus diſſoluta ſunt. Nam ſi crimen eſt ſabbati otium non obſeruare, cur Deus operatur in ſabbatum. Sic enim ſcriptum eſt in Geneſi, Compleuitq́ Deus die ſeptimo opus ſuum quod fecerat. Ergo in principio ſabbatum diſſolutum eſt, dum Deus operatur in ipſo, explens cuncta in eo, & benedicens in ipſo diei, quia uniuerſa in illo compleuit. Item ſi crimen eſt ſabbati otia nō obſeruare, cur Hieſu Naue diſcipulus, ac ſucceſſor Moſi præcipiente Domino, ſeptē diebus continuis, inter quos utiq́ & ſabbatum erat, exercitum & arma produxit, atq́ circumeunte Arca, tubiſq́ clangentibus, Hiericho muros ſubuertit. Quid item de Machabæis eloquar, de quibus ſcriptum eſt, Et nolebant Iudæi in die ſabbati uindicare ſe de alienigenis. Poſtea conſilio accepto, pugnauerunt die ſabbati, & triumphauerūt de hoſtibus. Quibus teſtimoniis edocemur, non pertinere ad fidem iſtam ſabbati elementarium diem, ſed alium ſpiritalem: nam hoc carnale ſabbatum, non eſt datum propter purificationem, ſed propter tentationem, dicente in lege Domino, Vt tentem eos, utrum ambulent iu uiis meis, an non, ſex dies colligetis manna, ſeptimo non colligetis. Itaq́ dum dicit, Vt tentem eos, adparet ſabbatum non fuiſſe præceptum propter iuſtificationē, ſed propter tentationē. Hinc eſt quod loquitur Deus per Ezechielem Prophetam, dicens, Dedi eis præcepta nō bona, Vtiq́ quia quædam carnali populo carnaliter agenda permiſſa ſunt. Quæ tamen adueniente Euangelio ceſſauerunt, ſicut & per Prophetam dicit, Ceſſare faciam omne gaudium eius, & ſabbata eius. Quæ quidē alias idem Dominus odiſſe ſe dicit, Neomenia, inquit, & ſabbata ueſtra, odiuit anima mea. Ideoq́, ſi ſabbata æterna ſunt, cur ea Deus ceſſare mandauit? Si bona ſunt, cur odiuit. Sabbatum enim, quem Iſraëlitæ acceperunt in munere, ſignificat requiem mentis, ut nullo in hac uita terrenorum de ſyderiorum adpetitu fatigetur, nam Sabbatum requies interpretatur. Iſta autem Iudæorum otioſa feſtiuitas conſumitur in luxuriis,

tiſs, & ebrietate, commeſſatione deditis omnibus in libidinem & in fructu tẽporalis uitæ, uentri Venerięꝗ uiuentibus. Sed quæritur, Si non eſt, inquiunt, cuſtodiendũ ſabbatum, quare dictũ ſit in mandatis Dei, Memento, ut diem ſabbati ſanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua, ſeptima die ſabbatũ Domini Dei tui eſt, nõ facies in eo omne opus. In opere enim ſex dierum, ſex milium annorum opera demonſtrantur. Mille autem anni, apud Deum quaſi unus dies comparatur, ſicut teſtatur Propheta, Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquàm dies una. Horum dierum ſabbatum, ſeptimi milleſimi anni tempus ac requies futuri regni ac ſeculi eſt, ubi iam nulla erit operatio rerum, ſed requies ſola ſanctorum. Nam iſta temporalia ſabbata odit Deus, dum dicit, Neomenia & ſabbata ueſtra, odiuit anima mea: & benedixit ueſtra, quia non ſunt illa, quæ Deus præcepit, ſed quæ ſibi populus carnalis elegit. Nam de illis dixit, Sabbata mea prophanaſtis. Vnde dinoſcitur ſabbatum temporale, humanum eſſe. Sabbatum autẽ diuinum, illud æternũ eſſe. De quo per Eſaiam dicitur, Et erit, inquit, menſis ex menſe, & dies de die, & ſabbatum de ſabbato: & ueniet omnis caro adorare in Hieruſalẽ, dicit Dominus. Et item quæritur, quare dixerit Hieremias; Cuſtodite animas ueſtras, & nolite portare pondera in die ſabbati, nec inferatis per portas Hieruſalem, & nolite eiicere onera de domibus ueſtris in die ſabbati. Ergo audi eius prophetiæ myſteriũ, Pondera portat in ſabbato, quẽ dies iudicii inuenerit cũ ſuo delicto. Pondera portat in ſabbato, qui credẽs in Chriſto nõ deſinet à peccato. Ipſe eſt eni requies animarũ, ſicut & idẽ ait, Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, & inuenietis requiẽ aĩabus ueſtris. Adhuc tertio quæritur, quare homo ille, qui ligna colligebat in die ſabbati, tam atrociter iuſſu Dei, fuerit à populo trucidatus, quod facile ab infidelibus præponitur. Intelligãt ergo, quia hæc oĩa in typo acciderũt illis, ſcripta ſunt eni ad correptionẽ noſtrã. Ille enim priſtinus carnaliſꝗ, qui diẽ ſabbati uiolare auſus eſt, dum ligna colligeret, propter quod eſt & punitus,

Formam inſinuabat eius qui in die iudicii cum carnali opere fuerit inuentus, id eſt, contraxiſſe ligna, fœnum uel ſtipulas, ad eſcã ignis æterni conuenientes. Hæc enim colligens, in ſuam perniciẽ, dum fuerit in die ultimo iudicatus, pellendus eſt ab omnibus angelis, & ſtatim morte nouiſſima puniẽdus. Sic ergo omnia quæcunq; illis Iudæis per legẽ acciderunt, formaliter intelligẽda ſunt.

De Circuncisionis conſummatione. Cap. XV.

NAm tibi, poſt populi perpetuam captiuitatem, poſt urbis æternam ruinam, carnales Iudæorum obſeruantias & celebrationes euacuatas enunciaui. Accipe ergo primum, cauſſam circuncisionis, quia enim ex ſemine Abrahæ ſecundum carnem erat Chriſtus futurus, in quo cunctarum Gentium fuerat benedictio repromiſſa, & ab Abraham uſq; ad Chriſtum multa erant ſecula poſt futura, præuidens Deus, ne genus Abrahã reliquis Gentibus miſceretur, & paulatim propago eius fieret incerta, populũ Iudaicum circuncisionis ſigno notauit, ut uiuentes inter Aegyptios atq; Aſſyrios, inter Babylonios, ſiue Chaldæos, hoc ſignaculo ab his uel à cæteris Gentibus nationibusque diſtinguerentur. Deniq; per quadraginta annos in heremo nullus eſt circunciſus. Soli quippe ſine Gentis alterius cõmixtione uiuebant: at ubi Iordanis alueum, Iſraëliticus tranſmeauit, atq; in terram repromiſſionis peruenit, ſignum circuncisionis futuro ex cõmixtione Gentium prouidit errori, quam rationabiliter eſſe cuſtoditam credimus, quouſq; naſceretur Chriſtus, qui ex ſemine Abrahæ fuerat repromiſſus, qui non iam per circunciſionem carnis, ſed per amputationem uitiorum mundaret corda omnium Gentium: quod non carnis circuncisionem, ſed cordis, Moſes filiis Iſraël, ita futuram prænunciabat, dicens, In nouiſſimis diebus, circuncidet Dominus cor tuũ, & cor ſeminis tui. Vnde & Hieremias præuidens iam illud proximum tempus, Iudæos ad Nouum Teſtamentum, & ad circunciſionem cordis, non corporis, ita prouocat, dicens, Hæc dicit Dominus uiro Iuda & Hieruſalem, Nouate uobis nouale, & nolite ſerere ſuper ſpinas, Circuncidimini Domino Deo ueſtro, &

propterea odiui eam. Eſaias autem Iudæorum captiuitatem æter
nam, ſic exprimens, dicens, Terra ueſtra deſerta, ciuitates ſuc-
cenſæ igni, regionem ueſtram in conſpectu ueſtro alieni deuora
bunt, & deſolabitur ſicut in uaſtitate hoſtili. Quæ captiuitas & li
cet ſub Babylonis tẽpore ex parte cõpleta ſit, plenius tamẽ ſub Ro
mana captiuitate impleta eſt, quando uniuerſam Iudæã Roma-
nus uaſtauit exercitus, atq; urbs Hieruſalẽ euerſa atq; ſuccenſa eſt.

¶ De perpetua nanq; ruina Hieruſalem. Cap. XI.

ESaias ait, Deſolabitur ſicut in uaſtitate hoſtili, & derelinque
tur filia Sion, ſicut umbraculum in uinea. Ita enim euerſa
eſt Hieruſalem, & deſtituta manifeſtatis ſacramentis Chriſtianæ
ueritatis, quemadmodum deſeruntur tabernacula uinearum,
expletis uindemiis. Nam ſicut tabernaculum non ſui cauſſa, ſed
uindemiæ fit, ita & uetus populus, nõ ſuæ cauſſa ſalutis, ſed Chri
ſtianæ extitit ueritatis. Item ipſe, Super humum, inquit, populi
mei, ſpinæ & uepres aſcenderunt: quanto magis ſuper omnes do
mos gaudii, ciuitatis exultationis? Domus enim, inquit, dimiſ
ſa eſt, multitudo orbis relicta eſt, tenebræ & palpatio factæ ſunt ſu
per ſpeluncas uſq; in æternum. Item idem Eſaias, perpetuam rui
nam terrenæ Hieruſalem, & uocationẽ Gentium ita pronunciat
dicens, Dñs Deus meus es tu, & exaltabo te, confitebor nomini
tuo, quoniam feciſti mirabilia, & cogitationes antiquas fideles,
Amen. Qui poſuiſti ciuitatem in tumulum, urbem fortem in
ruinam, domum alienorum, ut non ſit ciuitas, & in ſempiternũ
non ædificetur. Super hoc laudabit te populus fortis, ciuitas Gen
tiũ robuſtarũ timebit, quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo
egeno in tribulatione ſua, ſpes à turbine, umbraculũ ab æſtu. Spi
ritus enim robuſtorũ, quaſi turbo impellens parietẽ, ſicut æſtũ in
ſiti, tumulũ alienorũ humiliabis: & quaſi calorẽ ſub nubẽ torrẽ
tem, propagines fortiũ marceſcere facies. Et faciet Dñs exercituũ
omnibus populis in monte, hoc conuiuium pinguium medulla
torum uindemiæ defecatæ, Et Ezechiel, Porro cum dedero, in
quit Dominus, gloriam in terra uiuentium. Hoc uero demon-

ſtrans, futuram eccleſiæ ex Gentibus claritatem, ad terrenã Hieruſalem uertit ſententiam oraculi, dicens, In nihilum redigam te, & non eris, & quæſita, non inuenieris ultra in ſempiternum. De cuius quoq; urbis ruina perpetua, ſic etiam dicit Dominus ad Hieremiam, Et conteres lagunculam in oculis eorum, qui bibũt tecum: & dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituum, ſic conterãm populum iſtum, & ciuitatem iſtam, ſicut conteritur uas figuli, quod non poterit ultra reſtaurari. Sophonias autem æternã deſertionem ipſius ciuitatis ſic prædicit, Hæc eſt, inquit, ciuitas glorioſa, habitans in confidentia, quæ dicebat in corde ſuo: Ego ſum, & extra me non eſt alia amplius, quomodo facta eſt in deſertum cubile beſtiæ, omnis qui tranſit per eam, ſibilabit, & mouebit caput ſuum. Væ prouocatrix & redempta ciuitas, columba non audit uocem, & non ſuſcepit diſciplinã. Ad ultimum quoq; Danihel, ita deſtructionem Hieruſalem indicat, uſq; ad conſummationem mundi perſeuerare, Poſt hebdomadas, inquit, ſeptuaginta duas, occidetur Chriſtus, & non erit eius, & ciuitatem, & ſanctuarium diſſipabit populus cum duce uenturo, & finis eius uaſtitas. Et poſt finem belli, ſtatuta deſolatio, & deficiet hoſtia, & ſanctuarium, & in templo erit abominatio deſolationis, & uſq; ad conſummationem & finem, perſeuerabit deſolatio.

¶ Quia Iudæi iuxta ſpem ſuam nunquàm reparabuntur. Cap. XII.

Hieremias dicit, Ciuitates auſtri, clauſæ ſunt: translata eſt omnis Iudæa tranſmigratione perfecta, id eſt, inreuocabili captiuitate. Item ipſe, Quia oblitus eſt mei populus meus, fruſtra libantes, & impingentes in uiis ſuis, & in ſemitis Iſraël, ut ambularent per eas in itinere non trito, ut fieret terra eorum in deſolationem, & in ſibilum ſempiternum. Omnis qui præterierit per eam, obſtupeſcet, & mouebit caput ſuũ, ſicut uentus urens dirigam eos. Hanc etiam ſempiternam carnalis Iſraël deſolationem, idem Propheta alibi proclamat, dicens, Argentum reprobatũ uocate eos, quia Dominus proiecit illos. Et poſt paululum,

Et dere-

Et derelinquam populum meum, & recedam ab eis. Et alio loco, Et derelinquam uos, & ciuitatem ueſtram, quam dedi uobis, & patribus ueſtris. Et dabo uos in obprobrium ſempiternũ, & in ignominiam æternã, quæ nunquàm obliuione delebitur. Amos quoq; Propheta, de his pleniſſime prædicat, atq; ita auerſatum Deum dicit ab Iſraël, ne illis unquàm miſereatur, ſed inſeparabiliter in æternum deſolationem permaneant. Sic enim ait. Audite uerbum hoc, quod ego leuo ſuper uos planctũ, Domus Iſraël cecidit, cecidit, non adiiciet, ut reſurgat. Virgo Iſraël proiecta eſt in terram ſuã, non eſt qui ſuſcitet eam. Ecce, ubi ſic cecidit plebs illa, ut non reſurgat. Siquidem & ceremonias carnales eiuſdẽ plebis, ſic cadendo euacuat, ueniente ueritate, ne aliquãdo queant reſuſcitari, cũ dicit, Proiecta eſt in terrã ſuam, non eſt qui reſuſcitet eam. Quod ueraciter de ipſa terrena accipitur Iudæorũ ſpe. Sequiturq; in eodẽ Propheta, Venit finis ſuper populũ meum Iſraël, non adiiciã, ut pertranſeã per eum, & ſtridebunt cardines templi in die illa dicit Dñs. Multi morientur, in omni loco proiicietur ſilentium. In cuius prophetico textu tertio repetit, ſic ſe auerſatum fuiſſe ab Iſraël Deum, ne illis, ut prædixi iuxta ſpem ipſorum unquàm miſereatur. In prioribus enim dicit, Cecidit, non adiiciet, ut reſurgat uirgo Iſraël. In ſecundo dicit, Ecce, ego ponã trullã in medio populi Iſraël, non adiiciam ultra, inducere eũ. Tertio quoq; dicit, Venit finis ſuper populum meũ Iſraël, non adiiciã ultra, ut pertranſeam per eum. Quæ omnia pertinent ad carnale ipſius populi regnum, uel obſeruantiam, quia ultra inreparabilia erunt. Nam illæ repromiſſiones reparationis, quas eorum prophetarum ſermo complectitur, illi parti promittuntur, quæ ex Iudæis in Deum creditura eſt, nam nec omnes Iudæi redimendi ſunt, nec omnes ſalui erunt. Sed ſceleratis & peccatoribus contritis, atq; conſumptis, hi qui fideles electi fuerint, ſaluabuntur.

¶ Sed quia euacuatio carnaliter eodem Veteri Teſtamento, Nouum Teſtamentum eiſdem daturus eſt Deus. Cap. XIII.

CLariſſime per Eſaiam Prophetam Dominus adnunciat, di cens, Ne memineritis, inquit, priorum, & antiqua ne intueamini: Ecce, ego facio noua, & nunc orientur, utique cognoſcetis ea, ponam in deſerto uiam, & in inuio flumina. Glorificauit me beſtia agri, dracones & ſtruthiones, quia dedi in deſerto uiam, flumina in inuio. Talibus enim uaticiniis legem Veteris Teſtamenti commendat obliuiſci, & Noui facit mentionem, dicendo, Ne memineris priorum; ecce, facio noua. Et ut demonſtraret, quæ eſſent noua, tum adiecit, Ponam in deſerto uiam, & in inuio flumina. Quo ſignificaret, in Gentibus ſuā dediſſe doctrinam, ubi glorificat eum beſtia agri, dum ipſum credentes conlaudant, etiam regna mundi, quem populū ſibi adquiſitum dicit. Cæterum contra Iſraël, quæ ſequuntur, adiungit, Nonne inuocaſti Iacob, nec laboraſti in me Iſraël. De cuius quidem Noui Teſtamenti promiſſione, ſequenter idem Dominus per eundem Prophetam, ita adnunciat, Quæ prima fuerunt: ecce, uenient, noua quoq; ego adnuncio, antequàm oriantur, audita uobis faciam. Quibus uerbis & Vetus Teſtamentū ueniſſe declarat, & Nouum adnunciat, quod Chriſtiana ætate completum eſt. Prima enim, ſunt uetera nouorum, ſed ordine, nō dignitate. Vnde & pacta quæ tempore poſteriora ſunt, euacuatis anterioribus, maiora priorū habentur. Per Hieremiā quoq; Prophetam, Teſtamentum Nouum ſe daturum, euacuato priore ſic Dominus pollicetur, Ecce, dies uenient, dicit Dominus, & feriam domui Iſraël, & domui Iuda fœdus nouum: non ſecundun pactum, quod pepigi cum patribus ueſtris, in die, quādo adpræhendi manum eorum, ut educerem eos de terra Aegypti, pactū quod inritum fecerunt, & ego dominatus ſum eorum, dicit Dominus. Sed hoc eſt pactū, quod feriam cum domo Iſraël. In quo loco uocationis Prophetarum Teſtamenti Noui eſt facta commemoratio, quod quia diſcrepare potuit à Veteri Teſtamēto, inde adiungit, Non ſecundum teſtamentum, quod dedi patribus eorum. Eſt enim in utroq; mirabilis differentia præceptorum. In

ſtro, & auferte præputia cordium ueſtrorum, uiri Iuda, & habitatores Hieruſalem, ne forte egrediatur ut ignis indignatio mea, & ſuccendatur, & non ſit qui extinguat. Quibus uerbis admonetur Hieruſalem, à uetuſtate circuncíſionis & legis, quæ ſpinis cõparatur & uepribus, ad gratiã Noui tranſire Teſtamenti, & per fidem Euangelii, cordis circuncíſionem tenere, non carnis. Iuxta quod legimus Petro Apoſtolo dicente, Fide purificans corda eorum. Quam ſimiliter fidem, iam non per priſca ſignacula carnis, & iniuria corporis, ſed per nouam gratiam lauacri ſpiritalis adipiſcendam Dominus per Eſaiam adnunciat, dicens, Ne memineritis priorum, & antiqua ne intueamini, Ecce, noua faciam, quæ nunc orientur, & cognoſcetis ea: & ut oſtenderet, quæ eſſent ipſa noua, ſubiecit, Faciam in deſerto uiam, & flumina in loco inaquoſo, adaquare genus meũ electũ, & plebem meã quã adquiſiui. Quid ergo hoc indicabat niſi baptiſmatis purificationẽ, in qua nõ iã uetuſta circuncíſione carnis quiſq; ſignatur, ſed ſola gratia ſacræ undæ, per fidem abluitur. Verum, quia hanc cordis circuncíſionem, Hebræi non recipiunt, Hieremias prædixit, dicens, Omnes Gentes habent præputium, omnis autem domus Iſraël, incircunciſus eſt corde. Nam quod & ab Hieſu duce ſecundo legitur, populus circunciſus, ut ſignificaret in heremo ceſſaſſe circuncíſionẽ, quæ in Aegypto exercebatur, & à Domino ſaluatore cordis circuncíſionẽ, poſtmodum credentes eſſe mundandos. Et bene cultris lapideis circuncíſio ſecunda fit, quia petra Chriſtus eſt, per quem ſpiritali circuncíſione credentes, purgantur ab omnibus illecebris uitiorum.

ℭ De ſacrificiis. Cap. XVI.

IAm uero ueteris reprobatione, quod uictimæ eorum abiicerentur, & in abominationem tranſierint, per Eſaiam ſic Dominus dicit, Quo mihi multitudinem uictimarum ueſtrarum, dicit Dominus: plenus ſum holocauſtis arietũ, & adipe pinguiũ, & ſanguine uitulorum, & agnorum, & hircorum nolui. Cum ueneritis ante conſpectũ meum, quis quæſiuit hæc de manibus ue-

ſtris, ut ambularetis in atriis ſanctis meis, ne adferatis ultra ſacrificiũ fruſtra. Incenſum abominatio eſt mihi, Neomenia, & Sabbata, & feſtiuitates ueſtras, alias non feram iniqui ſunt cœtus ueſtri. Calendas ueſtras, & ſolennitates ueſtras, odiuit anima mea: facta ſunt mihi moleſta, laboraui ſuſtinens. Et cum extenderitis manus ueſtras, auertam oculos meos à uobis. Et cum multiplicaueritis orationem, non audiam: manus ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Item, ipſe de Iudæorum ſacrificiis, Facta ſunt morticinia eorum, quaſi ſtercus in medio platearũ. Quæ ſunt hæc morticinia? niſi ueteris legis ſacrificia: quæ, quoniam iam remota ſunt, uelut abiecta ſtercora reputantur. Vnde & idem Propheta alias de ipſis eorũ ſacrificiis, ſic dicit, Qui immolat bouem, quaſi qui interficiat uirũ: qui mactat pecus, quaſi qui excerebrat canẽ: qui offert oblationem, quaſi qui ſanguinem ſuillum offerat: qui recordatur thuris, quaſi qui benedicat Idolo. Item Hieremias, de repulſis à Domino uictimis, & holocauſtis Iudæorum, Vt quid mihi thus de Saba offertis, & calamũ ſuaueolentem de terra longinqua. Holocautomata ueſtra, non ſunt accepta, & uictimæ ueſtræ, nõ placuerunt mihi. Propterea, hæc dicit Dominus: Ecce, ego dabo in populum iſtum ruinas, & ruent in eis patres, filii, ſimul uicinus, & proximus, & peribunt. Vide, quia eorum ſacrificia nõ propter ſe carnaliter cõmendantur, ſed propter ſolá cordis, & fidei obedientiam, quam increduli amiſerunt. Vnde adhuc idẽ Propheta ſic dicit, Holocautomata ueſtra, & uictimas ueſtras comedite ipſi; quia non ſum loquutus patribus ueſtris, & non præcepi eis in die, qua eduxi eos de terra Aegypti, de uerbo holocautomatum, & uictimarum. Sed hoc uerbum præcepi eis, dicens, Audite uocem meam, & ero uobis Deus, & uos eritis mihi populus, & ambulate in omnia, quæ mandaui uobis, & bene ſit uobis: & non audierunt, nec inclinauerunt aurẽ ſuã, ſed abierũt in uoluptatibus, & prauitate cordis ſui mali. In qua ſentẽtia, ſubaudiendum eſt, Nõ præcepi eis de uerbo holocautomato, quaſi illa pro ſeipſa diligerem, ſed ut eorum fidei obedientiam adprobarem.

rem. Item ipſe qui ſupra, Scribam, inquit, multiplices leges me as, quæ uelut alienæ computatæ ſunt, hoſtias afferent, immolabunt carnes, & comedent, Dñs autem non ſuſcipiet eas. Et poſt hæc deteſtans eorum ſacrificia, Non libabunt, inquit, Domino uinum, nec placebunt ei ſacrificia eorum, quaſi panis lugentiũ: omnes qui comedent eum, contaminabuntur, non intrabunt in domũ Domini. Et Iohel, Interiit de domo Dei ueſtri ſacrificiũ & libatio. Item Malachias, Non eſt mihi uoluntas in uobis, ait Dominus, & munus non ſuſcipiam de manu ueſtra. Ab ortu enim ſolis uſq; ad occaſum, magnum eſt nomen meum in Gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio mũda, quia magnum nomen meum in Gentibus, ait Dominus. Quo teſtimonio patet, ſacrificia Iudæorum immunda eſſe, & reprobata, & ſola oblatio Gentium, Domino eſſe accepta.

De eſcis. Cap. XVII.

IN Regũ libro, ſic dicit, Factus eſt ſermo Domini ad Heliam, dicens, Surge, & uade in Sarepta Sidoniorũ, & manebis ibi. Præcepi enim ibi mulieri uiduæ, ut paſcat te. Et ſurrexit, & abiit in Sarepta, ad portã ciuitatis, & accepit à uidua eſcam, & manducauit. Tunc Helias iuſſu Dei uaſa eius repleuit, & apud ipſam alienigenam hoſpitatus, eſcis Gentibus uixit: quod fieri non liceret, niſi lex ſpiritaliter data fuiſſet. Dum enim quædam in lege, quaſi non munda, in cibo damnantur, mores hominum procul dubio ſignificantur, quia non admittit Deus in ſanctis ſuis ad æternam uitam prædeſtinatis, quidquid per illa immunda animalia in moribus hominum comparatur. Omnia enim quæcunq; à Deo in ipſis primordiis mundi creata ſunt, ſuæ uocis autoritate: non tantum bona, ſed etiam ualde bona probantur. Ideo, quæcũq; in genere ſignificantur animalium immundorũ, rectius deriuantur in moribus hominum.

Hactenus ritus Iudaicos, & celebrationes diuinis teſtimoniis confutauimus. Cap. XVIII.

DEhinc ſacramenta noſtræ fidei perſtringamus, manifeſtā tes primum, quia non ſolum propter Iudæos teſtamentū legis datum eſt, ſed & propter omnes Gentes. Hæc enim Prophe ta teſtatur, dicens, Adnunciabitur Domino generatio uentura, & adnunciabunt cœli iuſtitias eius populo, qui naſcetur, quē fecit Dominus. Et iterū ipſe, Donec adnunciem brachium tuū gene rationi omni, quæ uentura eſt, potentiam tuam, & iuſtitiam tuā Deus. Et Eſaias, De Sion egreditur lex, & Verbum Domini de Hieruſalem, & iudicabit Gentes, & arguet populos multos uſq; in longinquū. Dauid etiam in Pſalmis, Tunc dicent inter Gen- tes, magnificauit Dominus facere cum illis, magnificauit Domi nus facere nobiſcum, facti ſumus lætantes. Quibus teſtimoniis manifeſtatur priùs Iudæis eſſe teſtamentum legis conceſſum, poſtea uero Gentibus, quod propterea collatum eſt illis, quia in eo cognoſcere poterant Chriſtum, quem Iudæi mente cæcati, ne- quaquàm intelligunt.

¶ Quod legis ſcriptura, non ſolum hiſtorialiter, ſed etiam myſtico ſenſu idem ſpiritaliter ſentienda eſt. Cap. XIX.

DOcet Dominus in Pſalmis, Attendite popule meus in legē meam, inclinate aurem ueſtram in uerba oris mei, aperiā in parabolis os meū, loquar propoſitiones ab initio. Quod etiam & Propheta in alio Pſalmo confirmat, dicens, Inclinabo ad ſimi litudinem aurem meam, aperiam in Pſalterio ænigmata mea. In ſimilitudine enim & ænigmate, ſentiūtur omnia legis. Aeni gma enim obſcura eſt ſimilitudo, per quā monetur homo, ut cor ſuum acuat, & ad interiora intelligenda, cōfugiat. Sic quoq; Sa pientia per Salomonem dicit, Scribe legem dupliciter & tripliciter, in corde tuo. Dupliciter enī ſentitur lex, ut primū ſecundū hi ſtoriam, deinde ſecundum ſacramentorum intelligentiam ſentia tur. Tripliciter autem ſcribitur, dum non ſolum hiſtorialiter uel myſtice, ſed etiam moraliter, quid in unūquenq; gerere debeat, edocetur. Vnde & Arca, quæ conſtruebatur à Noe, bicamerata

& tricamerata

& tricamerata fieri iubetur, quod intra eccleſiã omnis legis materiã & hiſtoria locum habeat, & myſticum ſenſum recipiat, & in formationem morum contineat. In parabolis enim & ænigmatibus, ſcripta eſt lex: & ipſæ parabolæ & propoſitiones, habent myſticas expoſitiones. Hinc eſt, quod Iudæis obtecta & clauſa ſunt omnia, qui niſi crediderint, ad earum intelligentiam peruenire non poſſunt.

ℭ Quia teſtamentum legis, Iudæi non intelligunt. Cap. XX.

Signata enim habent iſta omnia ſacramenta ſcripturarum, & ignorant quod legunt. Legunt quippe omnia, & non intelligunt. Sicut de eis cecinit Dominus ad Prophetam, Dic, inquit, populo huic, auditione audietis, & non intelligetis: & cernentes uidebitis, & non ſcietis: Incraſſatum eſt enim cor populi huius. Et iterum, Auferet Dominus ab Iuda, & ab Hieruſalem ualidũ & fortem, iudicem & Prophetam, ſapientem de architectis, & prudentem eloquii myſtici. Et quidem cuncta abſtulit ab eis Deus, & ſignauit illis omnia ſacramenta, iuxta duritiam cordis eorum, ne forte intelligant. Eodem Eſaia teſtante de ipſis, Et erit, inquit, uobis uiſio, ſicut uerba libri ſignati, quem cũ dederint ſcienti literas, dicent, lege iſtud: & reſpondebit, Nõ poſſum, ſignatũ eſt enim. Sed quidam adiecit de Scientibus, In illa die, audient ſurdi uerba libri huius, & de tenebris, & caligine oculi cæcorum uidebunt. Patefacta ſunt enim Gentibus legis myſteria, Iudæis uero clauſa ſunt. Sicut & Danihel dicit, Clauſi ſunt, ſignatiq́ ſermones, uſq; ad tempus cõſummationis, quouſq; addiſcant multi, & impleatur uiſio, ut cognoſcant omnia hæc. Nã quod & Moſi facies uelamine tegebatur, dum deſcenderet de monte cum tabulis, id ſignificabat, quia præ cæcitatis caligine, Iudaicus populus legem ipſam non poſſet agnoſcere: dum enim legitur Moſes, uelamen eſt poſitum ſuper cor eorum.

ℭ Quia intelligere legem non poſſunt, niſi in Chriſtum crediderint. Cap. XXI.

LOquente Eſaia, Si non credideritis, nō intelligetis, iuſtus enim ex fide mea uiuit, ait Dominus per Prophetam. Inde & Abraham pater Gentium factus eſt, quia credidit Deo, & reputatū eſt ei ad iuſtitiā. Iſti aūt quamuis legem & Prophetas teneāt, tamen non indulgendū eſt eis, Hieremia teſtante. Et dixit Dominus ad me, Si ſteterit Moſes & Samuel coram me, non eſt anima mea ad populum iſtum, eiice illos à facie mea, & egrediantur. Per Moſen quippe lex, per Samuelem, Prophetæ intelliguntur. Quos, quamuis Iudæi habent, propter erroris tamen impietatē, proiecti ſunt. Opera enim eorum, & iuſtitia, ſine fide Chriſti, nihil eis prodeſt. Teſtante Domino per Hieremiam, Quia mei oblitus es: ecce, ego adnunciabo iuſtitiam tuam, & opera tua non proderunt tibi.

¶ Quia duo Teſtamenta ſunt tradita. Cap. XXII.

SEd quoniam duo teſtamenta, Nouum & Vetus, ab omnipotente Deo ſunt tradita, Salomon in Canticis Canticorum declarat, In ianuis noſtris, omnia poma, noua & uetera, frater meus, ſeruaui tibi. Et alio ſcripturæ loco, ita repromittit Deus, Dabo, inquit, uobis pluuiam temporaneam, & ſerotinam: Vetus ſcilicet teſtamentum, & Nouum, & utroq; imbre uos inrigabo. Imber enim, pro doctrina accipitur Teſtamentorum. Vnde eſt illud, Expectetur ſicut pluuia ſermo meus, & effundet ſuper terram imbrem. De quibus & Dominus dixit, Simile eſt regnum cœlorū patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & uetera.

¶ Quia baptiſmus in remiſſionem peccatorum cunctis fuerat repromiſſus. Cap. XXIII.

ET quia per baptiſmum erat purgatio peccatorum futura, nō per circunciſionem, quæ baptiſmi fuerat forma, Scripturarum uoces idipſum aperte declarant. Eſaias enim futurum baptiſmi myſticum, ſic præcinebat futuris credentibus, dicens, Haurietis aquas cum gaudio de fontibus Saluatoris. Quibus uerbis etiā ipſum Saluatorem oſtendit Propheta, de cuius fontibus, aquas purificationis prædicat hauriēdas, id eſt, de fontibus HIESV.

Hoc enim Hebræorum lingua, Saluator, exprimitur. Vnde & ipſe clamabat, Si quis ſitit, ueniat ad me & bibat. Ad quod baptiſmi ſacramentum, idem Eſaias Iudæos & Gentes, ita prouocat, dicens, Omnes ſitientes, uenite ad aquas. Has aquas, & hunc fontem, & per Iohelem prænunciabat Spiritusſanctus; dicens, Diſtillabunt, inquit, montes dulcedinem, & colles fluent lacte, & per omnes riuos Iuda, ibunt aquæ, & fons de domo Domini egredietur, & irrigabit orbem terrarum, id eſt, uniuerſitatem omniũ Gentiũ. De hoc fonte & Zacharias, In die, inquit, illa, erit fons patens domui Dauid, & habitantibus Hieruſalem, in ablutionẽ peccatorum, & menſtruatæ. Dic, quæſo, quis eſt iſte fons patens? niſi, in quo omnes renaſcimur, per quẽ & peccatorum purificantur delicta, & ſordes menſtruatæ, hoc eſt, immundæ animæ ſalutari lauacro abluuntur. De cuius aquis, & alibi idem Propheta teſtatur, Et erit, inquit, in die illa, exibunt aquæ uiuæ de Hieruſalem, medium earum ad mare orientale, & medium earum ad mare nouiſſimum. In die illa, erit Dominus unus, & nomen unum, & reuertetur omnis terra uſq; ad deſertum. Quæ ſunt igitur iſtæ aquæ uiuæ, niſi baptiſma? quæ hominem cœleſtis ſpiritus infuſione, uiuificant. Sed cur de Hieruſalem exire adnunciantur? niſi quia Dominus in populo eodem conſiſtens, ait diſcipulis, Ite docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine Patris, & Filij, & Spiritusſancti. Sed harum pars media uadit ad mare orientale, id eſt, ad populum circunciſionis, & media ad mare nouiſſimum, quod eſt, ad populum Gentium, fide poſtremum, ut omnibus ſitientibus largiatur, tam Iudæis, quàm Gentibus, qui in Domino credunt. De quibus aquis adhuc & per eundem Prophetá dicitur, Quod egrediantur de domo Domini, & creſcant in fluuium, & pergant ad ſolitudinem, ſiue ad mare mortuum, & omnia, ad quæcunq; uenerint, uiuificentur, atq; ſanentur. Sic enim idem Propheta dicit, Conuerti me ad portã domus Domini: & ecce, aqua egrediebatur ſubter limẽ domus ad orientẽ. Facies enim domus reſpiciebat ad orientẽ, aquæ autem deſcen

debant in latus templi ad extremum, ad meridiem altaris. Et cõuerti me ad uiam foras portam exteriorem, quæ reſpiciebat ad orientem: & ecce, aqua redundans à latere dextro, id eſt, à Chriſti latere. Deinde dicit, Et tranſduxit me per aquas, & ait ad me, Aquæ iſtæ, quæ egredientur orientales, & deſcendẽt ad plana deſerti: utiq; Gentes ſunt, intrabunt enim mare, & exibunt, & ſanabuntur aquæ, & omnis anima uiuens, quæ reſpicit, quocũq; uenerit torrens, uiuet, & erunt piſces multi ſatis, id eſt, regenerati. Et adiecit, Poſtquàm uenerint aquæ illæ, & ſanabuntur, & uiuent omnia, ad quoſcunq; uenerit torrens. Et ſtabunt ſuper illa piſcatores, hoc eſt, Apoſtoli, atq; doctores: plurimæ ſpecies erũt piſcium eius. Hoc dixit ad ſignificandam uarietatem gentium, ad undam lauacri uenientium. Vnde & adiecit, Sicut piſces maris, magni multitudinis nimie, in ripis eius, ex utraq; parte omne lignum pomiferum. Non deficiet foliũ ex eo, & non deficiet fructus eius per ſingulos menſes, adferre primitiua quæ de ſanctuario egredietur, & erunt fructus eius in cibum, & folia eius ad medicamina. Micheas quoq; Propheta, eiuſdem baptiſmi ſacramenta, ſub figura tranſitus maris, ita reuelat, dicens, Secundũ diem egreſſionis tuæ, de terra Aegypti, oſtendã eis, mirabilia uidebunt Gentes, & confundentur: manus ſuas ponent ſuper os ſuum, Dominum Deum noſtrum ſanctificabunt, & timebunt. Quis Deus ſimilis tibi, qui auferes Iniquitatẽ, & transfers peccatũ reliquiarum, quia miſericors eſt, conuertet, & miſerebitur noſtri. Deponet iniquitates noſtras, & proiiciet in profundum maris omnia peccata noſtra. In qua ſententia, lector animaduertet, manifeſtiſſime reuelari myſterium baptiſmi. Secundum, inquit, diem, egreſſionis tuæ de Aegypto, oſtendam eis mirabilia: deinde hoſtes ſequentes, id eſt, delicta noſtra. Præterea, ſicut Aegyptios in mare proiectos, ita in baptiſma deleta delicta, atq; extincta, ita pronunciat, dicens, Quoniam miſericors eſt, conuertet, & miſerebitur noſtri. Demerget delicta noſtra, & proiiciet in profundum maris, omnia peccata noſtra. Quid clarius hoc teſtimo

nio

nio? quidue apertius? omnis enim per fidem uerus Iſraël exit ab Aegypto, dum renunciat ſeculo. Ingrediturq; mare rubrum, baptiſmũ ſcilicet Chriſti cruore ſignatum. Tunc hoſtes inſequentes intereunt, quia ſtatim delicta moriuntur, ubi animæ regeneratorum reſurgunt. Legimus quoq; Aaron in præfiguratione baptiſmi, aquis ablutũ, cuiuſq; filii ſacerdotiũ paterno iure participes, laticis etiam ſanctificatione purificantur. Iam tunc quidem purgatio illa, baptiſmi formam gerebat, cuius nunc lauacri ſacramẽto, abluitur omnis populus eccleſiæ, quod eſt corpus ueri, & magni ſacerdotis in remiſſionẽ peccatorum, & lotis ſordibus in ſanctificationem diuino cultui conſecratur. Eſaias nanq; Propheta, inter cætera oſtendit: nequaquàm poſſe delicta Iudæorum dimitti, niſi abluti baptiſmo fuerint. Dicit enim per eundem Prophetam Spiritusſanctus, Laboraui ſuſtinens, ſi multiplicaueritis orationes, nõ audiã, manus ueſtræ ſanguine plenæ ſunt. Lauamini, mundi eſtote. Pro omnibus quippe uictimis, quas memorauerat idem Propheta, pro cunctis Neomeniis & Sabbatis, atq; ſolennitatibus, ſolam baptiſmi purificationẽ præcepit: pro cunctis quoq; inquinamentis peccatorum, ſolum regenerationis lauacrũ, quo tantum peccata abluuntur. Quod quia Iudæi reſpuunt, audiant Dominum per Prophetam Ezechielem ſibi comminantem, Et factus eſt, inquit, ſermo Domini ad me, dicens; Fili hominis, notas fac Hieruſalem abominationes ſuas, & dices, hæc dicit Dominus: Hieruſalem radix tua, & generatio tua de terra Chananæa, pater tuus amorreus, & mater tua cœthea, & quando natus es, in die ortus tui, non eſt præciſus umbilicus tuus, & aqua non es lota in ſalutem. Vbi oſtenditur, quod in peccatis grauibus ſit Hieruſalem, & inde peritura eſſet, quod non ſit lota aqua in ſalutem: quod eſt plena ſignificatio baptiſmi. Ad eos autem, qui conuertuntur ad Chriſtum, & baptizantur, ſic ibi ſermo Domini ſequitur, Et ingreſſus ſum pactum tecum, ait Dominus, Laui te aqua, mundaui ſanguinem tuum ex te; & unxi te oleo. Significans per pactum, Teſtamentum Nouum. Per aquam & oleum,

baptiſmum & chryſma. Cuius baptiſmi purificationem, ſic Spiritusſanctus per eundem prophetam illis futuram promittit, dicẽs, Tollam quippe uos de Gentibus, & congregabo de uniuerſis terris, & adducam uos in terram ueſtram. Et effundam ſuper uos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis ueſtris. Et ut Nouum Teſtamentũ ſuſcipiant, ſic ſequitur, Et dabo uobis cor nouum, & ſpiritum nouum ponam in medio ueſtri, & auferã cor lapideum de carne ueſtra, & dabo uobis cor carneũ, & ſpiritum meum ponam in medio ueſtri: Faciam, ut in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis, & operemini.

¶ Quia Chryſmate omnes ſanctificarentur. Cap. XXIIII.

LOquitur Dominus ad Moſen, dicens, Sume tibi aromata prima, & oleum de oliuetis, facieſq; unctionis oleum ſanctum, unguentum compoſitum, & unges ex eo tabernaculum teſtimonii, & Arcam teſtamenti, menſamq; cum uaſis ſuis, candelabrum & utenſilia eius, altaria thymiamatis, & holocauſti, & uniuerſa quæ ad cultum eorum pertinent. Sanctificabiſq; omnia, & erunt Sanctaſanctorum, qui tetigerit ea, ſanctificabitur. Aaron & filios eius unges: ſanctificabiſq; eos, ut ſacerdotio fungantur mihi, filiis quoq; Iſraël dices, Hoc oleum unctionis, ſanctum erit mihi in generationes ueſtras. Figura enim huius prioris tabernaculi, ad typum eccleſiæ ducitur, cuius omnis diuerſitas populorũ in teſtimonio ſanctitatis perũgitur, quæ per illa uniuerſitatẽ operũ figurabatur, ut ſacri chryſmatis ſanguine delibuti, omnes ſanctificentur, atq; ſanctificati in Dei gloriam præparentur.

¶ Quia per ſignũ crucis credentes ſaluarẽtur. Cap. XXV.

CRucis autem figura, quæ fidelium frontes ad tutelam ſalutis deſignant per Ezechielem Prophetam, legitur demonſtrata. Et uocauit, inquit, uirum, qui indutus erat lineis, & atramentarium ſcriptoris habebat in lumbis ſuis, & dicit ad eum, Signa thau in frontes uirorum gementium, & dolentium, ſuper cunctis abominationibus, quæ fiunt in medio eius. Et poſt hæc adiecit, Tranſite per ciuitatẽ, & percutite: non parcat oculus ueſter,

ſter, neq; miſereamini, ſimul adoleſcentulũ & uirginẽ, paruulũ & mulieres interficite uſq; ad internitionẽ. Omnẽ autẽ, ſuper quẽ uideritis Thau, ne occidatis. Intelligere ergo nos oportet hãc ſententiã. Thau quippe litera, ſpeciẽ crucis demonſtrat. Cuius ſigna culo prænotati ſunt, quicunq; ab exitu huius ſeculi liberãtur. Eiuſdem typũ præfigurabat in Aegypto ſanguis ille, agni immaculati, quo imaginarie ſignantur poſtes corporis noſtri, ut merito loquamur, dicẽtes, Signatũ eſt ſuper nos lumẽ uultus tui Domine. De hoc ſigno dicit Eſaias ex perſona Domini, Ecce uenio, ut congregem cũ omnibus Gentibus, & linguis: & uenient, & uidebũt gloriã meã, & ponã in eis ſignũ: utiq; crucis. Et alibi, Et erit, inquit, Dominus nominatus in ſignũ æternũ, quod nõ auferetur. Quod etiam & alibi idẽ Propheta ſignificare uoluit de Chriſto, dicens, Et eleuabit ſignũ in nationibus. Vbi oſtendit, quod eleuato ſigno crucis, Gentes ad eũ uenirẽt, atq; crederent. Cuius ſacræ crucis gloria, ita eſt & in Pſalmis prædicta, Dicite in nationibus, Dominus regnauit à ligno. De qua cruce Domini HIESV Chriſti, per Ezechielẽ ita Dominus loquitur, Gladius exacutus eſt, & limatus, ut cædat uictimas. Exacutus es, qui moues ſceptrũ filii mei. Succidiſti lignũ, & dedi eũ ad leuigandũ, ut teneatur manu. Quo teſtimonio, & filiũ Dei crucifixũ oſtenditur, & crucis eius ſignũ ſuſcipiendũ, ab omnibus uoce diuina pronunciatur. Cuius Crucis figurã, de duobus lignis cõpoſitã, idẽ Ezechiel ita figuraliter prænunciat, dicens, Factus eſt ſermo Domini ad me, dicẽs, Et tu fili hominis, ſume tibi lignũ unũ, & ſcribe ſuper illud, Iudæ & filiorũ Iſraël ſociis eius, & tolle lignũ alterũ, & ſcribe ſuper illud, Ioſeph lignũ Effraim, & cunctæ domus Iſraël, ſociorũq; ei⁹, & adiunge illa unũ ad alterũ, tibi in lignũ unũ, & erũt in unione in manu tua. Vbi oſtendit Iudã, & Hieruſalẽ in unũ cõuerti debere, & crucis ſignũ ſuſcipere, quod per duo ligna ſignificatũ eſt. Hæc ſunt duo ligna, quæ illa uidua alienigena, ad quã mittitur paſcẽdus Helias, uolebat colligere, priuſq; moreretur. Vbi nõ ſolũ ligni nomine, ſed etiã & numero lignorũ ſignũ crucis expreſſum eſt.

Quia panis & calicis ſacramentum Deo placitum eſſet in holocauſto, ſcripturarum teſtimoniis non tacetur. Cap. XXVI.

HVius enim ſacrificii præfiguratio, in ſacerdote Melchizedec, antea fuit expreſſa. Iſte enim ſacerdos Dei excelſi cum benediceret Abrahæ, ob myſteriũ futuri holocauſti, panem & uinum in ſacrificio Domino obtulit. Hoc enim ille primũ in typo filii Dei expreſſit, ad quem Pſalmiſta ex perſona patris ſic dicit, Ante Luciferum genui te, Tu es ſacerdos in æternum, ſecundum ordinem Melchizedec, Hoc eſt, iuxta ritum huiuſmodi ſacrificii, quod & in paſſione ſua proficiens, Chriſtus impleuit. Quodque etiam & Apoſtolos in commemorationem ſuam fieri iuſſit. Nõ ergo iam uictimas Iudaicas, quales ſacerdos Aaron obtulit, credẽtes offerunt, ſed quales idem Melchizedec rex, ſalem immolauit, id e, panem & uinum, quod eſt corporis & ſanguinis Domini ueriſſimum ſacramentum. De quo idem Dominus dixit, Qui manducauerit carnem meã, & biberit ſanguinem meum, in me manet, & ego in eo. Cuius quidem ſacrificii ſacramentum, & in Salomone, pro immolatione panis ac uini ita monſtratur, Sapientia ædificauit ſibi domum, excidit columnas ſeptem. Immolauit uictimas ſuas, miſcuit uinum ſuum, propoſuit menſam ſuam, miſit ſeruos ſuos, dicentes, Si quis eſt paruulus, ueniat ad me. Et inſipientibus loquitur, Venite, comedite panem meũ, & bibite uinum quod miſcui uobis. Derelinquite inſipientiam, & uiuetis, & ambulate per uias prudentiæ. Dei ergo ſapientia Chriſtus, conſtituit ſibi domum, ſacroſanctam eccleſiam, in qua maƈtauit ſui corporis hoſtias, in qua miſcuit uinum ſui ſanguinis, in calice ſacramenti diuini, & præparauit menſam, hoc eſt, altare Domini, cum mittens ſeruos ſuos, Apoſtolos atq; doctores ad inſipientes, id eſt, ad omnes Gentes, uerum Deum ignorantes, dicens eis, Venite, comedite panem meum, & bibite uinũ quod miſcui uobis, Id eſt, ſancti corporis eſcam ſumite, & poculũ ſanguinis ſacri percipite. Cuius quidem gratiã, quia Gentes ſumunt,

& Iudæi non meruerunt, declarat hoc Propheta Eſaias, dicens, hæc dicit Dominus Deus: Ecce, ſerui mei comedent, & uos eſurietis: ecce, ſerui mei bibent, & uos ſitietis: ecce, ſerui mei lætabuntur, & uos confundemini: ecce ſerui mei lætabuntur præ exultatione cordis, & uos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione ſpiritus, ululabitis. Et dimittetis nomen ueſtrum in iuramentum electis meis, & interficiet te Dominus Deus, & ſeruos ſuos uocauit nomine alio, id eſt, Chriſtiano. In quo, qui benedictus eſt ſuper terram, benedicetur in Deo, Amen. Interficietur enim Iſraël, ſuccedit ex Gentibus populus. Tollitur illis Vetus Teſtamentum, redditur nobis Nouum: conceditur nobis ſalutaris cibi gratia, & poculū ſanguinis Chriſti, illis fame & ſiti arentibus: Mittatur & nouo populo nomen aliud, ſcilicet, Chriſtianū, & omnia quæ ſunt geſta, nouitatem gratiæ reſonant.

Recapitulatio operis.

O Infelicium Iudæorum dementia deflenda: ecce, Saluatoris aduentū, nec Teſtamenti Veteris authoritate intelligunt, nec eum ueniſſe accipiunt. Gentium conuerſionem legunt, & de ſua reprobatione minime confunduntur. Sabbati obſeruationem ſuſcipiunt, quem reprobatum ſcripturæ teſtificatione cognoſcunt. Circuncisionem carnis uenerantur, qui cordis munditiam perdiderunt. Nos autem, ſub gratia poſiti, omnia hæc facta, & celebrationes, quæ futurorum erant indicia, iam cognoſcimus eſſe completa. Quidquid enim huiuſmodi ſacramenti prophetabatur, iam Chriſtus impleuit: qui non uenit ſoluere legem, ſed adimplere: adueniente ergo ueritate, umbra ceſſauit. Ideoq; iam carnaliter nō circuncidimur, quia in circuncisionis typo, promiſſi baptiſmatis ſacramento mundamur. Sabbati otium ſuperuacuum ducimus, quia iam reuelatam ſpem, quietis æternæ tenemus. Sacrificia Veteris legis non immolamus, quia per eadem ſacrificia, aut Chriſti paſſionem, aut carnalium uitiorum mortificationem inſinuatam cognoſcimus. Azima non obſeruamus, quia expurgata ueteris uitæ malitia, in noua fidei gratiam ambu

lamus. Differentias ciborum, non cuſtodimus, quia cuncta illa ſpiritaliter diſcernimus in moribus hominum, quæ immundorum ſignificabat diuerſitas animalium. De agni eſu, paſca non celebramus, quia paſca noſtrum iam immolatus eſt Chriſtus, qui pro illo agno figurabatur, qui tanquàm ouis, ad occiſionem ductus eſt, & quaſi agnus coram tondente ſe, ſic non aperuit os ſuũ. Neomenias nouæ lunæ non cuſtodimus, quia iam in Chriſto noua creatura, uetera tranſierũt: ecce, facta ſunt noua. Scenophegias, id eſt, ſolennitates tabernaculorũ nõ obſeruamus, quia tabernaculũ Dei, ſancti eius ſunt, in quibus habitat in æternũ.

Dicis formulas ſpiritalis intelligentiæ cõponendas, tibiq; mittendas pro ſtudio paternæ erga te ſolicitudinis æſtimaui: quibus perceptis, in omni ſcriptura diuina facile, ſed ad intellectũ ſe, qua ſenſus intenderet. Nã cũ litera occidat, Chriſtus autem uiuificet, neceſſe eſt, ad illa ſpiritaliũ interiora ſermonũ, ſpiritu uiuificãte, penetrari. Vniuerſam porro ſcripturam tam ueteris inſtrumenti quàm noui, ad intellectum allegoricum eſſe ſumendam, admonet nos uel illud, quod in Veteri Teſtamento legimus, Aperiam in parabolis os meum, loquar ænigmata antiqua. Vel illud item in Nouo Teſtamento ſcribitur. Hæc omnia loquutus eſt HIESVS in parabolis ad turbas, & ſine parabolis non loquebatur eis. Nec mirandum, quod ſermo diuinus Prophetarum, Apoſtolorumq; ore prolatus, abuſitatũ illo hominibus, ſcribendi modo multum receſſerit, facilia in promptu habens magna interioribus ſuis continens, quia & reuera fuit congruum, ut ſacra Dei dicta, cæteris ſcripti ſunt, merito ita & ſpecie diſcernentur. Nec illa cœleſtium arcanorum, dignitas paſſim, atq; indiſcreta cunctis pateret, ſanctumq; canibus, & margaritas porcis exponeret, ut uere eſt illud columbæ deargentatæ modũ, cuius poſteriora ſpecie auri ſplendẽtis inradiãt. Ita ſcripturæ diuinæ prima quæq; argento fulgerent, auro occultiora rutilarent. Recte itaq; procuratum eſt, ut illa eloquiorum caſtitas promiſcuis cunctorum oculis abditu ſuo, quaſi quodam uelamine pudicitiæ contegeretur. Hac diuina optime diſpenſatione prouiſum eſt, ut ſcripta ipſa ita

tegerentur cœleſtibus obumbrata myſteriis, ſicut ſecreto ſuo ipſa diuinitas operiebatur. Igitur cũ in libris ſanctis oculi Domini, uterus Domini, pedes arma, etiam Domini ſcripta reperiatur, longeq; abſit à catholica eccleſiarum fide, Deum corpore determinari, qui ſit inuiſibilis incomprehenſibilis, infinitus. Requirendum eſt, qualiter iſta per Spiritumſanctum figurali expoſitione referentur. Hic enim inueniuntur Dominici interiora templi: hic illa Sancta ſanctorum. Corpus ergo ſcripturæ ſacræ, ſicut traditur, in litera eſt.

LIBER B. ISIDORI EPISCOPI, DE VITA VEL obitu Sanctorum, qui Deo placuerunt.

PRæfatio quorundam ſanctorum, nobiliſſimorumq; uirorũ ortus, uel geſta cum genealogiis ſuis, in hoc libello edita ſunt. Dignitas quoq;, & mors eorum, atq; ſepultura, ſententiali breuitate notata. Quæ quamuis omnibus nota ſint, qui per amplitudinem percurrunt ſcripturarum, facilius tamen ad memoriam redeunt, dum breui ſermone leguntur, qui in ſcriptura laudibus præfuerunt.

Adam	Symeon	Moſes
Abel	Leui	Aaron
Enoch	Zabulon	Ioſue
Noe	Iſachar	Phinees
Melchiſedec	Dan	Gedeon
Abraham	Gad	Iepte
Iſaac	Aſſer	Samſon
Iacob	Neptalin	Samuel
Loth	Beniamin	Dauid
Ioſeph	Effraim	Salomon
Iudas	Manaſſes	Helias
Ruben	Iob	Heliſeus

Eſaias	Addo	Paulus
Heremias	Azarias	Andreas
Ezechiel	Helias	Iacobus
Danihel	Heliſeus	Iohannes
Oſeas	Zacharias	Philippus
Iohel	Thobias	Thomas
Amos	Tres pueri	Bartholomæus
Abdias	Eſdras	Matthæus
Ionas	Zorobabel	Iacobus Alphæi
Naum	Heſter	Iudas Iacobi
Abacuc	Iudith	Matthias
Sophonias	Machabæi	Symon Zelotes
Aggæus	Zacharias	Lucas Euangeliſta
Zacharias	Elizabeth	Marcus Euangeliſta
Malachias	Iohannes	Barnabas
Nathan	Maria	Timotheus
Achias	Simon Petrus	Titus.

I

ADam protoplaſtus, & colonus Paradiſi, princeps generis & dilectus, ad imaginē Dei factus, uniuerſitati prælatus, qui creaturæ nomina dedit, atq; in eis poteſtatē dominandi accepit. Hic in delitiis florētis paradiſi cōſtitutus, inter redolentes aromatū ſyluas, ac uernātia floribus arua, rudis habitator, nouæ uitæ gaudia peragebat. Vbi tellus fœcundatur perpetuo uirore, ubi fons decurrens quadrifluo labitur. Sed poſtquàm ſerpentis dolo, lingua pollutus fœminea, per tactum ligni, loci beatitudinē prophanauit, paradiſo proiectus, in terram ſentibus ſqualentē, operarius gemens incoluit. Amiſſaq; immortalitate, in puluerem, (unde carnis ſumpſerat ortum, poſt curſum annorum nongentorum triginta) rediit. Hinc iam poſteritas in crimine huius parentis, exul eſt paradiſi facta, ac labori, mortiq; ſubacta ingemuit. Sepultus eſt autem in loco Arbe, qui locus nomen à numero ſumpſit, hoc eſt, quatuor, pro eo quod tres Patriarchæ ibidem ſint

ſint ſepulti, & hic quartus Adam. Hic eſt Ebron Metropolis, urbis, Allophylorũ, in qua fertur quondam fuiſſe habitatio Gigantũ, ubi etiã & Dauid poſtea unctus eſt in regno. Eſt autem ciuitas fortis Iudæ in ſacerdotibus ſeparata, diſtans ad auſtralem plagam milibus xxii · procul ab Hieruſalem.

II.

ABel filius Adam, & paſtor ouiũ, in uita innocens, in morte patiens, poſt mortem non ſilens. In martyrio primus, in obedientia ſummus, in ſacrificiis Deo placens. In meritis fratri diſplicens, quem Cayn impius, & fratricida nouus, ira ſtimulante inuidiæ innocuum, ferro mundum, ſanguine immaculatũ proſtrauit. Cum adhuc innocens ferrum, cruoris humani facinus non haberet.

III.

ENoch filius Iareth, ſeptimus ab Adam, placens Deo, malorum neſcius, mortis ignarus; qui ſceleratorum hominum non ferens anguſtias, à pernicioſis contractibus mundi ſubtractus, meruit in eum locum transferri, unde fuerat protoplaſtus exclusus, ſcilicet, in æqualem habitationẽ beatæ uitæ. Sublatus eſt autẽ annorũ ccclxv. Manet autẽ hactenus in corpore, in conſummatione mundi reſtituet cũ Helia mortalẽ uitæ conditionẽ.

IIII.

NOe filius Lamech, decimus ab Adam, ſecundus reſtaurator orbis, atq; reparator iuſtitiæ inſignis, longanimis in ſpe, Sapiens, in opere iuſtus, Arcam condidit, admonitus introiuit, nec corruit turbulenti diluuii fluctibus, nec fragores uentorum, uel murmura cœli expauit: geſtatur per procellas, nec mergitur. Serpentibus ſociatur & beſtiis, nec terretur. Cui feræ colla ſubmittunt, alites famulantur: nanq; auem miſit, redeuntem ſuſtinuit: ſed perfida fraude corui decipitur. Merito columbæ geſtantis ore ramum paciferum edocetur. Reſeratiſq; foribus Arcæ beſtias & cuncta animantia per ſeptẽ dies abire permittit, ipſe poſtmodum egreſſus cum liberis, Deum collaudat, electus uictimas

immolat. Cuius Arcam ueteres reſidiſſe teſtantur in Armenia, ſuper montes Arath. Hic nongenteſimo L. anno mortuus eſt.

V.

MElchizedec, rex Salem, ſacerdos altiſſimi, primus, iureq; oblatorum ſacrificii, cuius origo ſecreta. Hunc eſſe aiunt Hebræi Sem primogenitũ Noe, tritauum Abrahæ. Ipſe eſt enim pater patrum, Prophetarum, & apoſtolorum origo. Ipſe eſt, qui paternæ pietatis benedictione, dominus fratris eſſe promeruit. Qui uerſis incedens ueſtigiis, patris genitalia texit, nec deriſit ebrium, ut procax & reprobus filius, ſed uelauit ut uerecundus. Vnde accidit in lege Iudæorum, parentes à filiis nunquam uideri nudatos. Hic Abraham reuertente poſt uictoriam, benedixit. Idem in typo ueri ſacrificii, de frugibus terræ, primus panem & uinũ Deo obtulit, quia ſacerdotiũ & regnum iure primogenitis debebatur, antequã Aaron ſacerdotio fungeretur. Hic etiã prior omnium poſt diluuium, urbem Salem condidit. In qua etiam & regnauit, quæ poſtea Iebus, ſiue Solema, & nunc deriuato uocabulo, Hieroſolyma uocitatur. Vixit annis ſexcentis, & perdurauit uſq; ad lxx. ætatis Abrahæ annũ, at mortuus eſt, ac ſepultus in ciuitate ſua Hieruſalem.

VI.

ABraham pater gentium, filius Tharæ, de ſtirpe Sem, natione Chaldæus, fide primus, exul ſpontaneus, obediens in præceptis, credulus in promiſſis, pauper in patria, in peregrinis locuples, in præliis uictorioſus, in uictoria non auarus. Reges quinq; ſuperauit, & ſpoliis exuit, captiuumq; parentem reduxit. Eo ſummus, ut trinitatem in typo uideret, & unitatem in myſterio ueneraretur: eo fidelis, ut in promiſſo germine, contra ſpem naturæ crederet: adeo iuſtus, atq; deuotus, ut indulgentiã unici pignoris, diuinitati non præponeret. Sed incunctanter præceptis parens, ad immolandũ filium religioſus parricida gladio dexteram armaret. Qui dum diſtinguit ferrum, unicum pignus in uictima oblaturus, nec natũ perdidit, & hoſtiam non amiſit. Filiũ

enim

enim ſacrificium obtulit, & arietem pro filio immolauit. Obiit clxxv. annorum, ſepultuſq; eſt in agro Ephron, in ſpelunca du-plici: in cujus interiori parte ſepultum ferunt Adam, in exterio ri uero Abraham. Diſtat autem hic locus, ut Ioſephus edocet vii. ab urbe Ebron ſtadio. Ibiq; adſerit Abraham & filium eius monu mentum habere pulcherrimum, inſtructo marmore, & opere ele gantiſſimo, illuc etiã & therebintum magnã arborem à conſtitu tione fuiſſe adſeuerat. Hanc Hieronymus uſq; ad Conſtantini im perium regis perduraſſe ſcribit: ipſa eſt enim quercus mambræ Amorrei, quæ fuit curia Abrahæ, quæ apud gentiles, in tanta ex titit ueneratione, ut eam muri ambitu circunſeptã, ſolenni con-ſecratione colerent.

VII.

ISaac, filius Abraham, ex repromiſſione in terra Chanaan ge nitus, ſemen æternum uocatus. Coniugalis uitæ caſtimonia clarus, promptus ad gratiam, ad ignoſcendum paratus, qui ex-cludentes non armis, ſed patientia uicit, qui pœnitentes cum bo nitate recepit. Qui per timorem Dei eo uſq; detulit honorem pa tri, ut ad aram ſponte ſacrificandus accederet, atq; in figuram Chriſti mortem non recuſaret. Obiit clxxx. annorum, ſepultuſq; eſt iuxta patrem ſuum.

VIII.

IAcob, filius Iſaac, natus in terra Chanaan, dilectus matri, ſupplantator fratris, humilis quoque & ſimplex, & innocen-ter habitans domum, qui peregre profectus, dum conſortio egeret hominum, comitatum meruit angelorum. Hic tamen poſtquàm primogeniti præripuit benedictionem, obediuit matri, & fraternæ iracundiæ patienter ceſſit, patriamque & pa rentes relinquens, exul effectus. Seruitutem longam ſuſtinu-it, laborem famis pertulit, & frigoris. Seruiuit ſocero, ut pa-ſtor mercenarius pauit gregem, expectans non diuiſionem, ſed de gregis lucro mercedem. Hic autem cum DOMI-NO colluctans, præualuit. Hic facie ad faciem DEVM uidit,

Hic famis inopia pulſus, cũ præclara progenie ingreſſus eſt Aegy-ptum. Emenſis cxlvii. annis, naturæ reddit obitum, & à filiis re-ductus in terram Chanaan, & ſepultus iuxta patrem.

IX.

LOth filius Aram, conſanguineus Abraham, pater Moab & Amon: apud Chaldæos natus, homo iuſtus, hoſpitalis. In Sodomis pie, caſteque inter nefariam gentem conuerſatus, qui propter ſolum hoſpitalitatis officiũ etiam ſuſceptor effectus eſt an-gelorum. Sulphureum exitium, ac Sodomitarum euaſit incen-dium. Manſitq; poſtea in urbe Segor, quæ eſt iuxta mare mor-tuum, ibiq; balſamum gignitur, & copioſa poma palmarum.

X.

IOſeph princeps Aegypti, filius Iacob ex Rachel, ortus in terra Chanaan, benedictus in primogenito ab Iſraël, & accipiens primatum Ruben, dilectus patri, & ſolus hæres paternæ poſſeſſi-onis. Hic zelo ſublatus à fratribus, in lacum mittitur, ob inui-diam uenditur, factus humilis uſq; ad ſeruitutem, patiens uſq; ad carcerẽ, pudicus uſq; ad paſſionem, fit in interpretatione ſapiens, in conſilio futuro prudens, in regno particeps, in fœcunditate ordinator prouidus. In fame diſpenſator iuſtus, ad reddendum pro malo bonæ retributionis gratiam promptus, dum iniuriam fratribus non rependit. Sed fame depulſis neceſſitate, ſubſidia cõ-tulit. Principatus eſt in Aegypto annis lxxx. Exactiſq; ætatis cx. annis, longe quietis gratiam, diem ultimum concluſit. Sepul-tusq; eſt in Aegypto, cuius oſſa tranſtulerunt filii Iſraël in Sichem ciuitatem patris ſui Iacob, quam Græci Sichimã uocant. Ipſa eſt autem, quæ nunc uocatur Neapolis, urbs Samaritanorum, ubi ſepulchrum eius uſq; in hodie cernitur.

XI.

IVdas regalis ſucceſſionis, inſignis proſapia, cui ducatus bel-lorum, & Iſraël traditur regnum, qui nomen genti ex ſuo no-mine dedit, præpotens ut leo in regni uirtute, & clarus in ſplen-dore potentiæ. Cuius quidem imperii poſteritas, non ceſſauit

quouſq;

quouſq; Chriſtus quaſi catulus leonis, ex germine eius ortus, aſcẽderit, atq; ſpes gentium ex uirginali procedens utero choruſcaret.

XII.

RVben primogenitus filius Iſraël, ætate fratribus maior, ſed poſteritatis numero minor, paternũ thorum polluit, atq; ordinẽ primogenitæ dignitatis amiſit.

XIII.

SYmeon princeps ſcribarum, & uiolatæ pudicitiæ uindex, non habens hæreditatem, ſed manet in tribu Iuda, particeps in poſſeſſione.

XIIII.

LEui ſacerdotalis author originis, cum tribu Iuda permixtione generis unctus, ſed in Iſraël totus diuiſus, carens propriæ ſortis funiculo, & habitans in uniuerſis ſceptris fratrum.

XV.

ZAbulon poſſeſſor maris magni, & littorum, & dominans in cunctis urbibus Sidonum.

XVI.

ISachar ſtudioſus in laboribus terræ, poſſidens Gallilæam, & de benedictionibus ſui fructus dona porrigit regibus.

XVII.

DAn, cuius ex germine Samſon, & ſceptrum tenet Iſraël, fortis Nazaræus, & triumphator in hoſtibus, obſidens in more ſerpentis Philiſtinorum ſemitas, & equitatum eius, ut ſpiritu oris ſui depopulans.

XVIII.

GAd inprocinctus prælii expeditus, pro filiis trans Iordanẽ relictis aduerſus hoſtes gentis dimicat, & forti brachio uictor triumphat.

XIX.

ASſer diuitiis inſignis, replens delitiis principes.

XX.

NEptalim in pinguedine terræ uberrimus, & doctrina legis abundans.

XXI.

BEniamin inter fratres ortu poſterior, imperio prior, cuius natiuitatis proceſſus matri dedit occubitum, ipſe lupus uorax, & ſanguinarius, qui ſuper uaſem ſortis ſuæ mane hoſtiæ ſanguinem fundit, & ad ueſperam eſcas principibus & ſacerdotibus diuidit.

XXII.

EFraim ſemen Ioſeph, & adoptiuus filius Iſraël, in numero Patriarcharum benedictionis teſtamento relictus, minor ætate fratris, ſed prælatus gratia benedictionis, in cunctis fortior, & inter fratres dominator inuictus, hic partem tribus Leuitarum accipit.

XXIII.

MAnaſſes dilatatus in milibus unà cum fratre ſuo, myſtice poſſedit Ioſeph tribũ. Hi omẽs patres Apoſtolorũ, & principes populi Iudæorũ, tribus Iacob, & præclara progenies Iſraël. Quibus pater moriens, pro diuitiarum copiis, ſanctificationis gratiam dereliquit. Qui, regnante Ioſeph in Aegypto, regnauerunt, ibiq; etiam poſt longam uitæ quietem, occubuerunt atq; ſepulti ſunt.

XXIIII.

IOb filius Saræ de Boſra, rex Idumæorum, quartus poſt Eſau, ſucceſſor Balæ filii Beor, homo Gentilis, fide ſtabilis, humilitate ſummus, hoſpitalitate præcipuus, in diſciplina manſuetus, in eleemoſynis largus, diues in cenſu, exemplo factus egenus, locuples in liberis, repente orbatus, tentationi traditur, ſed contra tentationem, fidem religionis amans, fit glorioſus in certamine, æquanimis in dolore, damna rerum pertulit, funera pignorum doluit, corporiſque uulnera patienter excepit, & inter ſupplicia ſemper DEVM glorificauit. Male ſuadentem inſuper ſapienter ſuſtinuit coniugem: uerba amicorum ratione ſuperauit. Pro tanta uirtute patientiæ, duplici in fine remuneratione ſub

ne ſubleuatur, recipiens poſt rerum caſum duplicem claritatem bonorum. Poſt noctem enim triſtitiæ, diem genuit: poſt fœtores ulcerum caſſiæ fragrantiam edidit. Poſt abiectionem cornu, inunctionem regni promeruit, & tibiã in accinctu laudis adſumpſit. Vixit autem poſt plagam clxx. annis, & fuerunt omnes dies uitæ eius ccxlviii. anni, & mortuus eſt, atq; ſepultus in regione ſua. Hunc Hebræi adſerunt non fuiſſe de genere Eſau, ſed de genere Nachor, fratris Abraham deſcendiſſe ſtirpe, & fuiſſe eum temporibus Patriarcharum. Nachor autem genuit Chus, de cuius ſtirpe creditur generatus, ſed quod in exordio uoluminis ſui notatur, Vir erat in terra Chus, nomine Iob &c.

XXV.

MOſes filius Amram, ex tribu Leui, dux & Propheta in Iſraël, regis filiæ adoptiuus, Dei amicus, Pharaonis dominus, in rubo flammante, & non urentę uocibus angelicis euocatur. Quem ubi exemple formaret Deus, in ſinũ poſitã eius manum iuſſit emori, & rurſus retractam, uigori & motui reddidit caloris. Cuius facies ſpe foris gloriæ illuminatur, humilis in recuſando myſterio, ſubditus in ſuſcipiendo, in conſeruando fidelis in exequendo peruigil, in regendo populo uigilans, in corrigendo uehemens, in amando ardens, in ſuſtinendo patiens. Qui pro ſubiectis ſe Deo interpoſuit conſulenti, oppoſuit iraſcenti. Hic pro populi libertate, propriã obiecit ſaluté regis ſæuiſſimi, non minas, non tela trepidauit. Qui etiam extulit contra dracones eius uirgam, ac per manum Dei oppugnatoris Iſraël, decem plagis eius imperium uerberauit. Primum in cruorem uertit fontes & flumina, dehinc ranarum multitudine urbes, muſcarum nubibus aëra compleuit, mortem intulit iumentorum. Percuſſit ulcere homines, uaſtauit grandine terras. Obduxit tenebris cœlum. Poſt hæc expoliauit Aegyptios, eductiſque populis, heremi pandit iter, flammea præcedente columna: nec mora, mare tranſiens diuidit. Refrenatiſque hinc inde aquarum cumulis pergente populo, uiam ſicco ueſtigio præbuit.

hoſtes dehinc operuit fluctibus, atq; amaras aquas per tactũ ligni in ſuauitatẽ conuertit. Quin etiã eſurienti Iſraël cœleſte præbuit pabulum, uolucrumq; eſcis repleuit locum caſtrorum, percuſſit inſuper petram, atq; extemplo duro ſaxorũ, copioſa fluenta manauerunt. Aſcendit quoq; uerticem montis Sinai, faciem Domini contemplaturus, ibi xl. dierum ieiunia pertulit: deſcendens, legem acceptam à Deo, populo tradidit, ritumq; religionis inſtituit. Inter hæc quoq; bella geſſit, uictoriis claruit, uirgam in manu tenens, hoſtes quos non contigit, ſeparauit: lætiferos aſpidum morſus, ærei ſerpentis adſpectu, ſanauit: Dathan & Abyron terræ cõpagibus ruptis, profundos in hiatus deiicit. Ad extremũ, conſcendit montẽ Thabor, terramq; repromiſſionis demonſtrante Domino, adſpicit. Mortuuſq; eſt, iubente Domino, in monte Abarim: ſepultuſq; eſt à Domino in ualle Moab, quæ eſt in Arabia. Rexit autem populum Dei in heremo, annis xl. Obiitq; annorum cxx. Quidã autem eũ uiuere teſtantur, pro eo quod ſepulchrum eius non reperitur, & quia adparuit Domino in monte cũ Helia. Mortuum autem illum eſſe, non raptum, certiſſime ſacra ſcriptura teſtatur.

XXVI.

AAron, frater Moſi, & inſignis miraculorum ſocius, atq; in lege ſacerdos Domini primus. Cuius uirga ſorte electa fronde germine floruit. Quiq; thuribulũ in dextra geſtans, furenti ſe flãmæ oppoſuit, atq; ſtans inter uiuos & mortuos, obiectu ſui corporis tranſire ignem, ad agmen uiuentium non permiſit. Hic per hoſtiam uictimarum & ſanguinis, futuram Chriſti paſſionem expreſſit: hic ius & principatum ſacerdotii, per ordinem generis, & ſucceſſionis ſuæ, tranſmiſit. Anno autem xl. egreſſionis filiorum Iſraël de terra Aegypti, cum eſſet annorũ cxx. mortuus eſt iuxta præceptum Domini in monte Hor, qui eſt iuxta petram inſignem Arabiæ urbem. Ibi & ſepulta iacet ſoror eius Maria, ubi etiam & nunc uſq; oſtenditur rupes, qua percuſſa Moſes, aquas ſitienti populo præbuit. Eſt autem hic locus in extremis finibus Idumæorum.

XXVII.

IOſue, filius Nun, ex tribu Effraim, in Aegypto natus, Moſi diſcipulus, & poteſtate ſucceſſor, nouiq; prælii triumphator. Qui quouſq; expediretur uictoria, ut ſol ſtaret cœlo, imperauit. Iordanis etiam curſum tranſitu ſuo ſtare fecit. Ciuitatis Hiericho inexpugnabiles muros clangentiũ tubarum ſono, deiecit. Chananæorum euertit regna, reges extinxit, ac populum Dei, ſolus in terram repromiſſionis induxit, eamq; ſorte diſtribuit. Viginti ſeptem annis præfuit. Occubuitq; Cx. annorum, atq; ſepultus eſt in Tamnaſar ciuitate ſua, quæ ſita eſt in latere montis Gair, contra aquilonem. Ibiq; hodie inſigne monumentum eius oſtenditur. Eſt autem in tribu Dan.

XXVIII.

PHinees ſacerdos, filius Eleazari, zelum Domini agens, coeuntem impudicum ſimul cum Madianitide telo perculit, atq; perpetuas ſacerdotii infulas, præmiumq; uictimarum in generationibus ſeculi meruit, pro eo quod zelo diuini amoris accenſus, iram Domini feriendo placauit.

XXIX.

GEdeon filius Ioas, ex tribu Manaſſes, genitus in ſolitudine, liberator populi, & multorum pater extitit filiorum, manu fortis, conſilio ſtrennuus, ſignis explorans futuræ documenta uictoriæ, potentiamq; Dei in uellere cognouit. Hic cum ccc. uiris, aquã lingua lambentibus, nõ tela in dextris, ſed tubas: nec leua clypeum, ſed hydrias proferentibus, hoſtem terrore perculit, ac uictor de Amalech fortiter triumphauit. Iudicauit Iſraël annos xl. Mortuusq; eſt ſenex, & ſepultus in ſepulchro Ioas patris ſui in Effrata, de familia Ezri.

XXX.

IEpte ortus ex tribu Gad, felix in præliis, fidelis in promiſſis, affectũ pietatis exuperãs tolerãtia mentis. Hic uouerat Deo, ut ſi quid illi poſt uictoriam reuertenti primum occurreret, immolaret. Nam rediens ex hoſtibus, Amonitarum triumphator, ne pol

lueretur labe periurii, pollicitam ſponſionem compleuit, ac filiā quæ prima uictori occurrerat, immolauit. Iudicauit Iſraël vi. annis, & mortuus eſt: ſepultuſq; in ciuitate ſua Galaath, quæ eſt in dimidia tribu Manaſſe.

XXXI.

SAmſon, filius promiſſionis, generatus à patre Manue, ex tribu Dan, Nazareus uocatus, liberator iſraël, & omnium fortiſſimus. Iſte fugientem necauit leonē, fauumq; ab ore mortui tulit. Seras quoq; portarum humeris tollens, in uertice montis impoſuit. Vulpium caudis igne iunctis, totam regionem Philiſtinorum ſuccendit. Vinctus etiam recinctis funibus in maxilla aſini, mille uiros peremit. Neruis interea uincula, ut lanea fila diſrupit. Poſthæc auaritia illecebroſæ mulieris deceptus, detonſis crinibus, uim ſuæ uirtutis amiſit. Nec mora, effoſſis oculis columnas templi concutiens, ruina oppreſſus pariter cum hoſte defecit. Iudicauit Iſraël annis xx. & poſitus eſt in ſepulchro patris ſui in ciuitate Sebul, quæ eſt in tribu Iuda, decimo procul lapide ab Eleuteropoleo, contra Septentrionalis plagam, iuxta uiam quæ ducit Nicopolim.

XXXII.

SAmuel Propheta, filius Helchana de Ramatha, de tribu Effraim, connumeratus Moſes in ſacerdotibus Dei, ab ipſis cunabulis Domino cōſecratus, ſedulus in miniſterio, in gente princeps, in templo uates. Cuius uerbo, obtemperauerunt cœli, occurrerunt nubila, effuſi ſunt hymbres. Hic triumphator ex hoſtibus, adiutorii lapidem poſuit: hic primus principes in regno unxit. Sepultus eſt in uiculo ſuo Ramatha, quæ eſt ſecus Bethlehē.

XXXIII.

DAuid, idem rex & Propheta, ortus de genere Iuda, filius Ieſſe, natus in Bethlehem, puer paſtor ouium, inter fratres ætate iunior, mente præſtantior, à Domino in regno uocatus, à Propheta in regno unctus, belliger iuuenis, in certamine ſingularis, in triumpho glorioſus, uincendo ueteranus, patiens

in aduerſis,

In aduerſis, prudens in periculis, in peccato proprio dolens, in alieno funere lugens, pronus ad pœnitentiam, uelox ad ueniam, in conuitio mitis, ad miſericordiam facilis. Qui inimicũ regem, dum poſſit, non nocuit, ſed tantum reſeruauit traditum, & uindicauit occiſum. Hic leonem & urſum ſine gladio interfecit. Citharæ ſuauitate immundum ſpiritum depulit: Gygantes expugnauit. Igitur quadrageſimo interea regni & lxx. ætatis anno, diem uitæ ſuæ ſupremum conſummauit, ſepultusq; eſt in ciuitate ſua Bethlehem, quæ alio uocabulo uocatur Eufrata. Ibi etiam Dominus noſter HIESVS Chriſtus ſecundum carnem eſt genitus. Ibi etiam Rachel cum Beniamin pepeриſſet occubuit. Ibi etiam ſepulchrum Ieſſe patris ſui oſtẽditur. Eſt autem hic locus in tribu Iuda vi. ab Hieruſalem miliario poſitus, contra meridiem, in itinere, quo pergitur Ebron.

XXXIIII.

SAlomon, filius Dauid, editur ex Berſabea in Hieruſalẽ, antequàm naſceretur, uocatus ſapientiſſimus omnium, & dominici dedicator templi, felix imperio, paternis meritis impar, dilectus Deo, ſapiens in iudicio, in ſententia iuſtus, pacificus in regno. Qui popoſcit ſapientiam, & impetrauit, ut ſciret diſputationem orbis terrarum, & uirtutes elementorum, naturas animalium, & cogitationes hominum. Hic quoq; mores, rerum naturas repperit, ſacramenta & eccleſiæ reuelauit: cuius principia bona fuerunt, nouiſſima autem mala: nam poſt miram uirtutum gloriam, amore deprauatus fœmineo, & acceptam ſapientiam perdidit, & in profundum Idololatriæ flenda ruina demerſit. xl. annis regnauit. L. & duobus uitam peregit. Dehinc finem imperio & uitæ dedit. Sepultusq; in ciuitate patris ſui Bethlehem.

XXXV.

HElias Theſbites, ſacerdos magnus, atq; Propheta, habitator ſolitudinis, fide plenus, deuotione ſummus, in laboribus fortis, induſtria ſolers, excellẽti ingenio præditus, in exercitatione diſciplinæ rectus, in ſancta meditatione aſſiduus, metuq;

mortis intrepidus. Verberauit tyrannos, ſacrilegos interfecit, multisq; ſignis uirtutum cuulſit, & triennii ſiccitate clauſit ymbribus cœlum. Orauit ruſum, & cœlum dedit pluuias: mortuũ mulieris filium ſuſcitauit. Cuius uirtute hydria farinæ non defecit: uas olei, perpetuo fonte manabit. Cuius uerbo, ſuper ſacrificium ignis de cœlo deſcendit, duos quinquagenarios cum militibus, cœleſti igne combuſſit. Iordanem tranſiens, tactu melotis abrupit. Poſt hæc, igneo curru in cœlum raptus aſcendit, uenturus, iuxta Malachiam Prophetam, in fine mundi, præcurſurus Chriſtum, nunciaturus ultimum eius aduentum, cum magnis uirtutibus, prodigiiſq; ſignorum: ita, ut etiam bellum gerat Antichriſtus aduerſus eum, uel qui cum eo uenturus eſt, & occidet eos. Cadauera quoq; eorum in plateis inſepulta iacebũt. Dehinc ſuſcitati à Domino, regnũ Antichriſti plaga magna percutient. Poſt hæc ueniet Dominus, & interficiet Antichriſtum gladio oris ſui, & eos qui adorauerunt eum. Et regnabit Dominus cum omnibus ſanctis ſuis, in gloria ſempiterna.

XXXVI.

HEliſeus, Heliæ diſcipulus, ex Amelmoth oppido, ex tribu Ruben, cuius ortu aurea uitula in Galgalis mugitum dedit, eiuſq; uox in Iſraël perſonuit. Tunc quidam præſagus uates prædixit, Hodie in Iſraël natus eſt Propheta, qui cuncta corũ deſtruet Idola, Hic gemino Heliæ glorificatus ſpiritu, plurimis atq; magnis uirtutum ſignis emicuit. Iordanem tranſitu ſuo diuiſum refrenans, undas retro conuertit. Aquas Hiericho ſteriles demerſo uaſculo ad fœcunditatem perduxit. Pueros inſultantes ſibi uerbo tradẽs beſtiis repente uorauit: ſanguineas aquas in necem hoſtium decurrere fecit. Inter hæc ſterilem conceptione fœcundauit, eiuſq; filium mortuum ſuſcitauit. Ciborum temperat amaritudinem: deniq; ex decem panibus plebem refecit, reliquias collegit, & Naaman lepra ſtigmatibus lauacro Iordanis purgauit. Lepra quoq; maledictum adſperſit diſcipulum: ferrum ſecuris in Iordane merſum, ligno in aquas miſſo ſupernatare fecit. Hoſtes

Siriæ

Siriæ cæcitate percuſſit, mortem incredulo prædicauit, fragore quadrigarum fugauit hoſtem. Obſidionem diſperſit, famem depellit. Poſtremo, poſt mortem exanimi cadaueri uitam dedit. Cuius ſepulchrum uſq; hodie in Sebaſtea ciuitate oſtenditur, honore ſatis dignum, & digna habitum ueneratione.

XXXVII.

Esaias, filius Amos, non illius Prophetæ, ſed alterius, qui ſimili nuncupatus eſt nomine: ille enim ex numero paſtorum fuit, de oppido Tecue. Hic autem genere nobilis, ortus in Hieruſalem, quem etiam aiunt Hebræi ſocrum fuiſſe Manaſſe. In quo tanta fuit ſanctitas, & uitæ excellentia, ut unam tantum dicatur habuiſſe tunicam cilicinam. Quaq; etiam poſtmodum pro delicto populo abiecta, ſacco membra cooperuit. Sed & hoc ad extremum depoſito, iuxta Domini imperium, nudo corpore, nudoq; ueſtigio, in conuentu populorum conuerſatus eſt. Sicq; feruorem æſtiuum, hyemiſque pruinas, atq; hymbrium poteſtates ſuſtinuit, ut Dei præceptis obediret, & populi deploraret delicta. Hic quindecim gradibus recedentem umbram retro aſcendere iuſſit. Huius oraculo, rex Ezechias mortis dilationem promeruit, quem Manaſſes extenſum, à uertice per medium ſecuit, atrocique ſupplicio excruciatum, extinxit. Tradunt autem Hebræi, duabus ex cauſſis interfectum fuiſſe Eſaiam. Vna, quod eos appellauit principes Sodomorum, & populum Gomorræ. Altera, quod teſtante Domino ad Moſen, Non poteris uidere faciem meam. Iſte auſus eſt exclamare, Vidi Dominum ſedentem ſuper thronũ excelſum. Non arbitrantes cæcitatis mente Iudæi, quod in ſequentibus faciem & pedes Dei, Seraphin texiſſe narrauerat, ac media tantum eius uidiſſe ſcribat. Iacet ſub quercu Rogel iuxta decurſus aquarum, quas Ezechias rex Iuda, tumulo conſtructo terræ aperuerat.

XXXVIII.

Hieremias, ex tribu ſacerdotali ortus, in uico Anatoth, qui eſt tribus milibus ab Hieruſalem. Sacerdos in Iudæa poſi-

N 3

tus, Propheta in Gentibus conſecratus: antequàm plaſmaretur, agnitus, antequàm procederet, ſanctificatus: & ut uirgo permaneret ammonitus, hic prædicare puer cœpit, arguens populũ ob delicta, & ſæpius coartans ad pœnitentiam. Sed plebis perfidæ ſæuientis crudelitate adficitur ſæpe, atq; ligatur, in carcerem etiã mittitur, proiicitur in lacum. Ad ultimũ, in Tafna in Aegypto à populo lapidatus. Sepultus in eo loco, ubi Pharao habitauit. Veruntamen, quia precibus ſuis ſerpentibus ab eo loco effugatis, Aegyptios à noxio aſpidum morſu eripuit, inſigni cum ueneratione, ampliſſimoque honore, iidem Aegyptii colunt, ſepulchrumq; eius inſigni cultu hactenus uenerantur.

XXXIX.

EZechiel, ſacerdos filius Bozri, genitus in terra Sarara, in typo Chriſti, filius hominis nuncupatus, hic captiuus cum Ioachim, in Babylonia ductus ad concaptiuos, prophetauit, corripiens eorum offenſiones, & zelo Dei motus, cuncta eorum crimina turpitudinesq; arguens. Quẽ dux populi Iſraël interfecit, pro eo quod ſeueritate pontificali corriperetur ab eo ob impietatem ſacrilegii. Sepultus eſt à populo in agro Maurim, in ſepulchro Semetarſaxat.

XL.

DAniel, de tribu Iuda, genere nobilis, princeps omnium Chaldæorum ſacerdotum, regumq; proſapia, & florens patriæ nobilitate. Hic ſub Ioachim rege Iuda, poſt excidium Hieruſalem, cum tribus pueris admodum puer, in Babylonem translatus eſt. Vir glorioſus, & adſpectu decorus, mente humilis, corpore caſtus, perfectus in fide, egregius in opere, in uirtute ſummus, in prodigiis clarus, terribilis, inſignis cognitor ſecretorũ cœleſtium, præſcius futurorum, uiſionum interpres. Qui continuatis ieiuniis, & orationis inſtantia, futura prænoteſcere meruit ſacramenta. Hic inter cætera uiſionum myſteria, his uirtutum portentis, atq; ſignis effulſit principium, ſceleratorum ſemini iudicia reprehendens, Caſtitatem fœminæ reuelauit, tribus

hebdomadibus

hebdomadibus dierum exorans, pro populo ieiunauit. Simulachrum Bel diuinæ aſpirationis argumentis eliſit, draconem Babyloniæ numen eiuſdem gentis, Offa, pice adipe capillorum confecta, diuinæ mentis inſtinctu, incredibili admiratione diſrupit. Et in lacum miſſus, rabiem mitigauit ferarum, atq; uirtute animæ fortis, inter fremētes, ſecurus epulatur leones. Hunc Darius, poſtquàm Babylonium ſubuertit imperium, honore maximo habitum ſecum tulit, & in Mediam abduxit. Qui etiam fertur dediſſe ſigna in montibus ſuper Babyloniam, dicens, Dum montis arborea fumauerint, finem inſtare Babyloniæ, dum uiſi fuerint incendiis conflagrare, finis erit totius mundi. Idem, dum ad Parthiam non defluxerit Tigris, regreſſio erit populi ad Hieruſalem. Vixit autem uſq; ad tempus Darii regis Perſarum, annis cx. Sepultuſque eſt iam ſenex in ſpelunca regia ſolus in captiuitate cum gloria.

XLI.

OSeas, de tribu Iſachar, ortus in Bethlemoth, hic prænuncians dedit ſignū, Veniet Dominus in terra ſimul, quercus quæ eſt in ſylo, ex ſemetipſa in duodecim diuiſa fuerit partes, totidemq; quercus effecerit. Hic in terra ſua ſepultus placida quiete dormiuit.

XLII.

IOhel, hic fuit de tribu Ruben, natus in agro Bethoron, ubi etiam in pace mortuus eſt, atq; ſepultus.

XLIII.

AMos, paſtor & ruſticus, & roborum moras diſtribuens non negare, ſed gratiæ uocatione. Hic autem fuit ex oppido Tecue, quod diſtat ad auſtralem plagam, ſex milibus contra Bethlehem. Vltra autem, nulla eſt habitatio, ſed ſola in heremo diffuſa uaſtitas patens, uſq; ad mare rubrum, atq; Indorum fines, ſolis tantum paſtoribus conſcia & lata uacantium pecorum. Ex hac itaq; paſtorali regione fuit Amos, unus de numero paſtorū: Quem Dominus ablatum inde miſit ad populū Iſraël, præcipiens

ei, ut Samariam pergeret, & ibi quæ uentura erant, propheta-ret. Quem Amazias rex frequenter plagauit affectum. Nouiſſime Ozia filius eius uecte per timpora transfixo, crudeli morte necauit. Poſt hæc ſemiuiuus, euectus in terram ſuam, poſt aliquos dies, dolore nimio uulneris animam cunctantem efflauit. Sepultus eſt cum patribus ſuis.

XLIIII.

ABdias, de terra Sichem, ortus in agro Bethacaron. Iſte eſt ille, qui ſub Achaz rege Samariæ, centum pauit Prophetas. Iſte eſt tertius ille dux, cui pepercit Helias, qui poſtmodū relicto Oziæ regis miniſterio, Heliæ factus diſcipulus prophetauit. Quiq; etiam morte propria obiit, ſepultus cum patribus ſuis in Sebaſtea ciuitate, ubi Heliſeus prophetauit, & Iohannes baptiſta uenerabiliter requieſcit.

XLV.

IOnas columba & dolens, filius Amathi qui fuit in Geth ciuitate natus, ad Gentium præconia mittitur, miſſus contemnit, contemnens fugit, fugiens dormit, propter quem periclitabatur nauis. Sed ſors latentem reperit. Cœtus abiectum deuorauit, orantem reuomuit: reiectus, prædicauit ſubuerſionem. Sed contriſtatur in pœnitentia urbis, & ſaluti gentium inuidit. Gaudet etiam ſub ederæ uirentis umbra, & dolet ſubito areſcente. Et tradunt Hebræi hunc eſſe uiduæ filium, quem à mortuis ſuſcitauit Helias. Cuius ſepulchrum in quadam urbium Geth, in uiculo demonſtratur, quod eſt in ſecundo miliario Sefforim, in itinere quo pergitur Tyberiadem.

XLVI.

NAum, de tribu Symeon, in Bathafarim natus, ibique mortuus, ſuo iacet tumulo.

XLVII.

ABacuc, de tribu Symeon, in agro Bethacar ortus eſt, & hic ante biennium reuerſionis filiorum Iſraël, de captiuitate in agro Sabarata uita deceſſit.

XLVIII.

SOphonias, de tribu Symeon, filius Chuſi, in agro Saraba ortus, & glorioſa maiorum ſuorum ſtirpe progenitus, prophetauit, mortuuſq; eſt atq; ſepultus in agro ſuo.

XLIX.

AGgæus natus in Babylonia, iuuenculus Hieruſalem uenit, ædificationem templi ex parte conſpexit. Hic iuxta ſacerdotum monumenta glorioſe ſepultus quieſcit.

L.

ZAcharias, filius Barachiæ, cum eodem Aggæo, & eodem tempore prophetauit, de cuius uita, morte, & ſepultura, Iſidorus nihil dicit.

LI.

MAlachias poſt egreſſionem populi, in Soffi eſt genitus, uir iuſtus, & adſpectu decorus, quem Iudæi Malachiam, id eſt, angelū Domini ideo adſerunt uocitatum, quia quæ unq; prædicabat, confeſtim angelo de cœlis adueniente, cōfirmabantur. Hic autem admodum iuuenis moritur, atq; in agro proprio ſepelitur.

LII.

NAthan Propheta ex Gabaonitis, qui Dauid regem, legem Dei docuit, & peccatum quod geſſit in Berſabeæ præuaricator, manifeſtauit. Hic etiam quod non ædificaret Dauid Domino templum, prædixit. Hic Salomonem unguento in principem conſecrauit. Obiit autem ſenex, ſepultuſq; eſt cum dignitate.

LIII.

AChias Silonites, de ciuitate Heliæ, Salomoni regi prædixit, quod per mulieres à mandatis Dei declinaret. Et mortuus eſt Achias, atq; ſepultus iuxta quercum in Sylo.

LIIII.

ADdo, in Samaria natus eſt. Qui ad Hieroboam immolantē Idolis, miſſus, in ſermone Domini uenit, eumq; arguit immolantem. Hunc ad propria reuertentem, leo in uia ſtrangu

ſauit. Sepultumq; eum tenet Bethel, ac Prophetam, qui eum fefellerat.

LV.

AZarias, in terra oritur Gabatha, mortuus atq; ſepultus in agello ſuo.

LVI.

HElias Thesbites, de terra Arabum, cum eſſet in utero matris ſuæ in Galaath, Suba pater eius ſomnium uidit. Quod naſcentem Heliam uiri candidis utentes ueſtibus ſalutabant. Quem in igneis inſtitis faſcibus obuoluebant, atq; pro cibo ignē ei ad nutriendum eum ſubminiſtrabat. Hoc uiſum pater eius prophetis in Hieruſalem indicauit. Hocq; ab eis recepit reſponſum; Ne timueris, inquiunt, erit enim natio eius lumen, uerbumque eius ſapientia. Iudicabit enim Hieruſalem in gladio & igne.

LVII.

HEliſeus, ex Amelmaoth, de terra Ruben, cum naſceretur, uitula aurea cum magno boatu clamauit in Galgalis: ita, ut ſcilicet in Hieruſalem boatus ipſe audiretur. Dicit ſacerdos, præſciens futurorum, Propheta, inquit, in Iſraël hodie naſcetur, qui cuncta ſculptilia deſtruet. Mortuus eſt igitur Heliſeus, & in Samaria ſepultus eſt.

LVIII.

ZAcharias, filius Ioiadæ ſacerdotis, cxxx. annos agens, congregatis in atrio domus Domini populis, iuxta Ioas regis imperium, miſſis in eum lapidibus extinctus eſt. Hunc ſubleuatum continuo ſacerdotes iuxta patrem ſepeliunt.

LIX.

THobias, filius Ananiæ, ex tribu Neptalim, de ciuitate Cibihel, quæ eſt in regione Galilææ. Hic captiuus ductus eſt à Salmanaſar rege Aſſyriorum in Niniue. Vir in timore Dei ſummus, in opere magnificus, in miſericordia glorioſus, in exequiarum curis deuotus. Qui dum mortuos ſepeliret, & inopes paſceret, cæcitate luminibus caruit, & poſt tenebras reſeratis oculis,

lumẽ claritatis promeruit. Iacet in Niniue ciuitate, ſepult⁹ in pace.

LX.

TRes pueri, ſtirpe regia clari, memoria glorioſi, ſcientia eru diti, fide pares, deuotione ſtabiles, incorrupti corpore, ſo brii mente, iudices prouinciarum, & regionum principes, pater narum quoq; memores legum, & à cibis gentilium uel immola tis nequaquàm polluti, leguminibus uitam degentes, & oleri bus. Hi uigore uirtutis, contempſerunt mortem, Idolum non adorauerunt. Regem ſæuiſſimum fidei Dei uirtute uicerunt. Re ſtinxerunt quoq; camini flammantis incendia, & inter horren das ſpiſſæ caliginis flammas hymnum apertis uocibus cecinerũt. Iacent in Babylonia pariter ſub uno ſpecu poſiti, & cum magna ueneratione ſepulti.

LXI.

ESdras, ſacræ ſcriptor hiſtoriæ, atq; alter lator legis poſt Mo ſen. Hic etiã legem incenſam ex Gentibus renouauit. He braicarumq; literarum elementa inuenit. Hic reduxit Iſraël, & re ædificare fecit Hieruſalem. Mortuus eſt autem, ac ſepultus cum patribus ſuis humatus in Hieruſalem.

LXII.

ZOrobabel, & Neemias, ex tribu Iuda, ſub Dario rege tem plum Domini ædificant, muros Hieruſalem extruunt, atq; Iſraël ad priſtinũ ſtatum reducunt, cultũ quoq; religionis, eiuſq; ſacerdotes, & Leuitas reſtituunt. Item, & ipſi in Hieruſalem ſepulti ſunt.

LXIII.

ESder regina, filia fratris Mardochei, de ſtirpe Beniamin, ca ptiua de Hieruſalem in urbẽ Suſim tranſlata, atq; adſpectu formæ, & perſpicua uirginitatis excellentia, regi Perſarum con nubiis copulata. Hæc ut populum ſuũ à periculo liberaret, mor ti ſe obtulit. Amicumq; regis aduerſus populum Dei, nefaria per ſuadentem, trucidandum perſuaſit. Gentemq; liberam ab exci dio eruit, atq; à ſeruitute eripuit. Iacet ſepulta in Suſis urbe Medo rum, in qua etiam regnauit.

LXIIII.

IVdith, filia Merari, de tribu Symeon magnanimis, in gloria uirorum præſtantior. Hæc pro ſalute populi, morti ſe obtulit, nec trepidauit furorem regium, nam dormientem necauit principem, ſaluo pudore, ſuis ciuibus triumphalem uictoriam reportauit. Vixit autem annis cv. Sepulta eſt in ſpelunca uiri ſui Manaſſe, in Baccuni ciuitate, quæ eſt in tribu Iuda, inter Dotham & Balmon.

LXV.

MAchabæi vii. fratres in fide ſtabiles, in ſpe fortes, diuinæ legis conſtantiſſimi obſeruatores, inter tormenta acerbiſſima patientes. Ab Antiocho rege, pro lege Dei, cum matre eorum atrociter interempti, coronas martyrii meruerunt.

VITA ET MORS
SANCTORVM NOVI Teſtamenti.

LXVI.

ZAcharias & Elizabeth ante Deum iuſti, ſteriles in iuuentute, fœcundi in ſenio, requieſcunt in Hieruſalem.

LXVII.

IOhannes Baptiſta filius Zachariæ, ex tribu Leui, in Hieruſalē ortus, angelo denunciante conceptus, prænuncius Chriſti, præco iudicis, Propheta altiſſimi, uox Verbi, amicus ſponſi, teſtis Domini, lucerna luminis, terminus Prophetarum, baptiſmatis initium. Qui prænunciatus, parentis uocem abſtulit. Genitus, officium linguæ reſoluit, Qui, necdum editus, Chriſtum prophetauit: ſalutauit ex utero, in columba agnouit, in deſerto monſtrauit, cuius ueſtimentum lanugo fuit camelorum: habitatio, heremus: uictus, mellis & locuſtarum cibus. Hic dum Herodem prohiberet, fraternum uiolare coniugium, carceralibus te-

nebris

nebris mancipatus. Cuius caput regis filia ludés, à patre præmiũ poſtulauit: at ille defectũ malæ poſcenti filiæ ebrius inter pocula dedit. Sepultus eſt in Sebaſtea oppido Paleſtinæ, quæ olim Samaria uocabatur, quam Herodes rex Iudææ, Antipatris filius, ob honorem cæſaris Augusti, Græco nomine Auguſtam uocauit.

LXVIII.

MAria, quæ interpretatur domina, ſiue illuminatrix, clara ex ſtirpe Dauid, uirga Ieſſe, ortus concluſus, fons ſignatus, mater Domini, templum Dei, ſacrarium Spiritus ſancti, uirgo ſancta, uirgo fœta, uirgo ante partum, uirgo poſt partum, uirgo in partu. Salutationem ab angelo accepit, & myſterium conceptionis agnoſcit. Partus qualitatem inquirit, & contra legem naturæ obſequii fidem non renuit. Quam Dominus ipſe in cruce poſitus, per ſanguinis Teſtamentum, uirgini commendauit diſcipulo, ut ipſum mater haberet uice comitem, quem filius nouerat integritatis eſſe cuſtodem. Hanc quidam corporalis necis paſſione, adſerũt ab hac uita migraſſe, pro eo, quod iuſtus Symeon complectens brachiis ſuis Chriſtum, prophetauerit, dicens, Et tuam ipſius animam, pertranſibit gladius. Quod quidẽ incertum eſt, utrum pro martyrii gladio dixerit, an pro Verbo Dei ualido & acuto, præ omni gladio ancipiti. Specialiter tamẽ, nulla docet hiſtoria, Mariam gladii animaduerſione peremptã, quia nec obitus eius uſpiam legitur, dum tamen nec reperiatur ſepultura.

LXIX.

SYmon Petrus, filius Iohannis, frater Andreæ, ortus in uico Bethſaida prouincia Galilææ, quæ eſt iuxta ſtagnum Genezareth. Cuius prima uocatione nominis, Bariona, legis directa generatio eſt. Petrus in Chriſto eccleſiæ firmamentum eſt, Cephas corporis Chriſti, principatus & caput eſt. Symon Iohannis, uirginitatis generatio incorrupta eſt. Qui dum cata Iohannem habeatur tertius, iuxta Matthæum eligitur primus: nec immerito, quia Apoſtolorum princeps eſt, & confeſſor primus filii Dei, &

diſcipulus & paſtor humani gregis, petra eccleſiæ, clauicularius regni, amator Domini, atque negator. Confitendo laudatus, præſumendo elatus, negando lapſus, lachrymando purificatus, confeſſione probatus, paſſione coronatus. Cuius nomini ex opere datur titulus, ex merito poteſtas imponitur. Hic in Gallitia, Ponto, Cappadotia, Bithynia, Aſia, atque Italia Euangelium prædicauit, atque harum uirtutum ſignis effulſit. Pendulo greſſu feruidus, mare calcauit: præteriens, umbra infirmos ſanauit. Claudo, priſtinum integrauit officium: paralytici fluida membra, in proprium reparauit ſtatum: Ananiam & Zaphyram reos perfidiæ, mortis animaduerſione damnauit. Symonem etiam magicis artibus cœlum conſcendenté, ad terram eliſit. Hic poſtquàm Antiochiã eccleſiam fundauit, ſub Claudio cæſare contra eundem Symonẽ magum Romam pergit, ibique prædicans Euangelium, uiginti quinque annis, eiuſdem tenuit pontificatum. Septimo autẽ & triceſimo anno poſt paſſionem Domini, à Nerone cæſare, in urbe Roma, deorſum uerſo capite, ut ipſe uoluit, crucifixus eſt. Sicque poſt Apoſtolicum meritum etiam martyrio coronatur. Sepultus Romæ in Vaticano, ſecus uiam triumphalem, tertio lapide ab urbe ad orientalem plagam.

LXXI.

PAulus, qui ante Saulus, Apoſtolus Gentium, aduocatus Iudæorum, à Chriſto de cœlo uocatus, in terram proſtratus, qui oculatus cecidit, cæcatus ſurrexit. Ex perſecutore, effectus eſt uas electionis: ex lupo, ouis. Inter Apoſtolos uocatione nouiſſimus, prædicatione primus. In lege Gamalielis diſcipulus, in Euãgelio Chriſti ſeruus, cuius patria Iudæa fuit, genitus de tribu Beniamin. Hic ſecundo poſt aſcenſionem Domini anno baptizatus, dignitatem meruit Apoſtolatus: atque plus omnibus laborans, multo latius inter cæteros, Verbi gloriam ſeminauit, atque doctrinam Euangelicam, ſua prædicatione compleuit. Incipiens enim ab Hieroſolymis, uſque ad Illyricum & Italiam, Hiſpaniasque proceſſit, ac nomen Chriſti multarum manifeſtauit gentium populis,

quibus

quibus ante non fuerat declaratum, cuius miracula iſta eſſe noſcuntur. Raptus, tertium cœlum conſcendit, ſeducentem Phitonis ſpiritum diſcedere imperauit, ac diſceſſione damnauit. Adoleſcenti mortuo, uitalem redintegrauit ſpiritum. Cæcitate percutit magum: claudo, proprium reformauit inceſſum. Diri ſerpentis, nec ſentit, nec corruit morſu, ſed igni dedit arſurum: patrem etiam Publii, à febribus orando ſanauit. Ob amorem Chriſti, multas paſſiones, grauiaq; corporis ſuſtinuit tormenta. In primis Iudaicas perſecutiones, & Gentium miſerias, & laborem, famẽ, ſitim, frigus, & nuditatẽ, die noctuq; profundi maris, naufragia & mille pericula. Rabiem ferarũ, uerbera, carcerales tenebras, & tormenta, cathenarum ſqualores, & uincula. Inter hæc ligatur à Iudæis, traditur Gentibus, lapidatur ad necem, in ſporta per murum demittitur, uirgis cæditur, pœnis artatur. In carcere uinctus, terremotu facto, reſoluitur. Ad ultimum, à Nerone gladio cæditur, eo die, quo & Petrus crucifixus eſt. Sic enim oportuerat, ut hi, qui ſimul confeſſi ſunt, uno die coronarentur. Sepultus Romæ in uia Oſtienſi, anno poſt paſſionem Domini xxxvii. tertio ab urbe Roma miliario, contra orientalem plagam.

LXXII.

Andreas, qui interpretatur decorus, frater Petri, ſecundum Iohannem primus: iuxta Matthæum, à primo ſecundus. Hic in ſorte prædicationis, Scythiam, atq; Achaiam accepit, in qua etiam ciuitate Patras cruce ſuſpenſus, occubuit.

LXXIII.

Iacobus, filius Zebedæi, frater Iohannis, quartus in ordine xii. tribubus, quæ ſunt in diſperſione Gentium. Scripſit, atq; Hiſpaniæ & occidentalium locorum populis Euangelium prædicauit, & in occaſu mundi lucem prædicationis infudit. Hic ab Herode Tetrarcha gladio cæſus, occubuit. Sepultus in Carmarica.

LXXIIII.

Iohannes, Apoſtolus & Euangeliſta, filius Zebedæi, frater Iacobi, uirgo electus à Domino, atq; inter cæteros magis dilectꝰ

Qui etiam ſuper pectus Magiſtri recumbens, & Euangelii fluenta, de ipſo ſacro Dominici pectoris fonte potauit, & quaſi unus de paradiſi fluminibus Verbi Dei gratiam in toto terrarum orbe diffudit. Quiq; in locum Chriſti, Chriſto iubente, ſucceſſit, dum ſuſcipiens matrem Magiſtri diſcipulus, etiam ipſe pro Chriſto, alter quodammodo derelictus eſt filius. Hic dum Euangeliũ Chriſti, in Aſia prædicaret, à Domitiano cæſare in Pathmos inſulam metallo relegatur, ubi etiam poſtea Apocalypſim ſcripſit. Interfecto autem à Senatu Domitiano, exilio reſolutus, receſſit Epheſum. Ibiq; ob Hæreticorum refutandas uerſutias, efflagitatus ab Aſiæ Epiſcopis, Euangelium nouiſſimus edidit. Cuius quidem inter alias uirtutes magnitudo ſignorum hæc fuit, mutauit in aurum ſylueſtres frondiũ uirgas, littoreaq; ſaxa in gemmas. Item gemmarum fragmina in propriam reformauit naturam. Viduã quoq; præcepto populi ſuſcitauit, & rediuiuum iuuenis corpus, reuocata anima reparauit. Bibens letiferum hauſtum, non ſolũ euaſit periculum, ſed eodem proſtratos poculo, in uitæ reparauit ſtatum. Hic anno lxviii. poſt paſſionem Domini Saluatoris, ſub Traiano principe, longæuo uetuſtatis ſenio feſſus, cum diem tranſmigrationis ſuæ imminere ſibi ſentiret, iuſſiſſe fertur effodi ſibi ſepulchrum, atq; inde ualedicens fratribus, facta oratione, uiuens tumulum introiuit: deinde, tanquàm in lectulo in eo requieuit. Vnde accidit, ut quidam eum uiuere adſerunt: nec mortuum eum in ſepulchro, ſed dormientem iacere contendunt, maxime pro eo, quod illic terra ſenſim ab imis ſcaturiens, ad ſuperficiem ſepulchri conſcendat, & quaſi flatu quieſcentis deorſum ad ſuperiora puluis ebulliat. Quieuit autem apud Epheſum vi. Calendas Ianuarii.

LXXV.

PHilippus, à Bethſaida ciuitate, unde & Petrus, Gallis prædicat Chriſtum, Barbaraſq; gentes, uicinaſq; tenebris, & tumenti Oceano coniunctas ad ſcientiæ lucem, fideiq; portum deducit. Deinde in Hierapoli Phrygiæ prouinciæ urbe, crucifixus, lapidatuſq;

pidatusq; obiit. Reliq; ſepultus cadauere, ſimul cum filiabus ſuis ibidem requieſcit.

LXXVI.

THomas, Apoſtolus Chriſti, didymus nominatus, & iuxta latinam linguam, Chriſti geminus, & ſimilis Saluatori, audiendo incredulus, uidendo fidelis. Hic Euangelium prædicauit, Parthis, & Medis, & Perſis, Hircanisq;, ac Traianis, & deſtinás orientalem plagam, & interna Gentium penetrans. Ibiq; prædicationem ſuam, uſq; ad titulum ſuæ paſſionis perducens, lanceis transfixus, occubuit in Calaminia ciuitate Indiæ, ubi & ſepultus eſt in honore.

LXXVII.

BArtholomæus Apoſtolus, nomen ex Syria lingua ſuſcipiés. Licaoniam in ſorte prædicationis accepit, atq; Euangelium iuxta Matthæum apud Indos, in illorum linguam conuertit. Ad ultimum in Albano maioris Armeniæ urbe, uiuens à Barbaris decoriatus, ſicq; terræ conditus eſt.

LXXVIII.

MAtthæus, Apoſtolus & Euangeliſta, qui etiam ex tribu ſua Leui, ſumpſit cognomen, ex publicano à Chriſto electus, ex peccante translatus. Primum quidem in Iudæa euangelizat, poſtmodum in Macedonia prædicat, requieſcit in montibus paſtorum.

LXXIX.

IAcobus Alphæi, Epiſcopus Hieroſolymorum primus, cognomento iuſtus. Sororis matris Domini filius, unde & frater Domini uocatur. Homo lucis, & operarius ueritatis: tantæq; etiam ſanctitatis, ut fimbriam ueſtimenti eius, certatim cuperent attingere populi. Hic dum in Hieruſalem Chriſtum Dei filium prædicaret, de templo à Iudæis præcipitatus, lapidibus opprimitur. Ibique iuxta templum humatur. Quem Ioſephus tantæ ſanctitatis in Iudæa perhibet extitiſſe, ut propter eius interfectionem Hieroſolyma credatur eſſe diruta.

LXXX.

IVdas, Iacobi frater, in Meſopotamia, atq; in interioribus Ponti Euangelizans, feras & indomitas Gentes, quaſi beluarum naturas, ſancto dogmate mitigat, & fidei diuinitate ſubiugat.

LXXXI.

MAthias, de lxxii. diſcipulis unus, & pro Iuda Iſcarioth duodecimus inter Apoſtolos ſubrogatus, electus eſt ſorte, & ſolus ſine cognomine. Cui datur Euangelium prædicationis in Iudæa.

LXXXII.

SImon Zelotes, qui prius dictus Chananæus, zelo Domini feruens, par in cognomento Petri, & ſimilis in honore. Accepit Aegypti principatum, & poſt Iacobum Iuſtum, cathedram tenuit Hieroſolymorum. Poſt annos autem cxx. meruit ſub Traiano per crucem ſuſtinere martyrii paſſionem. Iacet in Boſphoro.

LXXXIII.

HI fuerunt Chriſti diſcipuli, prædicatores fidei, & doctores Gentium, qui dum omnes unum ſint, ſinguli tamen eorum propriis, certiſque locis in mundo ad prædicandum, ſortes proprias acceperunt. Petrus nanque, Romam accepit: Andreas, Achaiam: Iacobus, Hiſpaniam: Iohannes, Aſiam: Thomas, Indiam: Matthæus, Macedoniam: Philippus, Galliam: Bartholomæus, Licaoniam: Symon Zelotes, Aegyptum: Matthias, Iudæam: Iacobus frater Domini, Hieroſolymam: Iudas frater Iacobi, Meſopotamiam. Paulo autem, cum cæteris Apoſtolis, nulla ſors propria traditur, quia in omnibus magiſter, & prædicator eligitur. Nam ſicut Petro & reliquis circuncìſionis eſt Apoſtolatus datus, ita Paulo præputii in Gentibus. Hic autem ſeptem eccleſiis, & tribus euangelizat diſcipulis.

LXXXIIII.

LVcas Euangeliſta, & Apoſtolicæ conſcriptor hiſtoriæ, natione Syrus, arte medicus, Græco eloquio eruditus, quem plerique tradunt proſelitum fuiſſe, & Hebræas literas ignoraſſe. Hic

tamen

tamen fuit Pauli diſcipulus, & indiuiduus comes peregrinationis eius. Quiq; ab ineunte pueritia, caſtiſſimus fuit, & Euangelicæ prædicationis opus exercuit. Obiit lxxiiii. uitæ ſuæ anno, ſepultus in Bithynia. Cuius quidem oſſa, regnante Conſtantino, in Conſtantinopolis ſunt translata.

LXXXV.

MArcus, Euangeliſta ſecundus, Petri diſcipulus, eiuſq; in baptiſmate filius. Cuius quidem Euangelium nonnulli à Petro Romæ dictatum ferunt. Hic, ne ad ſacerdotium promoueretur, abſcidiſſe ſibi pollicem fertur. Primus tamen Alexandria cathedram tenuit, primusq; eccleſiam Aegyptiorum fundauit. Tantis doctrinæ & continentiæ uirtutibus florens, ut omnes diſcipuli Chriſti, eius imitationem ſequerentur. Mortuus eſt viii. Neronis anno, placita quiete ſepultus.

LXXXVI.

BArnabas, qui & Ioſeph, natione Cypriæ ciuitatis, à Cyro rege Perſarum conditæ, cum Paulo in Gentibus Apoſtolatum adeptus. Deinde propter Iohannem diſcipulum, qui etiam cognomento Marcus adpellatur, ſeiunctus à Paulo, nihilominus Euangelicæ prædicationis iniunctum ſibi opus exercuit.

LXXXVII.

TImotheus, Epheſiorum Epiſcopus ſanctus, de ciuitate Thrarenſium, patre Græco, id eſt, Ethnico, matre autem Iudæa, ut refert Apoſtolus, dicens, Quæ habitauit fides in auia tua Loide, & matre tua Eunica, certũ aũt ſcio quod in te quoq;. Hic autem fuit diſcipulus Pauli, eiuſq; ſpiritalis filius, quem puerum, proprie ſecum idem Paulus adſumpſit. Qui pudicus & uirgo permanſit: quiq; apud Epheſum, in monte, qui uocatur Pion, cum magno honore ſepultus, quieſcit.

LXXXVIII.

TItus, Pauli diſcipulus, & in baptiſmo filius, natione Græcus, & ex Gentibus ſolus à Paulo Apoſtolo poſt Euangeliũ circunciſus, quem ad ſtruendas Cretæ eccleſias præfatus reliquit Apoſtolus. Ibiq; in pace defunctus eſt, atq; ſepultus. P 2

ALLEGORIAE

QVAEDAM SACRAE SCRIPTVræ, Iſidoro authore.

DOmino ſancto, ac reuerendiſſimo fratri Oroſio, Iſidorus. Quædam notiſſima nomina legis, Euangeliorumq; ſub allegoria imaginarie obteguntur, & interpretatione aliqua egent, breuiter deflorata, contraxi celeriter, ut plana atq; aperta lectoribus redderem. Quæ quia inexplicata ſunt adnotata, breuis materiola dicendi coegit, & nec libelli modum permiſit efficere, nec pleniſſime figurarum myſteria explicare. Erat quidem ſenſus ita, ut ex dictis quæ poſita ſunt, & præcedentia & ſubſequentia intelligantur. Hæc itaq; cognitioni tuæ, ut tractanda atq; probanda offerimus, quid in ratione uerborum ac ſenſuum inerudite dependet, emendandum ſolicite cures. Ego enim, mihi chariſſime, in huius operis reprehenſione excuſabilem meipſum æſtimabo. Quia hæc non meo conſeruaui arbitrio, ſed tuo commiſi corrigenda iudicio.

Adam figuram Chriſti geſtauit, nam ſicut ille ſexta die formatus eſt, ad imaginem Dei: ita ſexta mundi ætate, filius Dei, carnis formam induit, hoc eſt, formam ſerui accepit, ut reformaret hominem ad ſimilitudinem Dei.

Eua, deſignat eccleſiam, factam per myſterium lauacri, quod de latere morientis Chriſti profluxit.

Abel, paſtor ouium, Chriſti tenuit typum, qui eſt uerus paſtor, ponens animam ſuam pro ouibus ſuis, uenturus rector fidelium populorum.

Cayn, frater eius, ætate maior, qui eundem Abel occidit in campo: priorem ſignificat populum, qui interfecit Chriſtum in Caluariæ loco.

Enos filius Cayn, in cuius nomine pater condidit ciuitatem, ſignificat impios in hac tantum uita fundatos.

Seth

Seth, qui reſurrectio interpretatur, demonſtrat Chriſtũ HIESVM, in quo eſt uera reſurrectio, & uita fidelium.

Enos, filius eius, qui ſpe inuocauit nomen Domini, declarat in ſpe uiuentem eccleſiam, donec ad beatitudinem promiſſæ felicitatis perueniat.

Lamech, ſeculi huius figuram tenuit, cuius peccatum Chriſtus, per ſanguinis ſui effuſionem poſt lxxvii. mundi generationes abſoluit, iuxta quod eas Lucas Euangeliſta ſcripſit.

Enoch, qui fuit ſeptimus ab Adam, & translatus eſt, ſignificat ſeptimam requiem futuræ reſurrectionis, quando transferentur ſancti in uitam perpetuæ immortalitatis.

Noe, qui interpretatur requies, ſimilitudinem præfert Domini, in cuius eccleſia requieſcunt, quicunq; ab huius ſeculi excidio liberantur, ſicut in Arca.

Sem uero Patriarcharum & Apoſtolorum tenuit typum, qui ex eius ſtirpe naſcuntur.

Iapheth, figurauit populũ Gentium, qui uerſatur in eccleſiis Iſraelitarum.

Cham, Iudæorum deſignat imaginem, qui Chriſti carnem, atq; mortem deriſerunt.

Chanaan, filius eius, qui pro patris delicto maledictione damnatur, poſteritatem indicat Iudæorum, qui in paſſione Domini damnationis ſententiam exceperunt, clamantibus Iudæis, Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros.

Nemroth gygas, diaboli typum expreſſit, qui ſuperbiæ adpetitu culmen celſitudinis adpetiuit, dicens, Aſcendam ſuper altitudinem nubium, & ero ſimilis altiſſimo.

Eber, in cuius domo, propria loquela remanſit, cæteris linguis diuiſis, redemptorem noſtrum inſinuat, in cuius eccleſia unitatis fides, ſine ſchyſmate perſeuerat.

Melchizedec, qui de fructibus terræ, ſacrificium Domino obtulit, regnum Chriſti, qui eſt uerus rex iuſtitiæ, uel ſacerdotium figurauit, cuius corporis & ſanguinis ſacramentum, id eſt, oblatio panis & uini, in toto orbe terrarum offertur.

Abraham, Dei patris geſtauit typum, qui filium ſuum dile-ctum, pro mundi ſalute tradidit immmolandum.

Tres angeli ad eum uenientes, diuinam hiſtorialem inſinuant Trinitatem.

Duas autem uxores, quas habuit Abraham, id eſt, liberam & ancillam, Apoſtolus duo eſſe teſtamenta deſignat.

Iſaac, & Iſmahel, duos populos ex utroq; teſtamento proce-dentes ſignificant.

Puer Abraham, imaginem priſcæ legis deſignat, per quem prophetice Domino noſtro HIESV Chriſto, ſponſa eccleſia præparata eſt.

Eſau, hiſpidus atq; rufus, populus eſt primus, in Chriſtũ & Prophetas impia perſecutione ſanguinis, & inditio piloſæ cutis, tegmine peccatorum horribilis.

Iacob autem Chriſtum demonſtrat, ſiue populum Gentium, qui Dei patris benedictione prælatus eſt priori populo Iudæorum.

Laban, legis & diaboli habuit typum, ex cuius corpore adſumpſit ſibi Chriſtus duas coniuges, plebis ſcilicet circuncíſionis, & Gentium.

Lya, Synagogæ figuram habuit, quæ infirmis oculis cordis, ſacramenta Dei ſpeculari non potuit.

Rachel uero, clara adſpectu, eccleſiæ typum tenuit, quæ con-templationis acie, Chriſti myſteria cernit.

Vir, qui cum Iacob luctam iniit, Chriſti certamen cum populo Iſraël figurauit, nam ſicut Iacob claudicauit in certamine, ita Iudæi claudicauerunt fide in Domini paſſione.

Loth, typum habuit ſanctorum, qui in fine ſeculi, ab impio-rum incendio liberabuntur.

Vxor Loth, eorum tenuit typum, qui per gratiam Dei uocati, poſtmodum retro reſpiciunt.

Conſequenter ipſe Loth, legis geſtauit perſonam, de qua infi-delitatis opere pereunt, qui etiam carnali intellectu utuntur.

Filiæ eius duæ, Samariam ſignificant & Hieruſalem, quæ fornicantur

nicantur in lege per adulterium illicitæ doctrinæ.

Ruben primogenitus, interpretatur uiſionis filius, populum fi gurauit, qui uiolauit cubile Dei patris, quando carnem quam ſi bi Chriſtus ſpoponderat, confixit in patibulo crucis.

Simeon, ſcribas deſignat Iudæorum, qui in furore ſuo occide runt Prophetas, & in dolore ſuo ſuffoderunt fixuris clauorum, Chriſtum firmiſſimum murum, in quo credentes ſtabili robore communiuntur.

Leui, & author & figura eſt principum ſacerdotum, qui Chri ſtum crucifixerunt.

Iudas, ſignificat Chriſtum, qui in cubili ſepulchri, quaſi leo ſe curus, corporis ſomno, deuictoq; mortis imperio, poſt triduum reſurrexit.

Iſachar, eccleſiæ tenuit typum, qui ſubiecit humerum ſuum ad crucis onus portandum.

Zabulon eandem ſignificat eccleſiam, quæ ſecus fluctus huius uitæ inhabitantes, omnes tentationes & turbines ſeculi portat.

Neptalim, exprimit omnes ſanctos prædicatores, qui inſtar cerui tranſilientes, ad ſuperna ſe erigunt, cunctisq; credentibus doctrinæ eloquia conferunt.

Dan, Antichriſtum ſignificat, qui in uia uitæ huius, ungu las equi, id eſt, extrema ſeculi ſupplantare nititur, morſu peſtife ræ prædicationis, unde eiiciat eos, qui extolluntur in huius mun di deliciis.

Gad, Chriſtum demonſtrat, qui ſecundo aduentu ſuo, contra Antichriſtum accinctus uirtute iudicis præliandum ſe nunciat.

Aſer, eundem demonſtrat Dominum HIESVM Chriſtum, cuius pinguis eſt panis in ore fidelium.

Ioſeph, qui uenditus eſt fratribus, & in Aegypto ſublimatus, redemptorem noſtrum ſignificat, à populo Iudæorum in manus perſequentium traditum, & nunc in Gentibus exaltatum.

Beniamin, Pauli Apoſtoli imaginem prætulit, qui & mini mus omnium Apoſtolorum fuit, electione, & de tribu eius deſcen

dit, iſte eſt lupus rapax, mane perſecutor diripiens, ueſpere doctor paſcens.

Manaſſes, prioris populi figuram geſtauit.

Effraim autem Gentium, qui per benedictionem Patriarchæ præpoſitus eſt maior populo Iudæorum.

Thamar eccleſiæ imaginem geſtat, quæ à Chriſto per annulũ fidei, & uirgam crucis, conceptionem ſanctæ meruit ubertatis.

Duo gemini in utero Thamar, duos populos figurauerunt, quorum poſterior natus, qui manum prior ex utero miſit, quia Gentium populus antea quidem eſt per Prophetas oſtenſus, & poſtea reuelatus. Cuius ideo obſtetrix ligauit dexteram cocco, quia idem populus per ſanguinẽ Chriſti, crucis notatus eſt ſigno.

Dina, filia Iacob, ſynagogam uel animam ſignificat, quem exterioribus ſeculi curis repertam, Sichem princeps terræ opprimit, id eſt, diabolus uitio concupiſcentiæ carnalis corrumpit.

Sala, concubina Iacob, quam Ruben inceſto crimine polluit, ſignificat legem Veteris Teſtamenti, quam populus Iſraël præuaricando commaculauit.

Iob, in factis dictisq; ſuis perſonam exprimit redemptoris.

Vxor eius, quæ eum ad maledicendum prouocat, carnalium prauitatem deſignat.

Tres amici Iob, typum tenuerunt Hæreticorum, qui ſub ſpecie conſolandi, ſtudium ſeducendi gerunt.

Heliud, uero doctorem ſuperbum, & arrogantem demonſtrat, qui durius interpretationem ſuam, fidelibus intra ſanctam eccleſiam irrogat.

Pharao, figuram habuit diaboli, qui in huius ſeculi captiuitate populum Dei perdere, & terrenis uitiorum operibus prægrauare tentauit.

Filia Pharaonis, quæ Moſen expoſitũ ad ripã fluminis collegit, eccleſia Gentiũ eſt, quæ Chriſtũ ad flumẽ ſalutaris lauacri reperit.

Moſes, typum Chriſti geſtauit, qui populum Dei à iugo diabolicæ ſeruitutis eripuit, & ipſum diabolum in æterna pœna damnauit.

Aaron ſacerdos, qui cruore uictimarum populum expiabat, ſignificat Chriſtum, qui ſacrificio ſanguinis ſui peccata, diluit mundi.

Maria, ſoror Moſi, Synagogæ ſpeciem prætulit.

Vxor Moſi Aethiopiſſa, figurauit eccleſiam ex Gentibus Chriſto coniunctam, cuius ob cauſſam zeli Synagoga obtrectans aduerſus Chriſtum, ilico contagio lepræ perfunditur.

Amalech, deſignat diaboli figuram, qui obuius Dei populo, per ſignum crucis euincitur.

Seon quoq; rex Amorreorum, qui uertitur in Latinum, tentatio oculorum, eundem diabolum ſignificat, qui mendacio fallendi, ſe uelut lucis angelum transfigurat. Ipſe eſt rex Baſan, qui interpretatur concluſio, qui intercludere molitur difficultate uitiorum uiam fidei noſtræ, ne pateat nobis tranſitus ad regnum promiſſum æternum.

Septuaginta uiri ſeniores, ſuper quos cecidit ſpiritus Dei, lxx. nationum linguas in hoc mundo diffuſas, oſtendunt, ex quibus multi credentes, gratiam Spiritusſancti acceperunt.

Dathan, & Abyron, & cæteri, qui ſe à Moſe & Aaron ſegregantes, ſacrificium uſurpare, ac ſumere conati ſunt, hæreticorũ prauitatem deſignant, & perniciem eorum, qui ſe à ſacerdotibus Chriſti, & à ſocietate eccleſiæ diuidunt, & ſacrificia prophana ſumunt.

Balaam, qui cadens, apertos oculos habet, typum eorum tenuit, qui per fidem cognitionem Dei habent, ſed obſcurati operibus corruunt.

Phinees, qui Zambri & ſcortum in adulterio conuerſantes, pariter interemit, figuram tenuit ſanctorum doctorum, qui Iudæos & Hæreticos ſpiritali mucrone in amplexu falſæ doctrinæ cõcurrentes feriunt.

Ille qui in Sabbato ligna collegit, ſignificat eum, quem cum peccato dies iudicij inuenerit.

Duodecim exploratores, ſcribarum & phariſeorum imaginẽ

tenuerunt, qui Iſraeliticum populum auerterunt, ne confiderent gratiam diuinæ repromiſſionis adipiſci poſſe per Chriſtum.

Duo portitores, qui in terra promiſſionis, botrum in ligno hu meris geſtauerunt, duorum populorum ſignificantiam expreſſerunt, quorum prior Iudaicus gradiens aduerſus, tergo dat Chriſto, poſterior Chriſtianus eum quem uehit, inſpicit & ſequitur Chriſtum.

Hieſu Naue, imaginem Saluatoris expreſſit, qui nos in terrã repromiſſionis induxit, & in regnum cœleſtis gloriæ collocauit.

Raab, figuram habet eccleſiæ, quæ per coccum, id eſt, per paſſionis Dominicæ ſignum, ab interitu mundum liberauit.

Duo exploratores, miſſi ab Ieſu in Hiericho, quos ſuſcepit Raab, duo intelliguntur teſtamenta, in mundũ miſſa, quæ ſuſcepit eccleſia, ex Gentibus congregata.

Achor, qui de Hiericho anathemate concupiuit, ſignificat nequam Chriſtianum, qui perceptam fidem, ſeculares mores, uel mundi illecebras adpetit.

Gedeon, qui cum ccc. uiris perrexit ad prelium, typum Chriſti geſtauit, qui in ſigno crucis de mundo uictoriam reportauit, trecentorum enim numero, qui iuxta Thau literam continetur, ſpecies crucis oſtenditur.

Syſara, typus diaboli fuit. Iabel autem, quæ de ligno tempora eius transfudit, eccleſiæ typum expreſſit, quæ per uexillum crucis, diaboli imperium interfecit.

Ipſa quoq; Delbora eiuſdem eccleſiæ typum portans, de uicto in Syſara diabolo, canticum cœleſtis gloriæ proclamat.

Iephte, qui poſt uictoriam filiã immolauit, Redemptoris oſtendebat figuram, qui ex mundo triumphans, carnem propriam in ſacrificium obtulit.

Samſon, Saluatoris noſtri mortem & uictoriam figurauit, ſiue, quia de faucibus diaboli gentes, quaſi fauum ab ore præcepti leonis abſtraxit: ſiue, quia poſt mortem plures lucratus, pluri moſq; moriens, quàm uiuos extinxit.

Dalida

Dalida, quæ Samſon uerticem decaluauit, ſynagogam ſignificat, quæ Chriſtum in loco Caluariæ crucifixit.

Ruth alienigena, quæ Iſraëlitico uiro nupſit, eccleſiā ex Gentibus ad Chriſtum uenientem, oſtendit.

Booz autem Chriſtum, uerum eccleſiæ ſponſum expreſſit.

Anna, quæ fuit ſterilis, & poſtmodum fœcunda effecta eſt, eccleſiam Chriſti, quæ prius in Gentibus erat ſterilis, nunc largiter pollet per uniuerſam terram, prole numeroſæ fœcunditatis.

Heli ſacerdos reprobatus, abiectionem ſacerdotii Veteris Teſtamenti præfigurauit.

Samuel uero, qui reprobato Hely, in miniſterio ſacerdotali ſucceſſit, noui ſacerdotii ſucceſſionem abiecto ueteri ſacerdotio pronunciauit.

Duo filii Hely ſacerdotes, qui capta à Gentibus Arca perempti ſunt, ſignificant poſteritatem ſacerdotii, prioris fuiſſe extinctā, & legis teſtamentum ad culmen Gentium eſſe translatum.

Saul, regni Iudaici inſinuat repromiſſionem, uel reprobationem, ſiue eiuſdem populi æmulationem, qui Dauid, id eſt, Chriſtum, iniuſto odio, inuidiæ, conatus eſt occidere.

Dauid, filii Dei & Saluatoris noſtri expreſſit imaginem, ſiue quod inſectationem Iudæorum iniuſta perſecutione ſuſtinuit, ſiue quia Chriſtus ex eius ſtirpe carnem adſumpſit.

Vrias Etheus, typum habuit diaboli, cuius coniugio prius erat copulata eccleſia, quam Chriſto concupiuit, lauantem à ſordibus ſeculi ſemetipſam, & per lauacri undam purificantem.

Salomon, Chriſti prænunciat figuram, qui ædificauit domū Deo in cœleſti Hieruſalem, non de lignis & lapidibus, ſed de ſanctis omnibus.

Regina Auſtri, quæ uenit ad audiendam ſapientiam Salomonis, eccleſia intelligitur, quæ ad Verbum Dei ab ultimis finibus terræ congregatur.

Roboam filius Salomonis, & Ieroboam ſeruus, quibus Iſraël in duas partes diuiſus eſt, ſignificant diuiſionem illam, in Do-

mini aduentu faciendam, in qua pars credentium ex Iudæis, regnat cum Chriſto, qui eſt ex Dauid genere ortus. Pars uero ſecuta Antichriſtum, cuius ad cultum nefandæ ſeruitutis errore conſtricti ſunt.

Golias, deſignat diabolum, cuius elationis ſuperbiam, Chriſti proſtrauit humilitas.

Helias, Chriſtum demonſtrat, quia ſicut igneo curru, ad ſuperna ſublatus eſt, ita Chriſtus carnem ſuam, in qua natus eſt & paſſus, & reſurrexit, adſumpſit in cœlum.

Vidua, ad quam mittitur Helias paſcendus, eccleſia eſt, ad quam per fidem Chriſtus ueniſſe legitur, cuius farinæ & oleo benedicitur, & non deficit, id eſt, gratia corporis Chriſti, & chryſmatis unctio, quæ toto mundo quotidie impenditur, & nunquam minuitur.

Heliſeus, eundem redemptorem Dominum figurauit, qui de montis altitudine, id eſt, cœlorum deſcendens ſublimitate, humiliauit ſeipſum à forma Dei, uſq; ad formam hominis, ac mortuis membris, ſua membra compoſuit: noſtræ mortalitati, ſuo corpore medicinam aptauit.

Pueri, qui inſultantes Heliſeo, clamabant, Aſcende calue, aſcende calue, & inuaſi ab urſis perierunt, indicant populum Iudæorum, qui per ſtultitiam deriſerunt Chriſtum, in loco Caluariæ crucifixum, & capti à duobus urſis, id eſt, Tito & Veſpaſiano, interierunt.

Puer Heliſei, cum baculo ad reſuſcitandum mulieris filiũ miſſus, typum priſcæ legis oſtendit, quæ generi humano tranſmiſſa, nihil præſtitit, niſi quod in uirga ſolam auſteritatem ſeueritatis monſtrauit.

Sunamitis filius mortuus, humani generis figuram tenet, ſuper quem Chriſtus ſepties oſcitans, ſpiritum ſeptiformis gratiæ, ſpiritaliter adſpirat, per quem à morte peccator reuiuiſcat.

Septem milia uiri, de quibus dictum Heliæ, quod non curuauerunt genua ante Baal, ſignificant numerum ſanctorum, qui ſpiritu

ſpiritu ſeptiformis gratiæ adimpleti, diabolo renunciauerunt.

Naaman Syrus, ſignificat populum ex Gentibus maculis deli ctorum pollutum, atque à Chriſto per ſacramentum baptiſmi purificatum.

Ozias rex, qui ob meritum ſcelerum ſuorum, in fronte contagio lepræ perfunditur, regnum indicat Iudæorum, qui dedecus & malum perfidiæ in fronte gerunt, ubi crucis ſignum portare debuerant.

Ezechias rex, cui pro bono opere, xv. anni ad uitam adiiciuntur, ſignificat omnes ſanctos, quibus ad adquirendam uitã æternam, v. libri legis cum x. uerbis decalogi dati ſunt, ut per complementum legis, & præceptorum, regni cœleſtis plenitudinem conſequantur.

Ioſias rex, qui celebrauit paſca, & de templo Domini Idola multa depulit, ſignificat Chriſtum, qui pro nobis paſſionem ſuſcepit, atque omnia execrabilia Gentium de templis corporis noſtri deiiciens, igne uirtutis ſuæ exuſtã comminuit, atque in huius ſeculi torrentem proiecit.

Sedechias, cuius oculus in Remblatha rex Babylonis euulſit, in Latinum uertitur Remblathar, multa hæc. Ideoque iſte ſignificat eos, qui in huius mundi multa actione inuoluuntur, atque à diabolo capti, intelligentiæ oculos perdunt,

Eſaias, formam Euangeliſtarum & Apoſtolorum expreſſit, qui uniuerſa ſacramenta Chriſti, non quaſi figuram, ſed quaſi præſentia prædicauit.

Hieremias autem, in uerbis & paſſionibus ſuis, mortem & paſſionem figurauit Domini Saluatoris.

Ezechiel, imaginem Chriſti geſtauit, qui poſitus in terrena peregrinatione populum ſalutaribus præceptis inſtigat.

Danihel, qui uitam cœlibem tenuit, ſimilitudinem habuit cõtinentia ſua, eorum qui ſunt in uita ſancta, & terrenorum copiis abutuntur.

Oseas, Chriſti demonſtrat figuram, qui ex fornicatione Gentium, adſumpſit in corpore ſuo eccleſiam.

Iohel, qui interpretatur incipiens, indicat typice eos, qui fi-dei hoſtiũ, & diuinæ ſcientiæ incipiunt cognoſcere ſacramentũ.

Amos, paſtor & ruſticus, Chriſti eſt typus, qui ab officio paſto rali pecorum, id eſt, ab Hebræorum regimine translatus, nunc alios greges paſcit in cantibus.

Abdias, qui in Samaria, centum pauit Prophetas, ſignificat omnes fidei prædicatores, qui in hoc mundo alimentis ſacrarum ſcripturarum, omnes credentes reficiunt.

Ionas, Chriſti mortem figurauit, qui tribus diebus, ac nocti-bus, in corde terræ, quaſi in uentre cœti, quieuit.

Abacuc luctator fortis, populus eſt fidelis, qui ſuper excelſa cõ ſtitutus in cruce, Dominum contemplatur, dicens, Cornua in manibus eius, ibi confirmata eſt uirtus gloriæ eius.

Sophonias, qui interpretatur ſpeculator, uel abſconditum Do mini, ſignificans eos, qui per contemplationis arcanum, ad per fectum perueniunt meritorum.

Aggæus & Zacharias, figuram geſtauerunt ſanctorum, qui nobis in huius peregrinationis uita, futurum tempus liberatio-nis declarant.

Malachias, qui angelus Domini interpretatur, typum Salua toris noſtri tenuit, qui angelus magni conſilii dicitur.

Ieſus, ſacerdos magnus, figuram gerebat Chriſti, per quem ex peregrinatione ſeculi huius, ad cœleſtem Hieruſalem nobis fu iſſe regreſſus comprobatur.

Zorobabel ſacerdos, typus eſt Domini Saluatoris, qui reduxit de captiuitate populum, & de uiuis lapidibus, conſtruxit Domi-no templum.

Iudith & Heſder, typum eccleſiæ geſtant, hoſtes fide puniunt, ac populum Dei ab interitu eruunt.

Thobias, priſcæ legis imaginem tenuit, cuius oculos Iudaici populi hyrundines obcæcant, dum eos luminis ſacramenta ma-le intelligentes obcæcant.

Thobias filius eius, Domini noſtri HIESV Chriſti imaginẽ

habuit,

habuit, qui uelut abſconditam, & obcæcatam figura, caliginatam legem, claritate ſuæ uirtutis, illuminat.

Tres pueri, prætulerunt figuram ſanctorum, qui corpus ſuum in perſecutionem pro Chriſti nomine obtulerunt.

Suſanna, figuram eccleſiæ habet, quam teſtes falſi Iudæi quaſi adulteram legis accuſant.

Nabuchodonoſor rex, typus diaboli fuit, qui Hæreticorum plebem erroris captiuitate deuictam de Hieruſalem, id eſt, de eccleſia in Babyloniam, id eſt, in ignorantiæ confuſioné abduxit.

Princeps coquorum, qui muros Hieruſalem ſubuertit, hic ſignificat, quia omnis qui ueteris deſyderio ſeruit, uirtutes animæ deſtruit.

Machabæi vii. qui ſub Antiocho acerbiſſima perpeſſi tormenta, glorioſiſſime coronati ſunt, ſignificant eccleſiam ſeptiformé, quæ ab inimicis Chriſti, multam martyrum ſtragem pertulit, & gloriæ cœleſtis coronam accepit.

ALLEGORIAE

NOVI TESTAMENTI.

QVatuor Euangeliſtæ, HIESVM Chriſtum, ſub quatuor animalium uultibus figuraliter exprimunt.

Matthæus enim, eundem Redemptorem noſtrum, natum & paſſum adnuncians, in ſimilitudinem hominis comparat.

Marcus, à ſolitudine exorſus, leonis figuram induit, & Chriſti regnum inuictum, potentiamq; proclamat.

Lucas quoq; per uituli myſticum uultum, Chriſtum pro nobis prædicat immolatum.

Iohannes autem per figuram aquilæ, eundem Dominum poſt reſurrectionem carnis demonſtratur euolaſſe in cœlum.

Petrus, perſonã eccleſiæ geſtat, quæ habet poteſtatem dimittendi peccata, atq; reducédi ab inferis homines ad cœleſtia regna.

Apoſtoli quoq; omnes, totius eccleſiæ portant typum, quia & iidem in dimittendo peccata, ſimilem acceperunt poteſtatem, habentes quidem & formam patriarcharum, qui per uerbũ prædicationis, in toto orbe terrarum, Deo populos ſpiritaliter genuerunt.

Septuaginta duo diſcipuli, ſignificant illuſtrationem totius orbis, per Euangelium Trinitatis. xxiiii. enim horis, mundus omnis peragitur, qui numerus triplicatus propter eandem trinitatem in ſeptuaginta duobus deducitur. Idcirco autem mittuntur bini, propter prædicandum Dei honorem & proximi, uel myſteriorum gemina teſtamenta.

Ioſeph, typice Chriſti geſtauit ſpeciem.

Maria autem, eccleſiam ſignificat, quæ cum ſit deſponſata Chriſto, uirgo nos de Spirituſancto concepit, uirgo etiã parturit.

Zacharias ſacerdos, qui angelo iubente obmutuit, ſilentium legis & Prophetarum, aduenienteChriſto, oſtendit.

Iohannes, formam habuit legis, qui Chriſtum adnunciauit, & remiſſionem peccatorum per lauacri gratiam prædicauit.

Magi, figurauerunt Gentium populum, legem fidei cogniturum indicantes ſacramentorum muneribus Chriſtum, per thus eſſe Deum: per myrrham, hominem paſſum, atq; ſepultum: per aurum, regem omnium ſeculorum.

Herodes, qui infantum necem intulit, diaboli formam expreſſit: uel Gentium, qui cupientes extinguere nomen Chriſti de mundo, in cæde martyrum ſæuierunt.

Muti in Euangelio, ſignificantur, qui fidem Chriſti non confitentur.

Cæci, qui fidem quam credunt, nequaquam intelligunt.

Surdi, qui non exhibent obedientiam præceptorum.

Claudi, qui implere præcepta ſalutaria negligunt.

Homo prudens, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram, ſignificat doctorem fidelem, qui in Chriſto doctrinæ ſuæ, & uitæ ſtabilimentum conſtituit.

Ille uero.

Ille uero, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam, Hæreti corũ dogma deſignat, quæ ſic ædificatur, ut ruinã faciat magnã.

Leproſus, quem Chriſtus deſcendens de monte, primum cura uit, humanum indicat genus, delicti contagio maculoſum, hoc redemptor dum de cœlorum altitudine, qua ſi de monte deſcen-dit, uario cultu dæmonũ detruſit, atq; in unitatẽ fidei reparauit.

Centurio, fidem Gentium ſignificat.

Puer autẽ Centurionis, & filia Chananææ mulieris, quos Chri ſtus non ueniens ad eos, ſaluat, eaſdem Gentes oſtendunt, quas Dominus non corporali præſentia uiſitauit, ſed per fidem uerbi ſaluauit.

Ipſa quoq; mulier Chananæa, eccleſiæ ex Gentibus gerit figu-ram, quæ tanquàm canis quærebat micas de menſa Dominorũ, id eſt, ſatiari doctrinis Apoſtolotum & Prophetarum.

Socrus Petri febriens, ſignificat Synagogam, æſtu carnaliũ deſyderiorum accenſam, cuius filia eſt pars illa credentium, quæ data eſt Petro regenda.

Scriba repudiatus, qui propter quæſtum Dominum ſequeba-tur, ſignificat eos, qui Chriſti fidem, non propter Dominũ, ſed propter lucrum ſeculi, eccleſias adpetunt.

Dæmoniacus, quem Dominus in regione Geneſarenorum, à legione curauit, ſignificat Gentilem populum, multorum culti bus dæmoniorum obnoxium.

Paſtores porcorum fugientes, qui ea quæ geſta ſunt nun-ciant in ciuitatem, ſignificant principes impiorum, qui dum fi-dem Chriſti fugiant, uirtutes tamen eius ſtupentes, mirantur & prædicant.

Paralyticus iacens in lectulo, anima eſt, uitiis deſolata in cor-pore ſuo, quæ dum fuerit gratia Chriſti per peccatorum remiſſio nem ſanata, confeſtim priſtino robore recepto, reſurget, & lectũ carnis, in quo debilis ante iacebat, ad domum uirtutũ reportat, ut ſe intra conſcientiæ ſuæ, ſecreta conſtringat, & nequaquàm in exterioribus ultra uoluptatibus diſſoluta diſcurrat.

Archiſynagogæ filia, ad quam dum curandam pergeret Dominus, tamen priuſquàm ad eam ueniret Dominus, tetigit eum à tergo mulier, quæ profluuio ſanguinis laborabat, figuram habuit eccleſiæ, uenientis ex Gentibus, quæ dum poſt præuaricationem, & poſt paſſionem, & poſt aſcenſionem Chriſti, credidit, quaſi à tergo Dominum tetigit, & ante accipere ſalutem, quàm Synagoga promeruit.

Duo cæci, iuxta uiam ſedentes, ſignificant utroſq; populos Iudæorum, atq; Gentium, per fidem Chriſti, Chriſto adpropinquantes, qui dixit, Ego ſum uia.

Dæmonium habens, cæcus & mutus, qui ſcribitur à Saluatore curatus, indicat eos qui ex Idololatria Gentium, ad fidem Dominicam conuertuntur, quibus tamen expulſo à corde dæmonum cultu, dum primum lucem perceperunt fidei, poſtea ad laudandum Deum eorum lingua reſoluitur, ut confiteantur eum, quem ante negauerunt.

Homo, manum habens aridam, ſignificat Synagogam, uel animam, minime operibus infructuoſam, cui cum dicitur, Extende manum tuam: admonet, ſemper porrigendam eleemoſynam pauperibus.

Homo, de quo immundus ſpiritus exiens, & rurſus eum occupat, ſignificat populum Iudæorum, & hominem pœnitentem, cui per ſubſecutam negligentiam, acrius mentem occupat carnis uoluntas, adiunctis ſecum ſeptem aliis ſpiritibus uitiorum, id eſt, iracundia, auaritia, inuidia, atq; ueteris ingluuie, inani gloria, fornicatione atq; ſuperbia.

Paterfamilias, proferens de theſauro ſuo noua & uetera, Chriſtus eſt, proferens de impenetrabili ſapientia ſua, gemina teſtamenta, ſcilicet Vetus, in quo fœlicitas terrena promittitur, & Nouum, per quod regnum cœlorum ſperatur.

Homo, qui ſeminauit in agro ſuo granum ſinapis, Chriſtus eſt, qui ſeminauit fidem in mundo, in quo uolucres cœli, id eſt, ſpiritales animæ requieſcunt.

Mulier

Mulier, quæ fermentum abſcondit in ſatis tribus, ſignificat ſapientiam ſpiritalis doctrinæ, feruentem in trinitatis amore.

Homo, qui abſconditũ theſaurũ in agro reperit: ille eſt, qui in iſto mundo uenditus omnibus, Chriſtũ, uitãq; æternã adquirit.

Quinq; milia uiri, qui quinq; panibus, & duobus piſcibus paſti ſunt, eccleſiæ ſunt populi, qui per quinq; corporis ſenſus, alimento legis ſpiritalis, à Chriſto reficiuntur, & duplici teſtamento, quaſi gemellis piſcibus ſaturantur.

Quatuor autem milia uiri, qui aliis ſeptem panibus aluntur, eadem Gentium eccleſia eſt, quæ in quatuor partibus mundi diffunditur, atq; ubertate ſeptiformis gratiæ recreatur.

Ille qui ſæpe, nunc in ignem, nunc in aquam cadebat, mundum ſignificat. Ignis autem, inflammantem cupiditatem: aqua, carnis uoluptatem demonſtrat: in quibus ſemper arreptus quotidiano lapſu præcipitatur.

Moſes & Helias, qui adparuerunt cum Domino in monte, lex & prophetia intelliguntur, quarum uocibus paſſio, & reſurrectio, & gloria Domini declaratur.

Homo, habens centum oues, & relictis illis, ouem perditam quærit, ac repertam, humeris reuehit, figuram Chriſti expreſſit, qui relictis milibus angelorum in cœlo, ouem quem perierat in Adam, ut bonus paſtor, quæſitam in Gentibus reperit, atq; crucis ſuæ humeris ad paradiſum reportauit.

Mulier, quæ perditam reperit dragmã, eccleſia eſt, quæ animam diaboli laqueis adfecta, dum inuenerit per pœnitentiam, & angelorum & hominum facit lætitiam.

Debitor decem milia talentorum, ſignificat homines, qui Deo ſunt obnoxii, per tranſgreſſionem decem præceptorum, ſed ſicut nobis poſcentibus à Domino peccati uincula relaxantur, ita unuſquiſq; noſtrum dimittat, exemplo Domini, ne dũ minima debita in nobis peccantibus, non concedimus, maiora noſtra exoluere, cum uſuris pœnarum cogamur.

Diues, qui camelo comparatur, perſonam indicat Iudæorum,

de legis potentia gloriantur, quanquam propter terrena Dominum colunt, non habent regnum cœlorum, ubi facilius Gentiũ populus criminibus tortuoſus, & ſarcinis peccatorum grauatus ingreditur per foramen acus, quaſi per anguſtias paſſionis dolorum ac laborum.

Paterfamilias, qui operarios ad uineam conducit, denarium promittit, Chriſtus eſt, qui uocat omnes ad culmen fidei, promittens eis præmium perfectæ beatitudinis.

Operarii, hora prima conducti; hi ſunt, qui à rudimentis infantiæ cultum fidei conſecuti ſunt.

Qui autẽ hora tertia, hi, qui ab adoleſcentia ad fidẽ acceſſerũt.

Qui uero ſexta conducti ſunt, hi ſunt, qui in iuuentutis ætate crediderunt.

Qui autem hora nona acceſſerunt, illi ſunt, qui iam à iuuentute in ſenectutem declinati, gratiam perceperunt.

Qui uero ad ultimam horam, illi, qui iam decrepiti, & in extremo uitæ ſuæ tempore uocati, ad Chriſtum uenerunt, qui tamen prioribus parem mercedem æternæ beatitudinis accipiunt. In illis conſeruans Chriſtus iuſtitiam, qui prima hora natiuitatis operati ſunt. In iſtis impendens miſericordiam, qui una uitæ hora laborauerunt.

Duo filii miſſi ad operandum uineam, duorum populorum typum demonſtrant. Primus enim miſſus, uocatur Gentium populus, per naturæ intelligentiam ad operis diuini culturam, qui tamen prius contumax extitit, & ſeſe iturum negauit. Adueniente autem Domino, priorem contumaciam ſequente emendat obedientia. Secundus autem miſſus, Iudæos per legis cognitionem, reſpondit, Omnia quæcunq; dixerit Dominus, faciemus. Sed idcirco damnatur, quia non ſolum in profeſſionem legis præuaricatus eſt, ſed & in ipſum Dominum uineæ per parricidales manus excreuit.

Homo, qui uineam plantauit, Deus eſt, qui condidit Hieruſalem, in qua ædificauit turrim, & torcular fodit, uidelicet templũ

& altare, & ſepe circũdedit, id eſt, angelorũ munitione uallauit.

Coloni autem, quibus uineam locat, populus eſt Iſraël, qui ſub diuino cultu poſſedit Hieruſalem.

Serui autem, qui tempore fructuum miſſi ſunt, interfecti ſunt à colonis, Prophetæ intelliguntur, quorum ſanguis effuſus eſt à Iudæis, dum ab eis quærerent iuſtitiæ fructum & legis.

Filius autem nouiſſime miſſus, quem eiectum coloni extra uineam occiderunt, Chriſtus eſt, quem crucifixerunt Iudæi, eiicientes eum extra portas Hieruſalem.

Coloni quoq;, quos dominus uineæ perdit, populi Iudæorum intelliguntur, qui olim, ut uidentur, diſperſi atq; perempti ſunt. Illi autem agricolæ, ad quos uinea transferri præcipitur, ſignificant Apoſtolos, uel ſucceſſores Apoſtolorum.

Rex, qui fecit nuptias filio ſuo, Deus pater intelligitur, qui copulauit ex uirgine, carnis uirginem Chriſto. Serui uero, qui miſſi ſunt uocare inuitatos, Apoſtoli ſunt atq; Prophetæ, qui Iudæos per legem & Euangelium prouocauerunt. Sed illi modo terrenis uoluptatibus, modo carnis & legis onere preſſi, ſolennitatem aduentus Domini contempſerunt. Ex quo quaſi indigni eſſe exiſtimantur uitæ æternæ. Gentes autem introiſſe manifeſtantur.

Rex iratus, qui miſit exercitus ſuos, & perdidit interfectores illos, & ciuitatem illorum incendit, Deus pater eſt, qui ſuſcitauit Veſpaſianum cæſarem Romanorum, qui & populum gladio uaſtauit, & ciuitatem Hieruſalem funditus, cum ſuis uniuerſis euertit, ita, ut ulterius belligerare non poſſit.

Hominem autem, non habentem ueſtem nuptialem in accubitu, qui loquente rege, obmutuit, quem iubet ſeruis ablatum mitti in tenebras exteriores: ille eſt, qui in fide quidem cum cæteris requieſcit. Sed ſi inuentus fuerit in die iudicii, ueſtem carnis habere pollutam, confeſtim iubetur ab angelis tolli, & mergi in gehennam ignis æterni.

Duo debitores, ex quibus unus debebat fœneratori denarios quingentos, & alter quinquaginta, ſignificant utrunq; populũ, Iu

dæorum & Gentium. Ex quibus ille, qui quinquaginta denarios debuit, Iudæorum typum habuit. Ille uero, qui quingentos, Gentis figurá expreſſit, qui ab initio mundi, debitor ſemper exiſtens, chyrographum peccati, per pœnitentiam non ſoluit. Adueniente itaq; Chriſto, tandem credidit, atq; uberiore miſericordia fructum accepit: unde, quia plus illi conceſſum eſt à Chriſto, amplius diligit Chriſtum. Sicut ſcriptum eſt, Cui plus dimittitur, plus diligit.

Septem uero fratres; qui uni mulieri nupſerunt, & ſine filiis mortui ſunt, homines infideles intelliguntur, qui per ſepté mundi ætates, in hac terra totam uitam ſuam, ſine fructu iuſtitiæ conſumpſerunt.

Duo in lecto, illi ſignificantur, qui remoti à turbis in otio quodammodo uitæ uacare uidentur.

Duæ molentes, qui negotiis temporaliũ rerũ circunferuntur.

Duo in agro, qui in miniſterio eccleſiæ, tanquàm in agro Dominico operantur, ex quibus adueniente nocte, id eſt, ſeculi aduerſitate, quidam permanent in fide, & adſumuntur ad uitam; quidam decidunt, & relinquentur ad pœnam.

Quinq; uirgines ſapientes, omnes animæ ſanctæ intelliguntur, per quinq; ſenſus corporis, nullam admittunt cordis corruptionem: idcirco, quinario numero computantur.

Quinq; autem uirgines fatuæ, quæ non habent in uaſis oleũ, illæ animæ ſunt, quæ habent quidem integritatem corporum, ſed non ſeruant intra conſcientiam boni operis teſtamentũ, dum in facie gloriantur apud homines, & non corde apud Deum. Ideoq;, quia in uaſis peccatorum ſuorum mentis ſplendorem nõ gerunt, adueniente Domino à regni eius gaudio ſecludentur.

Homo peregre proficiſcens, qui tradidit bona ſua ſeruis ſuis, Chriſtus eſt, qui poſt reſurrectionem ſuam, ad cœlos regrediens, tradidit euangelicam gratiam, euangelicis negociatoribus fœnerandam. Sed primus ſeruus, in quinq; talentis ſibi datis, quinq; libros legis accepit, quos doctrina & opere, decem præceptorum amplificauit.

Alius, duobus talentis, duo teſtamenta promeruit, eaq; mora li ac myſtico ſenſu, pie diſpenſando duplicauit.

Tertius, ſub figura unius talenti, gratiæ donum acceptum in terrenis uoluptatibus obſcurauit, ideoq; proiectus eſt in infernũ, quia nullum inde operatus eſt fructum.

Alii in primo ſeruo ſenſus cordis & corporis acceptos. In ſecun do, intelligentiam & opus. In tertio, rationem intellexerunt.

Iuuenis filius uiduæ, quem Dominus mortuum extra portas urbis ſuſcitauit, ſignificat eum, qui palam quodlibet mortiferũ crimen admittit. Quiq; nonnunquam audito Verbo Dei, à mor te peccati reſurgit, & per pœnitentiã Chriſto uiuere incipit. Red diturq; uiduæ matri ſuæ, id eſt, communioni eccleſiæ.

Homo qui deſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho, & incidit in latrones, ipſe Adam figuratur in genere ſuo, qui dum deſcen dit de Paradiſo cœleſti in mundũ, incidit in angelos tenebrarũ.

Samaritanus deſcendens, qui uulnera eius curauit, Chriſtus eſt cuſtos noſter, qui de cœlo deſcendit, & genus humanum à uul neribus peccatorum curauit.

Stabularius, Apoſtoli ſunt, uel ſucceſſores eorum, qui infirmi tatem noſtram prædicatione Euangelica recreant.

Martha, quæ excepit Chriſtum in domum ſuam, & miniſtra bat, ſignificat eccleſiam in hac uita, Chriſtum in corde excipien tem, & in opere iuſtitiæ laborantem.

Maria ſoror eius, quæ ſedebat ſecus pedes Chriſti, & audiebat Verbum, demonſtrat eandem eccleſiam in futuro ſeculo, ab om ni opere ceſſantem, & in ſola contemplatione ſapientiæ Chriſti requieſcentem.

Homo, qui media nocte poſtulabat ab amico tres panes, ſi militudinem exprimit cuiuſq;, qui in media tribulatione Domi num poſtulat, ut det ei ſcientiam Trinitatis.

Diues, cuius uberes fructus ager attulit, ſignificat hominem luxuriis deditum, & abundantem peccatis, quem immoderate plus amplius peccare deſyderantem, arguit Dominus, dicens:

Stulte, hac nocte auferunt animam tuam abs te, quæ paraſti, cu ius erunt?

Quinq; illi in domo una, id eſt, pater, mater, filius, filia, nurus, ex quibus duo in tres, & tres in duo diuiduntur, ſignificant humanum genus, fide & religione inuicem ſeparatum, partim in diſciſſione ſchyſmatis, quod duo ſignificant: partim in numero, quod tria demonſtrant. Diuiſus eſt enim filius aduerſus patrem ſuum, id eſt, populus ex Gentibus ueniens, aduerſus diabolum, cum quo antea fuerat ſociatus. Diuiſa eſt & filia aduerſus matrem ſuam, id eſt, plebs ex Iudæis credens, aduerſus impiam Synagogam. Diuiſa eſt & nurus, aduerſus ſocrum ſuam, ecclesia uidelicet ex Gentibus, aduerſus matrem ſponſi ſui Synagogam, de qua ſecundum carnem Chriſtus fuerat procreatus. Qui homines ſeparantur, ſibi inuicem renunciantes: alii terrenam, alii cœleſtem gloriam adpetentes.

Galilæi xviii. ſuper quos cecidit turris in Siloa, & occidit eos, interitum plebis Iudæorum inſinuat.

Decem & octo apud Græcos ex Iota & Thita, literis exprimuntur, quibus figuris nomen HIESV ſcribitur, in quem illi credere nolentes, pariter à Romanis cum ſua urbe proſtrati ſunt.

Homo, qui arborem fici in uinea ſua plantauit, Chriſtus eſt, qui Synagogam in Iudaico populo condidit, quam cum Dominus quaſi inutilẽ iuſſiſſet abſcidi, fit illi, à colonis Apoſtolis foſſa humilitatis, adhibetur & ſtercus, id eſt, confeſſio peccatorũ, ſicq; in nouiſſimo credendo commutabitur in melius, dabit fructus iuſtitiæ copioſos.

Mulier, que x. & viii. annos infirmitatẽ habens, à Domino curata eſt, eccleſiæ typus eſt, quæ in fine temporum, ſalutem fidei conſecuta eſt. Sex enim ætatibus mundus iſte completur, cuius tamen tempus, habet tripartitam diſcretionem: unam, ante legem: alteram, in lege: tertiam, ſub gratia. Sexies ergo terni, decem & octo efficiunt. Quo numero, tempus hoc noſtræ ſalutis inſinuatur, quando à Sathanæ uinculis ſoluti, quibus curuati eramus.

mus, donũ ſalutis, & ſpem ſupernæ contemplationis accepimus.

Hydropicus, quem Dominus curauit, demonſtrat & hos, quos fluxus carnalium uoluptatum, exuberans adgrauat.

Homo habens duos filios, Deus eſt, habens duos populos, quorum maior figuram tenuit Iudæorum, qui permanſit in Dei cultu. Alter iunior Gentium, qui conditore deſerto, ſeruus factus eſt Idolorum, quem per egeſtatem fidei reuertentem, clementer ſuſcepit Deus pater, & pro conuerſione eius, ſub uituli typo, ſuum immolat unicum. Tribuit etiam annulum fidei, & ſtola immortalitatis induit eum, quanquàm Iudæus frater liuoris torqueatur inuidia, propter ſalutem tamen eius, in gaudium concinit angelorum ſymphonia.

Diſpenſator prodigus, quem dominus à uilicatione remoueri præcepit, & fraudem faciens domino ſuo, relaxauit debitoribus partem, ut haberet, unde in poſterum uiueret. Hæc comparatio, ad exemplũ noſtri poſita eſt: nam ſi ille à domino ſuo laudari promeruit, quia fraudem ei faciens, in poſterum ſibi de alienis rebus prouidit. Quanto magis Chriſto placere poſſumus, ſi ex propriis noſtris miſericordiam indigentibus faciamus, à quibus recipi in tabernacula æterna poſſimus.

Diues, qui induebatur purpura, ſignificat Iudæorum ſuperbiam, florentem quondã imperii claritate, uel honoris excellẽtia.

Mendicus ulceroſus, demonſtrat Gentilem populum, confeſſionibus peccatorum humiliatum.

Quinq; fratres diuitis illius, qui apud inferos torquebatur, Iudæi intelliguntur, qui ſub quinq; libris legis poſiti ſunt.

Decem leproſi, qui mundantur à Domino, Hæretici ſignificantur, qui in uarietate colorum, diuerſitatem habent ſchyſmatum. Quiq; ideo ad ſacerdotes mittuntur, ut deterſa omni uarietate errorum, unitatis percipiant ſacramentum.

Iudex iniquus, qui dominum non timebat, adſidue tamen deprecantem uiduam exaudiuit, ſimilitudo eſt, quia demonſtrat quantam ſpem habere debet, qui dominũ indeſinenter ex-

poſcit. Cum etiam apud aures iniqui iudicis ualuerit frequens in ſtantia uiduæ deprecantis.

Ipſa autem uidua ſignificare poteſt eccleſiam, perſeuerantia ſui petentem ultionem de inimicis ſuis diabolis uel Hæreticis.

Phariſæus, orans in templo, Iudæorum eſt populus, qui ex iu ſtificationibus legis extollit merita ſua.

Publicanus uero Gentilis eſt, qui longe à Deo poſitus, confite tur peccata ſua. Quorum unus ſuperbiendo receſſit, humiliatus: alter confitendo, Deo adpropinquare meruit exaltatus.

Cæcus, ſedens ſecus uiam, populum demonſtrat Gentilem, qui per Chriſti gratiam, fidei meruit claritatem.

Zachæus, Gentilis eſt populus, gratia meritorum puſillus, qui tamen à terrenis actibus, ſubleuatus per lignum Dominicæ crucis myſterium contemplatur.

Homo nobilis, qui in longinquam abiit regionem, accipere ſibi regnum, Redemptorem noſtrum ſignificat, qui uſq; ad fi- nes terræ peruenit, accipere regnum in populis Gentium.

Ciues, qui noluerunt eum regnare, Iudæi intelliguntur, qui Chriſtum regem ſpreuerunt.

Seruus, qui mnam unam accipiens, decem adquiſiuit, ſigni ficat doctores, qui accepta gratia Euangelii, in x. uerborum præ dicamentis, bene uſi ſunt, & docendo, multos in fide adquiſie- runt: idcirco, adueniente Dño, laudabuntur, quia lucrati ſunt.

Qui uero ex una quinq; adquiſiuit, illos demonſtrat, qui man datum Dei ſeruantes, conſequuntur ſcientiã legis in quinq; libris Moſi ſcriptam, eamq; docendo ad uſum ſalutis neceſſarium fœ nerantur.

Qui uero unam, ipſam in ſudario conſeruauit, oſtendit eum, qui creditum ſibi gratiæ donum, delicate, otioſeq; tractauit, un de & recte amittit collatam gratiam, qui per negligentiam præ- dicare contempſit, ut ei augeretur quod laborauit.

Vidua, quæ in gazophylatio, duo iecit minuta, animam fide lem demonſtrat, quæ in theſauro cordis ſui, fructum dilectionis Dei, & proximi ſeruat.

Sponſus, Chriſtus eſt, cuius nuptiæ cum eccleſia celebrantur; In cuius coniunctione, aqua in uinum mutatur, quia credentes per lauacri gratiam tranſeunt ad paſſionis coronam.

Architryclinus, Moſes intelligitur, qui miratur meliorem & ſanctiorem populum, per HIESVM in Euangelium congregatum, quàm illum priorem ab Aegypto inductum. Finitum enim uinum, oſtendit ſublatam eſſe gratiam Spiritus ſancti à Iudæis, & per Apoſtolos in Gentibus contributam.

Mulier Samaritana, myſtice intelligitur Synagoga quinque libris legis quaſi v. uiris ſecundum ſenſum carnis ſubiecta, quam miſericorditer Dominus prouocat haurire aquam uiuam, lauacri ſcilicet percipere gratiam, uel ſecretam legis intelligentiam.

Mulier adultera, quæ offertur à Iudæis Domino lapidanda, eſt eccleſia ex Gentibus, quæ prius relicto Deo, in Idolis fuerat fornicata, hanc uolebat Synagoga zelans interfici, & Chriſtus eã ſaluat per remiſſionem delicti: nec ſinit eam perire, qui nouit ueniam condonare peccantibus.

Symon leproſus, Gentilis eſt populus, qui eſt à Redemptore mundatus.

Mulier, quæ unguento caput Domini unxit, eccleſia eſt, quæ fructum ſui operis, fideique odorem, ad laudem Dei, & Chriſti gloriam refert.

Angelus ille, ad cuius deſcenſum mouebatur aqua, quinque porticibus cincta, Chriſtus eſt, in cuius aduentu turbatus eſt Iudæorum populus, quinque libris concluſus, deſcendente enim angelo, cõmouebatur aqua, & ſanabatur infirmus, deſcendente de cœlis Chriſto, commotus eſt in paſſione eius idem populus, & ſanatus eſt mundus.

Cæcus à natiuitate, quem Dominus poſtquàm unxit oculos, ad piſcinam Siloæ miſit lauandum, ſignificat genus humanum, à natiuitate, id eſt, à primo homine errorum tenebris uenundatum, cuius oculos Dominus de ſputo & luto liniuit, quia Verbũ caro factum eſt. Et lauari oculos in piſcina iuſſit, ut baptizatus in

Chriſto, acceperit legem fidei, & credidit in eum, qui humilis in mundo apparuit

Lazarus, quem Dominus triduanum fœtentem de monumẽto ſuſcitauit, ſignificat mundum, quem grauiſſima peccati conſuetudo corruperat, qui tamen quarta die mortis reſuſcitatur. Prima enim dies eſt mortis, tracta ex Adam propago mortis. Altera dies mortis eſt, trangreſſio legis naturalis. Tertius eſt dies mortis, præuaricatio datæ legis. Quartus dies mortis eſt, tẽpus Euangelicæ prædicationis, in quo die, Dominus ſuum opus reſpiciens miſericorditer, reſuſcitare dignatus eſt.

Seruus principis ſacerdotum, cuius dextra amputatur auricula, Iſraëliticus eſt populus, incredulitate ſimilis effectus, hic dextram aurem amittit, dum ad ſiniſtram per intellectũ literæ tranſit, cui Dominus in his qui credunt auditũ reſtaurat fidei, & obedientiam Euangelici facit mandati.

Princeps ſacerdotum, qui ſcidit ueſtimentũ ſuum in Domini paſſione: indicat Hebræum populum nudatum ſacerdotio, euacuatum in regno ſciſſo.

Barrabas, qui Iudæis dimittitur, ſignificat Antichriſtum, quẽ illi errantes, meruerunt ſuſcipere pro Chriſto.

Herodes & Pilatus, qui cum eſſent diſcordes, in paſſione Domini amicitia fœderantur: indicant primũ diuiſos fuiſſe utroſq; populos circuncisionis & Gentium, qui tamen per paſſionem Domini in fide concordauerunt.

Symon Cyreneus, cui geſtandum crucem impoſuerunt, Gentilitatis intelligitur populus, qui peregrinus in lege, obediens efficitur Euangelio, crucis ipſe Chriſti uector, & fidei baiulus factus.

Duo latrones, populum exprimunt Iudæorum ac Gentium, quorum unus incredulus, blaſphemat Chriſtum in cruce pendentem: alter fidelis, Iudæos increpat blaſphemantes.

Quatuor milites, qui quatuor partes ſibi de HIESV ueſtimẽtis fecerunt, præfigurauerunt quatuor partes mundi, quæ diuiſerunt ſibi eloquia Chriſti, ſicut ſcriptum eſt, Lætabor ego ſuper eloquia tua, ſicut qui inuenit ſpolia multa.

Mulieres, quæ Apoſtolis Domini reſurrectionem adnunciant, lex & prophetia intelliguntur, quæ gloriam reſurrectionis Chriſti, antequàm reuelaretur, quaſi præcurſores prædicauerunt.

Septem diſcipuli, cum quibus Dominus poſt reſurrectionem ſuam conuiuaſſe deſcribitur, ſeptimam indicant poſt reſurrectionis futuræ requiem, per quam omnes ſancti per Chriſtum æterna beatitudinis refectione ſaturabuntur.

LIBER PRAEMIORVM, B. ISIDORO authore.

PLenitudo Noui, Veteriſq; Teſtamenti, quam in canone catholica recipit eccleſia, quæ Iſidorus ſenior expoſuit, iuxta uetuſtam priorum traditionem, iſta eſt. In principio uidelicet, quinq; libri Moſi, Geneſis, Exodus, Leuiticus, Numerus, ſiue Deuteronomium, id eſt, recapitulatio legis, & quaſi ſecunda lex. Hinc ſuccedunt libri Ieſu Naue, uel Iudicum: ſiue libellus, cuius eſt titulus Ruth: qui non ad hiſtoriam Iudicum, ut Hebræi adſerunt, ſed magis ad principium Regum pertinere uidetur. Hos ſequuntur quatuor libri Regum, quorum quidem Paralipomenon libri duo, à latere annectuntur, quia earundē geſtarum rerum continent cauſſas, quæ in libris Regum eſſe noſcuntur. Quanquàm & alia ſint uolumina, quæ in ſequentibus diuerſorum inter ſe temporum texunt hiſtorias, ut Iob liber, uel Thobias, Heſder, ſiue Iudith, necnon & Eſdræ, ſeu Machabæorum libri duo. Sed hi omnes præter librum Iob, Regum ſequentes hiſtoriam. Deinceps Iudæorum Annalibus, ſuis quibuſq; temporibus proſequuntur, continentes triſtia ſiue læta, quæ poſt excidium Hieruſalem Iudaico populo acceſſerunt. Ex quibus quidē Thobias & Iudith, ſiue Machabæorum Hebræi non recipiunt, eccleſia tamen eoſdē inter canonicas ſcripturas enumerat. Occur

runt dehinc Prophetarum libri, in quibus eſt Pſalmorum libe unus, & Salomonis libri tres, Prouerbiorum ſcilicet, & Eccleſia ſtes: Deinde, Cantica canticorum. Duo quippe illi egregiæ, & ſanctæ inſtitutionis libelli, Sapientiam dico, & alium qui uocatur Eccleſiaſticus, qui dum dicantur ab Ieſu filio Syrach editi: tamen propter quandam eloquii ſimilitudinem, Salomonis ſunt titulo prænotati, qui tamen in eccleſia parem cum reliquis canonicis libris tenere noſcuntur authoritatem. Superſunt autem libri ſedecim Prophetarum, ex quibus quatuor ſunt, qui maiora uolumina condiderunt, id eſt, Eſaias, Hieremias, Ezechiel, Daniel. Reliqui uero xii. breues ſunt, & contigui, & ob hoc uno uolumine coartati. Quorũ nomina ſunt hæc, Oſeas, Iohel, Amos, Abdias, Ionas, Micheas, Naum, Abacuc, Sophonias, Aggæus, Zacharias, Malachias. Quidam autem Hieremiæ lamentationes ſegregantes, in uolumine eius ſecernunt. Sicq; quadraginta & quinq; libros Veteris Teſtamenti ſuſcipiunt. Hic occurrit Teſtamentum Nouum, cuius primum Euangeliorum libri ſunt quatuor, Matthæus & Marcus, Lucas atq; Iohannes. Sequuntur deinde Epiſtolæ Pauli Apoſtoli xiiii. id eſt, ad Romanos, ad Corinthios duæ, ad Galathas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Theſſalonicenſes duæ, ad Coloſſenſes, ad Timotheũ duæ, ad Titũ uero, & ad Philemonẽ, & ad Hebræos ſingulæ. Epiſtolæ quoq; Iohãnis iii. Petri duæ, Iudæ & Iacobi ſingulæ. Actus etiã Apoſtolorũ, & Apocalypſis Iohannis. Fiunt ergo in ordine utriuſq; teſtamenti libri lxxii. Hæc ſunt enim noua & uetera, quæ de theſauro Dei proferuntur: ex quibus cuncta ſacramentorum myſteria reuelantur. Hi duo Cherubin, qui in confeſſione ſanctæ Trinitatis iugiter decantantes, & hymnum dicentes erumpunt. Hæ literæ ſacræ, hi libri integri numero & auctoritate. Aliud cum iſtis nihil comparandum. Quicunq; extra hos fuerint, inter hæc ſancta & diuina, nullatenus ſunt recipienda. Diſputationes igitur Veteris ac Noui Teſtamenti, ordine librorum uel numero curſim breuiterq; parua narratione ſubiiciamus.

Geneſis

Geneſis iuxta fidem hiſtoriæ, deſcribit fabricam mundi, & hominis conditionem, cataclyſmum, & diuiſionem terræ, confuſionem quoq; linguarum, geſtaq; omnium Patriarcharum, uſq; ingreſſionem Iſraël in Aegypto.

Exodus continet Hebræorum ſeruitutem, ac x. plagas Aegypti, egreſſum populi & nubem protegentem, tranſitum etiam rubri maris, merſumq; cum curribus Pharaonem, & gloriam decantationum. Congreſſum quoq; heremi, cibum mannæ, fluenta in dulcedinem uerſa, pugna Amalech, Mandata etiam decalogi, & arcam teſtamenti, dedicationéq; tabernaculi & oblationē.

In Leuitico autem lex ſacrificiorum, hoſtiarumq; diuerſitas indumentaq; pontificum, & Leuitarum miniſteria deſcribuntur. Ciborum etiam diſcretio, & diuerſitas peccatorum, purgationeſq; uel hoſtiæ ordinantur.

In Numeris uero egreſſæ de Aegypto tribus enumerantur. Quadraginta quoq; ac duarum per heremum manſionum ſacramenta ſignantur.

In Deuteronomio autem, quæ eſt ſecunda lex, narrantur quæ inter Pharan, & Obeth, & Laban, & Aſaroth uſq; Cades Barnæ, fuerunt populo dicta à Moſe, mandata uidelicet atq; promiſſa, maledictiones peccatorum, & promiſſiones beatitudinis. Ibi canit canticum Moſes, & dat benedictionem filiis Iſraël. Ibiq; terra promiſſionis inſcripta moritur atq; ſepelitur. Nonnulli etiã Hebræorum quatuor tantum libros computant legis, id eſt, Geneſim, Exodum, Leuiticum, & Numerum. Deuteronomium autem repetitionem eorundem librorum, & quaſi quoddam legis mediatorium dicunt, ea duntaxat ratione, pro eo quod illa quatuor proprias rerum geſtarum continent cauſſas, iſte ergo omnium, quaſi iterando continet.

In Hieſu Naue quoq; filii Iſraël, duce Hieſu Iordanē tranſeunt, ac ſecundo circunciduntur. Subuerſiſq; dehinc Chananæorum Gentibus, diuiſionem terræ eorum hæreditates ſorte ſuſcipiunt.

In libro Iudicum continentur peccata & ſeruitus Iſraël, exclamationeſq; populi, & miſerationes Dei.

Liber Ruth eiuſdem Moabitidis texit hiſtoriam, de cuius ſtirpe familia deſcendit Dauid. Hunc Hebræi libellum, ad Iudicum librum ſubiungunt, pro eo quod in diebus Iudicum, geſta eſſe commemorantur, quæ in eo ſcripta ſunt. At econtra Latini, pro eo quod genus regni Dauid retexat ortum, & ex eadem Moabitide Ruth, ad corpus libri Regnorum ueracius eum pertinere contendunt.

Regum liber, quanquàm apud Latinos propter prolixitatem ſui, in quatuor partibus ſit deſectus, apud Hebræos tamẽ in duobus diuiſus eſt uoluminibus. Quorum primum Samuel ſcripſit, Arcam à Iudæis tranſiſſe ad Gentes. Heli quoqꝫ ſacerdotium in Samuelem myſtice fuiſſe tranſlatum, & in Dauid Saulis regis imperium.

Malachim uero regis Iudæ, & Iſraeliticæ Gentis geſta, quæ eorum per ordinẽ dirigit temporũ, ipſum quoqꝫ Iſrael ob errorem Idololatriæ narrat in Aſſyriis tranſmigratum, ad extremum edocet ueniſſe Nabuchodonoſor Hieroſolymam, captumqꝫ duxiſſe principem ac populum, & ſubuertiſſe urbem & templum.

Paralipomenon apud Hebræos, ſub unius Libri uolumine continetur, appellaturqꝫ ab eis Dabreiamin, id eſt, uerba dierum. Apud nos propter prolixitatem ſui, in duabus deſciſſus eſt partibus. Hæc eſt autem hiſtoria illa ordinem generationum & temporum continens, in qua ſcilicet re parua ſanctarum ſcripturarũ æditio continetur. Nam quæ in hiſtoria Veteris Teſtamenti in locis ſuis aut omnino obmiſſa ſunt, aut fortaſſe non plene digeſta, in iſto ſummatim ac breuiter explicata ſunt. Cuius quidem ſeries e latere legis ſiue regnorum adiuncta procedit, perueniens ad illud uſqꝫ tempus, quo & regnorum textus finitur.

Iob liber, cõtinet eiuſdem ſancti uiri damna, funera uel flagella, & contumelioſa conſolantium dicta. Lamenta quoqꝫ eius, in quibus totius mundi deplorat miſeriam. Conſolationes etiam Dei ad eum per turbinem, eiuſqꝫ duplicem bonorum in fine remunerationem. Hic autem ex ſuis paſſionibus & uerbis, Chriſti

expreſſit

expreſſit imaginem. Coniunx uero eius carnalium typum deſignat, qui intra Eccleſiam poſiti, uitam ſpiritualium moribus ſuis ſcandalizant. Amici uero eius, ſpeciem prætulerunt hæreticorū, ac figuram peruerſorum dogmatum. Porro Heliu, qui aduerſus Hiob graui exprobratiōe innititur, ſignificat eos, qui intra Eccleſiam arroganter prædicant, & per tumorē cordis ac ſcientiæ faſtu, quidquid proferunt, ſuperbiæ exemplis oſtendunt.

Liber Pſalmorum quanquā uno concludatur uolumine, non eſt tamen editus uno eodemq; factore. Decem enim pene Prophetæ ſunt, qui eos diuerſo tempore ſcripſerūt, id eſt, Moyſes, Dauid, Salomon, Aſaph, Eteman, Ethan, Idithum, & filii Choræ, Aſir, & Heliazab, ſiue Eſdras. Nonnulli etiam Aggæi & Zachariæ eſſe exiſtimantur. De his autem qui ſine titulis ſunt, traditio talis eſt, ut cuius authoris præſcriptio præceſſerit, cæteri qui ſine titulo ſequuntur, ipſius eſſe credantur. Eſt autem hic liber allegoricus, ac typicis ſacramentis ſignatus. Specialiter autē, quod natus, quod paſſus, q; ſurrexit Chriſtus, pene omne Pſalmorum reſonat organum. Sciendū tamen, quod apud Hebræos omnes Pſalmi permixti fuerunt & inordinati, quos quidem primus Eſdras in uno uolumine coegit, & in ordinem numerumq; diſpoſuit, ac per occultum ſacramenti myſterium alios aliis prætulit ordine, dum poſteriores uideantur in tempore. Nam ſecundū hiſtoriæ curſum, tertius Pſalmus, quinquageſimo poſterior eſt, ſed propter myſterium in ordine prior eſt. Sic enim habentur & cæteri, quia Spiritus eos præordinauit, ut uoluit.

Salomon tria uolumina edidit. Primus ex his, Prouerbiorū liber eſt. Secundus, qui appellatur Eccleſiaſtes. Tertius, cuius titulus eſt, Cantica canticorum. In quibus quidem tribus libris, triū generum diſciplinas compoſuit, quibus ad rerum ſcientiam peruenitur. In primis nanq; Ethica, id eſt, moralis. Poſthæc Philoſophica, quæ qualitatem naturæ comprehendit. Ad ultimū Theorica, id eſt, contemplatiua. In Prouerbiis enim moralia docens per communem quendam loquendi uſum altiorem intelligentiā

edidit,conſeruationemq́ mandatorum, & doctrinæ cœleſtis inſti tutionem, ſuccinctis uerſibus, breuibuſq́ ſententiis coaptauit. Sunt autem Prouerbia ſub uerbis aliis res alias explicantia, quæ aliter q̃ dicuntur, intelliguntur, plus in uirtute ſententiarum, quã in ſono uerborum, quæ Græci Pharith uocant. Eccleſiaſte uero rerum naturam diſcutiens, cuncta in mundo caduca & uana eſſe reprehendit, rerumq́ omnium fragilitate perſpecta, renunciari mundo monuit.

In Canticis autem Canticorum ſupergreſſus uiſibilia,atq́ con templans ea quæ ſunt cœleſtia uel diuina. Sub ſpecie ſponſi & ſponſæ,Chriſti Eccleſiæ, quæ unitatem declarat,atq́ animum ad amorem cœleſtium excitans,perueniendũ ad conſortiũ Dei pro uocat. Illud etiam non eſt obmittendum, quod à Doctoribus no ſtris traditur, apud Hebræos hanc fuiſſe obſeruationẽ, ne cuiquã librum hunc legere permitterent,niſi uiro iam perfectæ ſcientiæ & roboratæ fidei, ne forte per imbecillitatem infantiæ,& fidei im peritiam, non tam erudiret cognitio lubricas mentes,quàm poſt ad concupiſcentias corporales conuerteret. Omnis enim Scriptu ra, eorũ tradi pueris ſolita eſt. Quatuor tamen iſta ad ultimũ re ſeruant,id eſt,principium Geneſis de mundi creatione, Ezechie lis quoq́ principia, in quibus dè Cherubin ſcripſit, & finẽ eius, in quo templi deſcriptio continetur, & Cantica Canticorum.

Liber Sapientiæ, qui uocatur Phanarethon, Chriſti aduentũ, qui eſt ſapientia Dei patris, paſſionemq́ eius aperta manifeſta tione denunciat.

Eccleſiaſticus uero, morum pene omnium diſciplinæ, & ſan ctæ religionis conuerſationẽ affatim copioſeq́ deſcribit. Dictus eſt autem Eccleſiaſticus, pro eo, quod in medio cœtu populi corã Eccleſia fuerit habitus. Hic enim propter nimiam ſenſus ſimili tudinem, & eloquii parilitatem, Salomonis titulo prænotatur. Conſtat autem hunc librum à Ieſu filio Syrach editum fuiſſe, & inter reliquos ſanctarũ Scripturarũ libros pari habitũ ueneratiõe.

Iſaias Propheta,qui interpretatur, Salus Domini, hic poſtquã

de altari miſſus calculus, labia eius purgauit, dignus efficitur ſancti Spiritus Prophetia. Speculaturq; duo Cherubin in ænigmate duorum teſtamentorũ, cum duodecim alis, id eſt, Apoſtolis, qui prædicatione ſua totum mundum ueloci celeritate diſcurrunt, tegentes faciem & pedes ſedentis in throno Dei, id eſt, occultantes ea, ſiue quæ ante ſeculi fuerunt exordia, ſiue quæ poſt tranſactam huius mundi figuram futura ſunt. Hic tamen poſt uiſionẽ Iudæ & Hieruſalem, aduerſus cæteras gentes, quæ in circuitu eius ſunt, Prophetiæ conuertit ſermonem, & iuxta qualitatem locorũ & uitæ diuerſitatem, quæq; eſſent eis mala uentura, denũciat, & poſt captiuitatem Hieruſalem, ruinam Babyloniæ comminatur, deinde necem Philiſtim, uaſtationem Moab, exterminium Damaſci, Aegypti commotionem, & ſolitudinem maris deſerti, obſidionem quoq; Edom, fugam & interitum Arabiæ, & excidiũ uallis Syon, ſubuerſionem etiam Tyri, ſiue quadrupedum. Sed figuraliter in uiſione Iudæ, Synagoga proiicitur, & Eccleſia Domino copulatur. In ruina Babyloniæ, confuſio totius mundi, ſuperbiaq; arguitur, & finis eiuſq; uæ monſtratur in uaſtitate, Moab errore ſcientiæ ſecularis, in ſilentium luctumq; mutatur. In euerſione Aegypti, totius mundi idololatriæ deſtruuntur, Templiq; Domini ædificatio prædicatur. In contritione Philiſtim, luctus eorũ monſtratur, qui abiiciunt iugum Chriſti, & eleuant ſe contra ſcientiam Dei. Porro per Damaſcum, prædicatio oſtenditur gentium, & ruina populi Iudæorũ. Per onus maris deſerti, huius ſeculi tentatio declaratur, & quæ illi uentura ſunt, oſtenduntur. Per Idumæam oritur ſol iuſtitiæ gentium, & tenebræ ueniunt populo Iudæorum. Per Arabiam prædicatur aqua baptiſmatis præbenda his, qui fugerunt gentium errores, uel eorum blaſphemias. Perditio prædicatur Hieruſalem & hæreticorum, qui de ſublimitate Eccleſiæ ceciderunt. Per Tyrum gentibus prædicatur, ut ſeculi errore depoſito, ad Chriſtum Dominum conuertantur. Reliqua uero eius, uel de Chriſto, uel de Eccleſia gentium ſunt, ſiue de conſummatione mundi. Prophetauit autem annis fere

ſeptuaginta, ſub regibus quatuor Iudæ, ordine atq; genere ſibimet ſuccedentibus, id eſt, Ozia, Ioathan, Achaz, ad ultimum Ezechia. Sub quo partes magnæ uoluminis eius, uſq; ad calcem texitur Prophetia.

Hieremias Propheta excelſus Domini, ſimplex in loquendo, & ad intelligendum facilis, qui in omnibus dictis & paſſionibus ſuis, Redemptoris noſtri imaginem prætulit. Hic poſtquàm in typo Chriſti, regna deſtruxit Diaboli, iuſtitiæq; & fidei ædificauit imperium, iubetur prophetare ſuper omnes gentes, Aegyptum uidelicet & Palæſtinos, Moab & Amon, Edom, Damaſcum & Cedar, & ſuper regna Aſſur, necnon ſuper Elam & Babylon. Inter hæc autem uidit uirgam uigilantem diuinæ correptionis & poteſtatis, ollam quoq; ſuccenſam, id eſt, Iudæam plebem igne carnalium deſyderiorum ardentem. Aſpicit & duos cophinos ficorum in præfiguratione duorum populorum. Deſcendit & in domum figuli, & uidit diminutionẽ uaſis prioris, & noui inſtaurationem, ad deſignandum defectum prioris pepuli, & ſucceſſionẽ futuri. Sumit etiam calicem ſupplicii, atq; uniuerſis gentibus porrigit. Accepit & lumbare ſub exemplo populi Iudæorum, quodq; putre factum, proiicit illud in diſperſionẽ trans flumen gentium: oſtendit & calicem aureum Babylonis, per quem inebriatus eſt mundus letifero hauſto idololatriæ hauſtu. Iubetur proiicere in Eufraten uolumen lapidi alligatum, ad demonſtrandũ interitum Babylonis, uel figuraliter totius mundi. Increpat etiam hic delinquentes, & ad conuerſionem prouocat. Ad ultimum, plangit ruinam Hieruſalem, templiq; excidium, & diſperſionẽ gentis. Exortus eſt autẽ duodecimo anno regni Ioſiæ regis Iuda, Prophetiaq; eius per quatuor reges extenſa eſt, id eſt, ſub Ioſia, & Eliachim, & Ioachim, & Sedechia, ſub quo euerſa eſt Hieroſolyma. Septuaginta duobus annis & tribus menſibus prophetauit, excepto illo tempore, in quo poſt euerſam Hieruſalem in Aegypto cum populo fuit.

Ezechiel quoq; in Latinum uertitur, fortitudo Dei, hic figurans.

rans tropice Chriſtum, ſtat iuxta fluuium ſeculi, & præclara contuetur myſteria, cernit ſimilitudinem gloriæ Dei, & quatuor animalia in ſimilitudinem Euangeliorũ, & rotas ſe inuicem continentes, in typo Teſtamentorum: uidit & aurigam, id eſt, Chriſtum, deorſum igne iudicii, ſurſum electis, id eſt, diuinitatis fulgore rutilantem. Comedit quoque librũ diuinæ legis, in quo ſcriptum eſt lamentum pœnitentiũ, & carmen iuſtorum, & uæ eorum, qui poſt peccata pœnitentiam non egerunt. Dehinc accepit laterem, in quo obſeſſa Hieruſalem pictura deſcribitur, uel in quo ſub typo Chriſti, eiuſdem Hieruſalem, id eſt, totius Eccleſiæ, quæ eſt e latere Chriſti formata, myſteria deſcribũtur. Capit etiã hic Propheta ſomnum ſiniſtri lateris, in typum mortis peccatorũ, qui ad leuam poſiti, æterna ſupplicia ſuſtinebunt. Ac demum à ſiniſtro, in dextro latere dormire iubetur, propter ſpem eorũ, qui per mutationẽ morum reſurrectionis gloriam obtinebunt. Aſpicit interea & duas uirgas ſibimet copulantes, in ſimilitudine circuncisionis & gentium. Siue aquilam ſub Nabuchodonoſor uel Antichriſti figura, magnis alis, & uolucri celeritate totius mundi imperia occupantem plangit. Præterea ſub ſpecie principis Tyri, beatitudinem Diaboli, quam amiſit, & ruinam eius magnã cum lamentatione deplorat. Ad ultimum, funiculum uel arundinem geſtans, metitur ſub ſpecie ſanctorũ myſtice Hieruſalem. Inter hæc myſtice ſubiicit quædam moralia, falſis comminatur Prophetis, atque ſpeculatoribus præcipit, ne reticeant malitiam. Quatuor etiam ultionũ pœnas peccatoribus prædicat. Animaſque redire ad corpora ſua, prophetat. Oſtendit quoque unũquenque pro ſe rationem Domino redditurum, nec in progeniem poſſe ultra defundi labem paterni delicti. Obiurgat inter hæc Sobollam & Olibam, omnem turpitudinẽ Samariæ & Hieruſalem, natiuitatemque obiecit contumelioſam. Sæpe etiam ad pœnitentiã captiuos prouocat populos, & poſt præuaricationem admonet redire conuerſos. Hic autem trigeſimo quinto ætatis ſuæ anno, & captiuitatis quinto, in Chaldæa exulans prophetauit, ibique uaticinium conſumauit.

Daniel interpretatur iuditiũ Dei, qui etiam de Chriſto cunctorum manifeſtior eſt Prophetarum. Deniq; iſte non ſolum uenturum prædicauit, ut cæteri, ſed etiã tempus incarnationis uel paſſionis, per ordinem Regum, uel numerũ diffiniuit annorũ, ita ut potius nõ uideatur futura pærdicare, ſed quaſi tranſacta narrare. Hic autem quatuor regnorũ cernit frequẽtius uiſiones, eorumq; differẽtias ſub diuerſis imaginibus. De Antichriſto quoq; oſtendit, ꝙ ipſe ſit cornu puſillum, id eſt, paruo tempore regnaturus. De cõſummatione Hieruſalem, uel mundi, plura ſcripſit, ſiue de die iuditii, & regno ſanctorum. In fine autem uoluminis Prophetiæ ſuæ, Suſannæ hiſtoriam, & Belis, Draconiſq; fabulam ponit. Hic autem liber apud Hebræos non Hebraicis quidem literis, ſed Chaldaica lingua ſcriptus eſt. Prophetauit in Babylone, quando & Ezechiel.

Ozeas Propheta, qui intelligitur ſaluans, in duodecim primus profundior reliquis in ſententiis, & operoſior intellectu. Iſte ad eas tribus, quæ uocant͂ Effraim & Samaria, domus Ioſeph & Iſrahel loquitur. Sed per Effraim hæreticos arguit, qui recedẽtes qualicunq; ex cauſſa ab Eccleſiæ unitate, participes facti ſunt idoloꝝ. Per Samariam autem, eorundem hæreticorũ demonſtrat figurã, qui præceptorũ cuſtodes ſe eſſe mentiũtur, & ſub prætextu ueritatis mendaciũ colunt. Hiſtorialiter, Iudæos in Chriſtum ultimo tempore credituros, pronunciauit. Tertium quoq; reſurrectionis Dominicæ diem prædixit. Prophetauit autem in diebus Oziæ Regis Iuda, ſiue Hieroboam Regis Iſrahel, quando & Eſaias.

Iohel Propheta, qui interpretatur incipiens, iſte ad Iudam tantum & Hieruſalem uaticinium proferens, in principio ſui uoluminis, poſt uoluptuoſa cõuiuia, ad luctum prouocat Hieruſalem, excidium pronunciat. Prædicat quoq; uocationem gentium, & ſuper congregatos credentes ſuperuenturum Spiritum ſanctum. Prophetauit ſub Ioachim rege Iuda, quando & Micheas.

Amos, qui interpretatur bonus, uaticinauit in Samaria & Hieruſalem. Tria & quatuor ſcelera gentiũ ſub totius mundi figura

deſcribens

deſcribens. Primum itaq; ſcelus, quia omnes in Adam peccaue-runt. Secundum, quia in ſe naturalem legem, immemores ratione, non intellexerunt. Tertium quoq; eorum, qui datæ legi non obedierunt. Quartum inexpiabile eorum, qui in Chriſto non crediderũt. Pro quibus ſceleribus intonat Dominus ignem, id eſt ſententiam æterni iuditii illaturum. Hic autem aduentum Chriſti ſub Dominica uoce ita prædicat: Ego firmans tonitruum, & creans ſpiritum, & annuncians hominibus Chriſtum ſuum. Reliqua uero, quæ de Amoſia, ſiue Hieroboã, ſiue Iſrahel loquitur, tropologice ad hæreticos referenda ſunt. Prophetauit autem ſub Ozia, eo tempore, quo Oſeas uel Eſaias.

Abdias, id eſt, ſeruus Domini, inter omnes Prophetas breuior numero uerborum, ſed gratia myſteriorum æqualis. Iſte contra Idumæam eloquens, increpans myſtice ſuperbiã Edom, prioris uidelicet populi audatiam, ꝙ Iacob fratrem ſuum, id eſt, Chriſtum occiderit in monte Syon, qui eſt Hieruſalem futura, Saluatorem & ſanctum, qui eſt Chriſtus Dominus, annunciat, atq; in monte Eſau, per quẽ figuratur Eccleſia gentiũ futurarũ, intonat Dño regnũ. Prophetauit ſub Ioſia Rege Iuda, quando Micheas.

Ionas, qui interpretať columba, tam ſermone q̃ naufragio ſuo, paſſionem Chriſti, mortemq; eius uel reſurrectionẽ figurat. Siue quod de naui in mare, tanquã de cruce in terram proiectus eſt, ſiue ꝙ in uentre Ceti exceptus, tanquã in ſepultura terræ tribus diebus ac noctibus reconditus eſt: uel ꝙ in figura Niniue, pœnitentiam mundo prædixerit. In ſequentibus autem typum gerit Iudæorum, qui ſalutem gentium non tantum aduenire noluerũt, ſed dum uenit, inuidi ſunt. Niniue quoq; gentium ſignificat ſpeciem, Ionas in hoc loco, Iudæorum Nam quemadmodum Niniuitarum ſalus ad æmulationẽ prouocauit Ionam, ita redemptio gentiũ ſcandalũ fecit Iudæorũ. Merito & contra orientẽ ciuitatis ſediſſe legitur, ſub umbra Hæderæ, quia eadẽ plebs ſeparans ſe à ſalute Eccleſiæ, dolore auida contra Chriſtum, id eſt, orientem Eccleſiæ. linguã ſuam mouere nititur, ſedens ſub umbra Legis.

Quæ umbra ferme arefacta eſt, quia adueniente Chriſto uetera tranſierũt, & ecce facta ſunt omnia noua. Prophetauit autem ſub Ozia rege Iuda, quando Ozeas & Amos & Eſaias prophetarunt.

Micheas Propheta comminatur Samariæ iram Domini, ob cauſſam ſimulachrorum: interitumq; populorum Iſrahel uenturum denunciat, locum etiam, in quo Chriſtus naſceretur, demonſtrat. Prophetauit ſub Ioſia, quando & Sophonias.

Naum, qui eſt conſolatio, ſimulachra gentium exterminanda pronunciat, necnon & urbem ſanguinũ Hieruſalem, poſt cuius interitum, pedes annunciantis pacem, id eſt, Saluatoris aduentum proclamat.

Abacuc, amplexãs ſiue luctator fortis, in principio uoluminis ſui deſcribit Diabolũ cum membris ac moribus ſuis. In fine uero pronunciat aduentum paſſionemq; Saluatoris.

Sophonias, ſpeculator myſteriorum Dei, & abſcondens, canit captiuitatem urbis Hieruſalem, à Romanis futuram, per uocem clamoris à porta piſcium, & per collium contritionẽ, id eſt, montis Syon, qui eſt collis Hieruſalem, necnon & aliarum gentium euerſionẽ prædicat, terroremq; diuini iuditii intonat. Loquitur etiam contra Moab & Amon. Sed per ipſos tanquã finitum, populi Dei, & proximi Catholicis ſacramentis hæretici arguuntur. Hic tertium diem reſurrectionis Chriſti prophetat, atq; aduentũ Chriſti, totum orbem ſub uno iugo, Domino ſeruiturũ annunciat mundum. Prophetauit aũt ſub Ioſia, quando & Hieremias.

Aggæus, qui interpretatur ſolennis, hic in uaticinii ſui textu templum Domini reſtaurandum præcepit, contritionem prædicat gentium, uel commotionẽ totius mundi prædicit, ac ſub figura Zorobabel, Chriſti aduentũ. Septuageſimo autem anno captiuitatis populi, prophetauit duobus tantum menſibus, Zachariam uaticinio ſuo præcedens.

Zacharias, qui nominatur memoria Domini, poſtquã Deũ in patribus prophetauit, uidit & uirum ſedentem ſuper equum ruſum; in figura corporis Chriſti roſeum ſanguinem paſſionis ſiue merita,

merita gentium populum ſignificantia. Aſpicit & cornua quatuor, ſiue fabros, in figura gentium, quæ Iudam & Iſrahel diſpergentes, graui pondere depreſſerunt. Intuetur ſimiliter & Ieſum, ſordibus carnis & mortalitate ueſtitum, quibus ablatis, indutum immortalitate & gloria. Cernit & lapidem, qui eſt Chriſtus, ſeptẽ habentem oculos, id eſt, ſeptiformis Spiritus plenitudinẽ. Inter hæc intuetur turrim & titionem extinctũ, id eſt, Diabolum. Candelabrũ uidelicet in figura Chriſti, cum lucernis ſeptẽ, quæ ſunt Eccleſiæ, necnon & duas oliuas ad dextram & ad ſiniſtrã candelabri, duorum Teſtamentorũ typum ſignificantes. Aſſumit quoq; idem duas uirgas funiculi & decoris, in typo Iudæorũ & gentium. Aſpicit deinde duas mulieres, id eſt, hæreticorũ plebs, ſiue Iudæorum, in alis ſuis leuantes amphoram, id eſt, Diabolicam doctrinam: maſſaq; plumbi, quod eſt pondus peccati grauiſſimũ: ſiue uolumen uolans, in quo peccata hominũ & ſupplicia deſcribuntur. Vidit & quadrigas quatuor, uno prædicationis Euangelicæ iugo currentes. Poſt hæc aſpicit equos miſſos ad prædicationem mundi. Primo rufum, prædicationem martyrii. Secundo nigrum, ſqualorẽ pœnitentiæ. Tertio album, candorem baptiſmatis. Cernit quoq; & tubas, ſanctorũ geſtantes figuram, per quas Dominus mundo canit, atq; Angeli. In quo duo ex aduerſo populi iunguntur. Siue paxillum, figuraliter Chriſtum infixum in cordibus populorum. Deſcribit namq; & paſtorem Antichriſtũ, opus & intentionem in ſiniſtris habentem. Equum quoq; in figura plebis hæreticorũ, & aſcenſorem Diabolum. Prædicat etiam fontem in domo uiri Dauid, patentẽ in lauacro regenerationis. Alia quæcunq; ſcribit, aut de aduentu Domini, aut de paſſione eius, uel de ſeculi fine, ſiue de iuditio futuro. Prophetauit autem anno ſecundo Darii regis Medorum, his temporibus, quibus & Aggæus, anno lxx. deſolationis templi, & captiuitatis populi.

Malachias, qui interpretatur Angelus Domini, in principio uaticinii ſui demonſtrat Iudæorum in Eſau dilectionem, mino-

ris populi in Iacob. In ſequentibus autem ueteres Iudæ uictimas reprobat, & ſacrificium transferri annunciat. In finem uero aduentum Domini, diem quoq; iuditii, iuſtorumq; præmia, & impiorum pœnas. Iohannem etiam prædicat ante primum aduentũ Domini miſſum, & Heliam ante ſecundum aduentum annunciat eſſe mittendũ. Inter hæc nonnulla moralia, & diſciplinis congruentia explicat, in quibus corripit populum ſiue ſacerdotes deſpicientes nomen Dei, atq; eius ſacramẽta, pollutis oblationibus & ſacrificiis uiolantes. Præmonet etiã Epiſcopos doctos, & ſine macula eſſe debere, & cætera ſine perſonarũ acceptione populum ueritatem inſtruere. Diſcordes quoq; arguit. Decimas & primitias reddendas Apoſtolis, Eccleſiæ præcepit. Obiurgat & eos, qui coniuges ſuas deſpiciunt, & aliarum amore nectuntur. Similiter & illos, qui miſeriam ſuam dolentes, fœlicitatem laudant eorum, qui huius mundi proſperis perfruũtur. Prophetauit nouiſſimus in Babylone, Aggæus & Zacharias.

Eſdras ſcripſit, populum Dei expleto captiuitatis tempore, imperante Cyro rege Perſarum, in Hieruſalem fuiſſe reuerſum, ac ſub Zorobabel, & Iehu filio Ioſedech ſacerdote magno, ſiue Neemia, muros Hieruſalem, templum & altare renouatũ, ius quoq; ſacerdotum reſtitutum, & ſanctæ religionis cultum, multiſq; opibus gentium, principumq; Perſarum muneribus perornatum.

Machabæorum libri duo, licet non habeantur in Canone Hebræorum, tamen ab Eccleſia inter diuinorũ uoluminum annumerantur hiſtorias, prænotant autem prælia inter Hebræorum duces, genteſq; Perſarum, pugnamq; ſabbatorũ, & nobiles Machabæi triumphos, fœdus quoq; amiciciarum cum Romanorũ ducibus, factaq; legatione.

Præfatio

PRAEFATIO LIBRORVM NOVI TESTAMENTI.

EVANGELIORVM prædicatio quãuis quadrifaria ſit, una eſt tamẽ, quia ex uno eodemq; ore diuinitatis proceſſit. Hæc ſunt enim quatuor flumina, de uno fonte Paradiſi manantia, quæ quadruplici unione decurrunt, ac per totum mundum cœleſtis prædicationis miniſtrantis fluenta gratiæ & fidei uirorem infundunt. Hæc eſt illa in Zacharia quadriga Domini, in qua per omnem orbem euectus, leui iugo colla ſibi cunctarum gentium ſubiicit. Hi ſunt enim & quos ſub quatuor animalium ſpecie uiſio prophetalis ſcribit, id eſt, hominis, leonis, uituli & aquilæ. Nam qui primus ut homo ordinem humanæ natiuitatis deſignat. Secundus, ad inſtar leonis rugientis, ſtatim in principio ſuæ diuinæ poteſtatis fortitudinem intonat. Tertius, uictimam ſacerdotis præmittens, quaſi uitulum, mortem inſinuat. Quartus, more aquilæ aſpectans cœlũ, terram auidus tranſuolat, atq; natiuitatẽ Verbi occulta myſterii intelligẽtia penetrat. Sed & hæc tria illa animalia, quæ in terra gradiunt, actualẽ uitam ſequendo, ea tantũmodo proſecuti ſunt, quæ homo Chriſtus Ieſus in terris temporaliter geſſit. Quartũ animal contẽplationis acie cœleſtia inſpicit, & paulatim operũ plurima diuinitatis ſacramẽta geſſit. Ex his primus & ultimus ea prædicauerunt, quæ ex ore Chriſti audierunt, uel quæ ab illo facta uel geſta uiderunt. Reliqui medii duo, ea tantummodo, quæ ab Apoſtolis cognouerunt. Quorum quidem Matthæus Euangelium in Iudæa primus ſcripſit. Deinde Marcus in Italia. Lucas in Achaia. Vltimus Iohannes in Aſia Ex quibus ſolus tantum Matthæus prædicationis ſuæ hiſtoriam Hebraico perſtrinxit ſtylo, reliqui uero Græci ſermonis eloquio ediderunt.

Epiſtolas Paulus Apoſtolus quatuordecim prædicationis ſuæ

perſtrinxit ſtylo, ex quibus aliquas propter typum ſeptiformis Eccleſiæ, ſeptem ſcripſit Eccleſiis, conſeruans potius, non excedens numerum ſacramenti, propter ſeptiformem Spiritus efficatiam. Scripſit autem ad Romanos, ad Corinthios, ad Galatas, ad Epheſios, ad Philippenſes, ad Teſſalonicenſes, ad Coloſſenſes, ad Hebræos. Reliquas uero poſtmodum ſingularibus edidit perſonis, ut rurſum illum ſeptenarium numerum ad ſacramentum unitatis conuerteret. Argumenta autem earundem Epiſtolarum hæc ſunt. In primis Romanæ plebis fidem collaudat. Corinthios gemina doctrina caſtigat. Apud Galatas per gratiam fidei excludit opera Legis. Epheſios magnificat in fide quam acceperunt. Laudat Coloſſenſes pro eo, quod in fide ſteterunt. Philippenſes Euangelium cuſtodiſſe gratulatur. Teſſalonicenſes in prima Epiſtola fide creuiſſe & operibus. In ſecunda, perſecutiones toleraſſe, fortiter gloriatur. Inſtruit quoque per Timotheum & Titum Eccleſias. Philemonem de emendato ſeruo Oneſimo. Rogat ultimo Hebræos, qui in Chriſto crediderunt & poſtmodum perſecutionibus Iudaicis torti, à fide receſſerunt, confortat, & ad gratiam Euangelii reuocat.

Petrus ſcripſit duas Epiſtolas, quæ Canonicæ nominantur. Scripſit autem eas his, qui ex circunciſione credentes, in diſperſionem gentium erant. Quæ quidem uidentur quibuſdam eſſe planiores, dum tam profundis repletæ ſunt ſenſibus, ut per eas, qui poſſunt perſcrutari diuinæ ſcientiæ ſenſum, quaſi per breue quoddam receptaculũ, magna ſibi myſteria reuelare contueant.

Iacobus frater Domini ſcripſit unam Epiſtolam, ad ædificationem Eccleſiæ pertinentem, cuius ſententiæ immenſam ſcientiam, claritatem, legentibus uidentur infundere.

Iohannes Apoſtolus tres ſcripſit Epiſtolas, quarum prima offi

cium charitatis commendans, tota in amore Dei & fraterna dilectione uerſatur. Secunda quoque, quæ electis ſcribitur, dilectionis hortatur officium, denotat etiam ſeductores, & ab hæreticis ammonet declinandum. Tertiam autem Gaio ſcripſit, in qua collaudat eum in ſtudio ueritatis, & opere miſericordiæ. Deinde denotat proteruiam cuiuſdam Cliotrepi, & de Demetrio perhibet teſtimonium ueritatis.

Iudæ Epiſtola increpat blaſphemantes in Chriſto, & quoſdam impudicos, ſub exemplo impiorum, qui per ſuperbiam & luxuriam ſempiternis ardoribus traditi ſunt, pro quibus ammonet Eccleſiam, ut eos arguat, & ad pœnitentiam cohortetur.

Actuum Apoſtolorũ hiſtoria, naſcentis Eccleſiæ fidem opuſque deſcribit, cuius quidem ſcriptor Lucas Euangeliſta monſtratur. Continet autem quæ in Iudæa, uel gentibus, per gratiam ſancti Spiritus, tam à Petro, quàm omnibus Apoſtolis operata uel geſta ſunt.

In Apocalypſi, Iohannes, poſtquàm ſcribere ſeptem iubetur Eccleſiis, aſpicit filium hominis ſedentem in throno, & uiginti quatuor ſeniores, & quatuor animalia procidentia ante thronũ, in dextera quoque tenentis librum ſeptem ſigillis ſignatũ, in quo bellum & ægeſtas, mors, clamor interfectorum, finis quoque mundi notatur. Scribit deinde duodecim milia ſeruorum Dei, qui ſignantur in frontibus. Ibi ſeptem Angeli tubis canunt, ſequente grandine & igne cum ſanguine in terram. Tertia quoque pars terræ ibi comburitur, & tertia pars maris ſanguis efficitur, aſtraque ipſa rutilantia tertiã partem fulgoris amittunt. Ibi de putei fumo locuſtæ producuntur, dæmoniorum accipientes poteſtatem lædendi, qui nõ ſunt agni corpore ſanati. Præterea comedit Euangeliſta librum Teſtamenti, oris prædicatione ſuauiſſimũ, & operit difficultate amarum. Metiturque cœleſte templum, deſcripſitque

uerba uigintiquatuor ſeniorum,& Arcam Teſtamenti, ac mulie rem amictã ſole, pugnamq; Michaelis cum Dracone, ruinamq; Draconis. Conſpicit præterea & Antichriſti figuram, habentem capita regni ſeptem,& cornua poteſtatis, & myſterium nominis narrat. Inter hæc & canticum Teſtamenti nouum, ſpeculaturq; Angelos geſtantes phialas. Cernitq; ſimiliter interitum beſtiæ, uel beatitudinem eorum, qui ueſtimenta ſui corporis abſq; macula, hoc eſt, abſq; carnis uoluptate ſeruauerũt. Exequitur deniq; interitum meretricis Babyloniæ,& nuptias agni, & aduentum iuditii, & interitum Antichriſti, uel ſempiternam punitionem Diaboli. Ad ultimum memorat reſurrectionem mortuorum, cœliq; nouitatẽ & terræ, deſcriptionemq; Hieruſalem, flumen etiam baptiſmi, mundum lignum uitæ, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, cui eſt honor, gloria,& imperium, in ſecula ſeculorum, AMEN.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Haganoæ, ex Officina Iohannis Secerij
Anno Domini M. D. XXIX.
Menſe Martio.